

JAARVERSLAG

2021

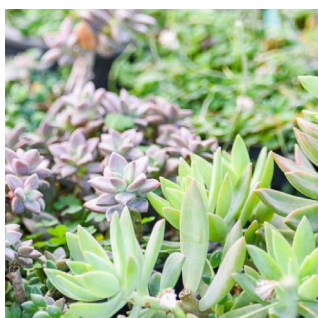

NATUUR
& MILIEU

INHOUDSOPGAVE

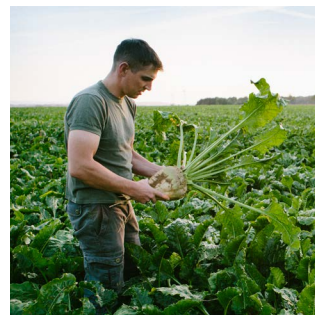
Voorwoord	4
Onze visie & missie	6
Onze aanpak	8
Project: Vergroening van het regeerakkoord	10

Afbouw van fossiel en meer duurzame energie	14
Natuurversterking onder de Noordzee	15
Groene waterstof	15
Systeemintegratie	15
Groene daken	15
Project: Grootschalige isolatie	17

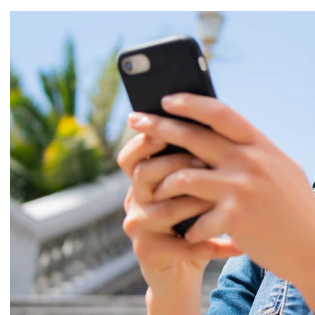
Minder, anders & schoner reizen	21
Vrachtwagenheffing	22
Plan voor 'Betalen naar Gebruik'	22
Elektrisch rijden	23
Meer autodelen	23
Thuiswerken	23
Project: Aanpak luchtvaart	25

Op weg naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw	29
Vang de Watermonsters	30
Milieulast van bestrijdingsmiddelen	30
Supermarkten aanjagen	31
Bijvriendelijkste gemeente	31

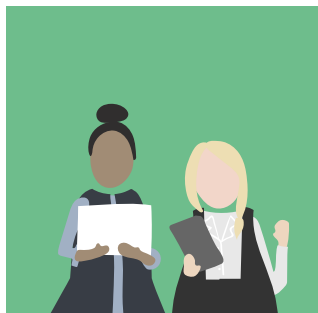

Project: Versnelling reductie stikstof	32
Circulaire economie is zuiniger omgaan met grondstoffen	35
Mission Reuse	36
Inprijzen milieuschade	36
Eindelijk ook statiegeld op blikjes	37

Project: 'Plastics in de supermarkt'	38
Bereik en achterban	41
Websites	42
Sociale media	42
Nieuwsbrieven	42
Mediabereik	42

INHOUDSOPGAVE

Organisatie & duurzaamheid

Onze mensen	44
Duurzaamheid bij Natuur & Milieu	48
Samenwerking met andere ngo's	48
Richtlijnen en gedragscodes	49
Directie/bestuur	49
Raad van Toezicht	50
Verslag Raad van Toezicht	53

Financieel jaarverslag

Financiën 2021	56
Inkomsten	56
Baten van particulieren	58
Nationale Postcode Loterij	58
Bedrijven	59
Fondsen & overige inkomsten	59
Beleggingen	60
Accountantsverklaring	60

Bijlagen

Bijlage 1. Organogram	61
Bijlage 2. Samenvatting Meerjarenvisie	61
Bijlage 3. Verantwoordingsverklaring	62
Bijlage 4. Risicomanagement	63
Bijlage 5. Excel	

Jaarrekening 2021

Overige toelichtingen	89
Begroting 2022	90
Handtekeningenblad	91
Controleverklaring accountant	92

VOORWOORD

De wereld is van slag. Begin 2022, net vrij van beperkingen ten gevolge van twee jaar pandemie, zijn we geschokt en bezorgd over de gebeurtenissen in het oosten van Europa. Terwijl we hard werken om toekomstige crises op het gebied van klimaat en biodiversiteit te voorkomen, schudt Poetins aanval op Oekraïne ons wakker uit ons vertrouwen in een vreedzame groene wereld.

In een crisis is het belangrijk om niet van slag te raken. Om zo veel mogelijk met open vizier te blijven zoeken naar helpende bijdragen en oplossingen. Wat deze situatie voor ons gaat betekenen, kunnen we nog niet overzien. We volstaan in dit verslag derhalve met een terugblik op 2021 en een voorzichtige vooruitblik op het jaar 2022.

Grenzen stellen, kaders geven

Het doel van onze projecten en programma's is om direct en indirect te zorgen voor overheidsbeleid dat de samenleving naar een leefbare toekomst leidt. Dat kan met financiële instrumenten, verboden en normeringen die schone oplossingen voor economie en samenleving aantrekkelijk maken, en vervuilende oplossingen ontmoedigen en afbouwen.

Zo simpel als dit klinkt, zo weerbarstig is de praktijk. In de praktijk zijn bestaande normen vaak 'rechten' geworden, en belemmeren de kaders juist verduurzaming. Ook loskomen van de status quo is dus een opgave. In dit verslag vindt u de belangrijkste projecten waarmee we in 2021 impact hadden op de verduurzaming van mobiliteit, landbouw, energie en grondstoffen.

Verkiezingsjaar

We kijken terug op een vruchtbaar jaar in het aanjagen en agenderen van beter verduurzamingsbeleid.

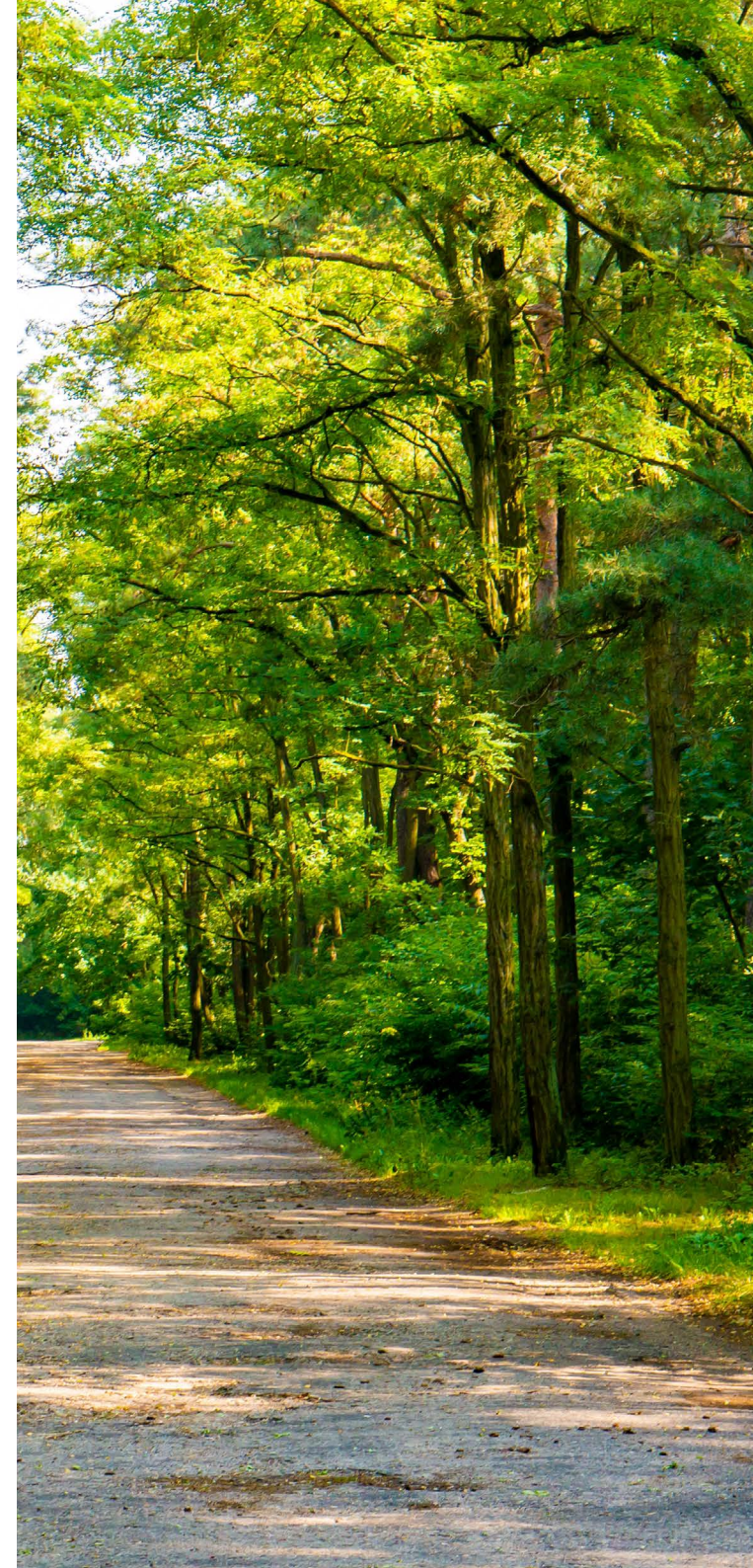
Het jaar stond in het teken van de Tweede Kamerverkiezingen en de coalitievorming. Met een heel gerichte aanpak wisten we een aantal grote onderwerpen te agenderen bij de politiek.

We voorzagen politici van concrete en breedgedragen plannen, opgesteld met overtuigende coalities: voor Betalen naar Gebruik, versnelde stikstofaanpak, klimaatbeleid voor de luchtvaart, en het Nationaal Isolatieprogramma. Van deze plannen zien we niet alles, maar wel veel terug in het coalitieakkoord.

Bijvoorbeeld doelen en middelen voor een serieuze stikstof- en klimaataanpak, passend bij de grote urgentie van klimaatverandering en biodiversiteit.

Klimaatakkoord

Ook in 2021 werkten we aan de voortgang van het Klimaatakkoord, voor alle sectoren. We agendeerden het belang van een strakkere en meer gestructureerde aansturing, omdat problemen in de uitvoering vereisen dat de ministeries harder meewerken aan oplossingen. Een van de afspraken in het Klimaatakkoord was dat de industrie de uitstoot flink vermindert, waarbij CO₂-opslag onder de grond (CCS) voor de korte termijn een noodzakelijke stap kan zijn, maar dan wel onder strenge voorwaarden. Daarom is een harde grens (cap) voor de subsidie voor CO₂-opslag onder de bodem afgesproken. We maakten bij het kabinet bezwaar tegen het openbreken van het Klimaatakkoord door eenzijdige ophoging van deze harde grens. Het nieuwe kabinet nam onze zorgen serieus en maakte de ophoging expliciet onderdeel van de nieuwe ambities van 55-60 procent, en niet van de 49 procent CO₂-reductie van het Klimaatakkoord.

Natuur

De doorbraak die voor de natuur nu het meest urgent is, is het versneld afbouwen van stikstofemissies. Hieraan hebben we samen met de sectoren waar de reductie moet plaatsvinden heel hard gewerkt, en we vonden gehoor bij het ministerie en de politiek. Ons werk voor de wilde bij, natuurinclusief bouwen en voor het verbeteren van waterkwaliteit zetten we verder door. Ook hier werkten we toe naar impact op beleid.

Meerjarenvisie 2022-2025

In 2021 hebben we een nieuwe Meerjarenvisie opgesteld voor de jaren 2022-2025: 'Doorwerken aan doorbraken'. De tijd dringt en het gaat nu om echte resultaten in het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen en van stikstofemissies. Onze oplossingsgerichte werkwijze en onze verbindende rol worden door onze omgeving gezien als cruciaal in deze fase van transitie. Samenwerking met de wetenschap en 'coalitions of the willing' staat daarom voor ons centraal.

Ook maken we van het betrekken van mensen een speerpunt. Draagvlak en gedragsverandering zijn nodig, maar het gaat niet vanzelf. Voor effectief beleid is het belangrijk om mensen te begrijpen, te horen wat zij nodig hebben, en gedragskennis te benutten. Bovendien is het nodig dat de overheid burgers steviger stimuleert om het gedrag aan te passen. Dat kan door een eerlijke prijs in te voeren op onder andere vliegen en vlees. Door te normeren. En door burgers mee te nemen naar een duurzame toekomst. Wanneer duurzaamheidsbeleid ongewenste effecten heeft op de koopkracht, moet het gepaard gaan met sociaal inkomensbeleid.

Mensen maken Natuur & Milieu

Impact bereiken op langlopende dossiers vergt volhardendheid en een positieve houding. Dankzij onze gedreven en professionele medewerkers is Natuur & Milieu tot veel in staat. Afgelopen jaar maakten we weer een lang coronajaar mee. Voor mensen die projectmatig werken, graag samenwerken en oplossingen bedenken, was dat ingrijpend. Corona zorgde voor ongemak en

spanning, maar ook voor efficiency. Terwijl we van de ene virusvariant naar de andere gingen, werkten we zo veel mogelijk thuis. In de korte fase dat dit mocht, ontmoetten we elkaar op het strand, en met inspiratiesessies, gezellige ontmoetingen en wandelingen probeerden we verder de eentonige thuiswerkdag te verlevendigen. Ondanks de omstandigheden beoordeelden medewerkers het werken bij Natuur & Milieu met een (dikke) 8.

Vooruitblik 2022

Natuur & Milieu bestaat vijftig jaar en daaraan besteden we in 2022 aandacht.

We hebben de hoogtepunten van het werk van de afgelopen decennia [op een rij gezet](#). Het team van vandaag staat op de schouders van professionals die sinds het begin in 1972 steeds pleitten voor beter milieu-, natuur- en klimaatbeleid. Op creatieve, inventieve en stellige wijze hebben zij de problemen blootgelegd, onderzocht, gedeeld en voorzien van oplossingen. Daarmee hebben zij bereikt dat onze onderwerpen niet meer weg te denken zijn in Den Haag. Toch zijn we nog lang niet klaar. Er is nog een enorme inspanning nodig voor een veilig en leefbaar Nederland, als onderdeel van een veilige en leefbare wereld in de toekomst. Daar werken wij ook in 2022 weer hard aan. Omdat we weten dat het kan, als we er met z'n allen voor gaan. Een andere optie is er niet, daarvan zijn wij overtuigd.

We zijn dankbaar dat we dit kunnen doen met onze mensen, partners, financiers, vrijwilligers, medestanders, en donateurs. We doen het samen.

Een leefbare toekomst kan niet zonder vrede. Dat wensen we ook voor Oekraïne.

Marjolein Demmers

Directeur / bestuurder Natuur & Milieu

ONZE VISIE & MISSIE

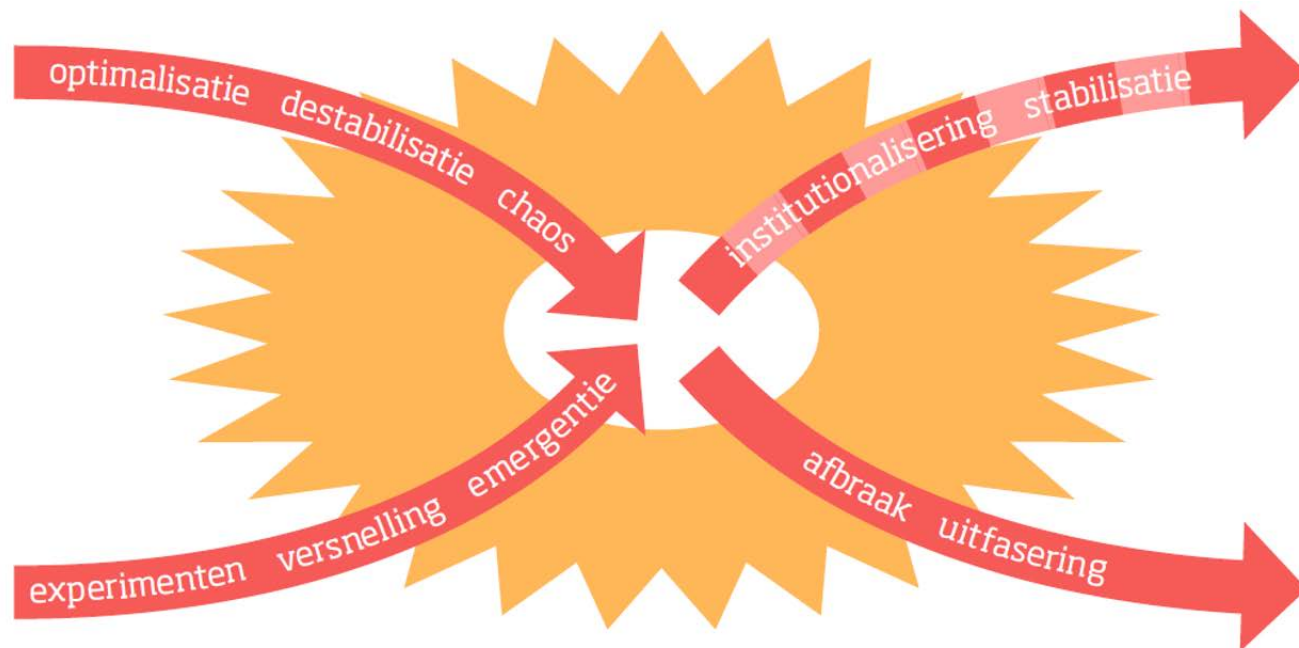
Fossiele brandstoffen, intensieve landbouw en het opgebruiken van grondstoffen zorgen voor verandering in ons klimaat en de natuur, met grote gevolgen voor ons en de komende generaties.

Het moet nu echt anders en dat kan gelukkig ook: Natuur & Milieu gelooft in een duurzame toekomst voor iedereen. Een toekomst waarin we leven, wonen en werken met een positief effect op het klimaat en de natuur. Om dat te bereiken werken we samen met anderen aan duurzame oplossingen.

Onze focus is een klimaatneutrale samenleving in 2050 en het herstel van biodiversiteit. Daarvoor is het nodig dat we een omslag in gang zetten naar een duurzame energievoorziening, een emissievrije mobiliteitssector, een natuurinclusieve kringlooplandbouw en een circulaire economie.

Keuzes gebaseerd op transitie­model DRIFT

Hoewel er veel moet veranderen in onze samenleving, zien we positieve ontwikkelingen. Het aandeel duurzame producten en diensten stijgt, terwijl het aandeel niet-duurzame producten en diensten begint te dalen. Wij jagen deze ontwikkelingen in de maatschappij aan en doorbreken impasses, en gebruiken hierbij het transitie­model van DRIFT (zie figuur 1). Dit model laat zien dat tijdens een transitie, zoals de overgang naar een

Figuur 1: Transitie­model DRIFT

duurzame samenleving, de bestaande gewoonten en oplossingen na een periode van chaos worden afgebouwd. Tegelijkertijd ontstaan er alternatieven en raken deze steeds meer ingeburgerd (geïstitutionaliseerd).

We gebruiken het transitieproces om te bepalen hoe wij optimale impact kunnen bereiken. Per doelgroep (beleidsmakers, bedrijven en burgers) kan een ontwikkeling, zoals de overstap op duurzamere energie of vervoersmiddelen, zich in een andere fase van de transitie bevinden. Wij bekijken per doelgroep hoe wij vanuit onze rol beweging en verandering mogelijk kunnen maken. Bij Natuur & Milieu hebben wij vooral een effectieve rol tot het kantelpunt waar afbouw en opbouw elkaar raken: we stimuleren beleidsmaatregelen voor duurzame alternatieven en bedrijven, en maatregelen die vervuilende activiteiten en producten afremmen of ombuigen naar schonere.

Onze kernwaarden

Onze interventies zijn gebaseerd op onze kernwaarden: we laten feiten spreken, versnellen oplossingen en werken samen.

We werken aan verduurzaming op basis van onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek, studies van planbureaus en adviesraden en gerenommeerde experts.

We wijzen niet alleen op het probleem, maar zoeken naar oplossingen. Dat doen we door druk uit te oefenen op de overheid in samenwerking met inhoudelijke experts, bedrijven, burgers en ngo's. Op die manier maken we de markt duurzaam, wordt de samenleving klimaatneutraal en verbeteren we de biodiversiteit. Met oog voor de sociale context, want verandering is mensenwerk.

ONZE AANPAK

Om een duurzame toekomst te bereiken is het nodig dat we op een andere manier gaan samenleven. Want als we blijven hangen in het oude systeem, is het lastig om te veranderen.

Lobby richting overheden

Zonder gericht sturende overheden zijn een klimaatneutrale samenleving en herstel van biodiversiteit onhaalbaar. Met goed beleid, wetten en regelgeving worden duurzame oplossingen aantrekkelijk voor iedereen en worden vervuillende activiteiten aangepakt. Daarom oefenen we druk uit op de overheden en politiek om duurzame maatregelen vast te leggen en vervuiling te verbieden, te begrenzen of te beprizen. Naast deze actieve lobby werken we ook samen met verschillende overheden. Dat doen we op nationaal niveau, denk aan het Klimaatakkoord, met provincies, zoals in de campagne Auto van de Straat, en met gemeenten, waaronder in Nederland Zoemt.

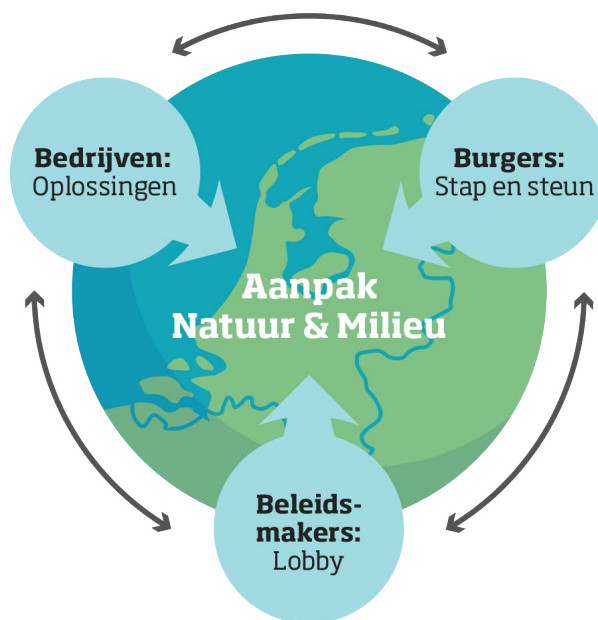
Samenwerking met bedrijven

Samenwerken zit in ons DNA. We onderhandelen met organisaties die belangrijk zijn om een doorbraak te creëren of impasses te doorbreken. We trekken op met deze organisaties om verandering te bewerkstelligen of beleid door te voeren. Onze partnerships zijn gebaseerd op gelijkwaardigheid en een gemeenschappelijk doel, bijvoorbeeld het stimuleren van autodelen met elektrische auto's. We bewaken daarbij onze integriteit en ondergrenzen, en zorgen dat altijd de winst voor klimaat en biodiversiteit vooropstaat.

Stimuleren van burgers

We helpen mensen bij het maken van duurzame keuzes en vragen hun steun om ook anderen in beweging te zetten. Dat is het uitgangspunt van onze campagnestrategie. We voeren gericht campagne waar dat nodig is om een

doorbraak te creëren. Dit kan een politieke campagne zijn gericht op beleidsmakers, een werkgeverscampagne gericht op beleidsverandering binnen bedrijven, of een publiekscampagne gericht op burgers om hen te stimuleren een duurzame stap te zetten of ons te steunen in ons werk. Wij geloven dat we impact realiseren als een grote groep een kleine stap zet. We richten ons hierbij op de 'lichtgroene' doelgroep, omdat we denken dat daar de grootste verandering nodig is.

Figuur 2: Onze aanpak

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

In 2015 zijn onder leiding van de Verenigde Naties (VN) zeventien Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's) vastgesteld. Het doel daarvan is een einde te maken aan extreme armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering. Natuur & Milieu draagt actief bij aan de volgende doelen:

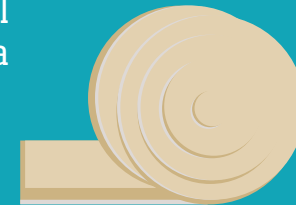

PROJECT: VERGROENING VAN HET REGEERAKKOORD

Het nationale klimaatdoel is verhoogd van 49 procent CO₂-reductie naar 55 procent

Er komt 3,3 miljard euro voor een Nationaal Isolatieprogramma

IMPACTDOEL: EEN ZO GROEN MOGELIJK REGEERAKKOORD

IMPACTDOEL: EEN ZO GROEN MOGELIJK REGEERAKKOORD

Wat houdt het project in?

2021 was een belangrijk verkiezingsjaar. Mensen gingen in maart naar de stembus en nieuw gekozen partijen onderhandelden maanden met elkaar over een nieuw regeerakkoord. In aanloop naar de verkiezingen lobbyden we actief om een zo groen mogelijk regeerakkoord te krijgen.

We deden dat achter de schermen met input voor verkiezingsprogramma's van de grootste politieke partijen, en we voerden vele gesprekken met relevante politici. Vóór de schermen werkten wij in coalities aan voorstellen voor het nieuwe kabinet voor Betalen naar Gebruik (rekeningrijden), versnelde stikstofaanpak, klimaatbeleid voor de luchtvaart, en het Nationaal Isolatieprogramma.

Wat hebben we gedaan?

Naast onze lobby voor en achter de schermen, wilden we de kiezers geïnformeerd naar de stembus laten gaan op onderwerpen die ons werk raken: wonen, werken en reizen. Daarvoor startten we de campagne '#zokiesik'. We organiseerden een aantal verkiezingsdebatten, waarvan een over landbouw, waarover we ook een opinieartikel schreven in de [Volkskrant](#). We werden geïnterviewd door [Nu.nl](#) en [Reporters Online](#) over de aandacht voor klimaat in de verschillende verkiezingsprogramma's.

WAT HEBBEN WE BEREIKT?

De inhoud van onze klimaatparagraaf en de inhoudelijke boodschappen met de verschillende coalities kwamen voor een groot deel terecht in het regeerakkoord:

- **Het nationale klimaatdoel is verhoogd** van 49 procent CO₂-reductie **naar 55 procent**, waarbij het kabinet beleid wil ontwikkelen voor 60 procent. Zo houden ze rekening met tegenvallers.
- Het principe 'de vervuiler betaalt' is omarmd in het akkoord, onder andere leidend tot een hogere CO₂-heffing.
- Er is veel aandacht voor isolatie van de slechtst geïsoleerde woningen: er komt **3,3 miljard euro voor een Nationaal Isolatieprogramma**. Woningen met slechte isolatie mogen op termijn niet meer verhuurd worden.
- **De belasting op vliegtickets wordt verhoogd**. Die is nu net iets hoger dan 7 euro per ticket.
- Het nieuwe kabinet wil natuur en landbouw meer met elkaar in balans brengen. Dat betekent dat per gebied gekeken wordt wat de bijdrage van boerderijen en andere bedrijven is aan klimaat, waterkwaliteit en stikstofuitstoot.
- Een heel lastige was het doorvoeren van het rekeningrijden. Het nieuwe kabinet zet een eerste stap om ervoor te zorgen dat je **betaalt voor gebruik in plaats van bezit**. Er zit helaas nog geen stimulans in voor schone auto's.

Opinie: Red de boer én het milieu: maak duurzame landbouw lonend

Op 1 februari gaan 6 politieke partijen met elkaar in debat over de omslag van de Nederlandse landbouw naar een duurzame richting. Vijf milieu- en voedselorganisaties stellen drie maatregelen voor, waarmee de boeren een lonend bedrijfsmodel kunnen krijgen dat niet ten koste gaat van natuur en milieu. Een suggestie voor een nieuw kabinet.

Rob van Tilburg en anderen 28 januari 2021, 17:37

deVolkskrant

De beste klimaatpartij is de partij die de VVD kan overtuigen

Hagar Jobse
2021-02-15

Klimaat staat tijdens de verkiezingen van dit jaar hoog op de politieke agenda. Op een enkele uitzondering na hebben vrijwel alle partijen op dit gebied een uitgebreid verkiezingsprogramma. Maar zijn die plannen ook haalbaar? En welke partij zet zich, als puntje bij paaltje komt, het meest in voor een groene toekomst?

19 februari 2021 14:29

Laatste update: 19 februari 2021 17:10

395 NUjj-reacties

Klimaat is voor de meeste politieke partijen een veel belangrijker thema geworden dan bij de verkiezingen vier jaar geleden. En de onderlinge verschillen zijn kleiner dan je misschien zou verwachten: de meeste partijen willen zich houden aan internationale afspraken en zetten in op dezelfde oplossingen.

De toegenomen aandacht is een groot verschil met de Tweede Kamerverkiezingen van 2017, zegt Karen van den Einden van Natuur & Milieu. "Klimaat was destijds nauwelijks een onderwerp in campagnes en verkiezingsdebatten. Nu zie je er in de meeste partijprogramma's veel aandacht voor."

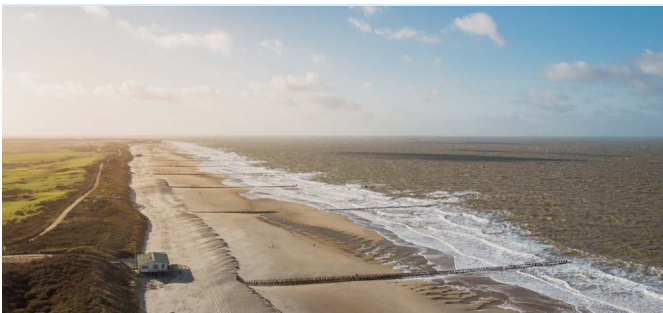
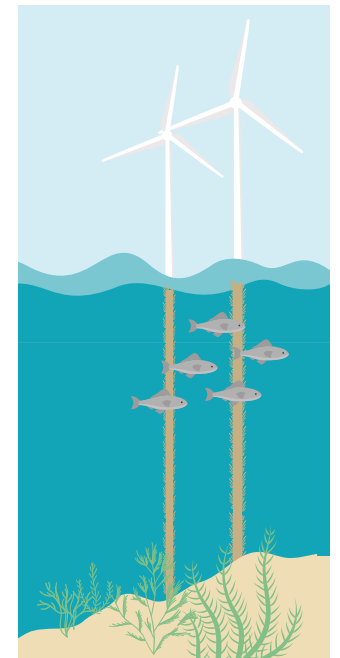
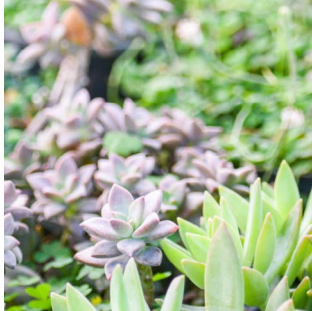
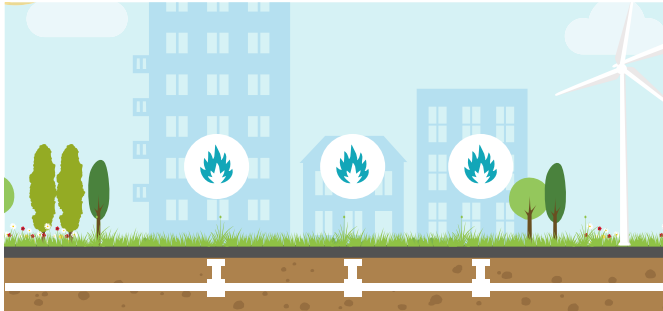
Na de verkiezingen schreven we met duizend mensen dé Klimaatparagraaf voor het nieuwe kabinet. Deze boden we aan de informateurs en hoofdonderhandelaars aan, en is bijna helemaal overgenomen in het nieuwe regeerakkoord.

Wat gaan we doen in 2022?

We zijn op een paar punten ook kritisch op het regeerakkoord. Ondanks een hogere tickettax, ontspringt de luchtvaart - de meest vervuilende manier van transport - verder de verduurzamingsdans. Natuur & Milieu vindt dat het nieuwe kabinet aan de slag moet met harde klimaatdoelen en -maatregelen voor de luchtvaart, zodat deze sector eindelijk zijn bijdrage levert tegen klimaatverandering. Dit betekent dat er voorlopig geen ruimte is voor luchtvaart in de huidige omvang, en dat krimp onvermijdelijk is. Daarmee zijn groei van Schiphol en opening van Lelystad Airport onmogelijk. Bovendien is het regeerakkoord er een op hoofdlijnen. De nieuwe ministerploeg is aan zet om te zorgen voor een goede invulling van alle plannen. Wij zullen deze ploeg constructief en kritisch volgen om ervoor te zorgen dat er de komende vier jaar grote doorbraken worden ingezet.

THEMA: AFBOUW VAN FOSSIEL & MEER DUURZAME ENERGIE

ONZE VISIE

Grijze stroom is verleden tijd en goed geïsoleerde, aardgasvrije woonwijken waar ruimte is voor de natuur zijn de standaard. Daar willen en moeten we naartoe. Om hier te komen, nemen we zo snel mogelijk afscheid van fossiele brandstoffen en gaan we op weg naar honderd procent duurzame opwekking van energie uit de wind en zon. Belangrijk is daarbij dat we ook zo veel mogelijk energie besparen. Met goede isolatie en aardgasvrije verwarming van bestaande woningen. Hierbij vinden wij het belangrijk om ook ruimte te maken voor natuurversterking, bijvoorbeeld met groene daken. Daarnaast willen we klimaatneutrale, natuurinclusieve nieuwbouw als norm. Ook werken we aan een duurzame, circulaire industrie die maximaal energie bespaart en draait op duurzame grondstoffen.

2021 IN HET KORT

Natuurversterking onder de Noordzee

Met brede steun in de Tweede Kamer is het Noordzeeakkoord aangenomen. Het akkoord is een belangrijke stap in het realiseren van een gezonde en veerkrachtige Noordzee. Wij waren betrokken bij de onderhandelingen en steunen het akkoord. Nu volgt de uitvoering van de afspraken. Een belangrijk onderdeel in het akkoord is dat alle infrastructuur op de Noordzee, zoals windparken, voortaan natuur-inclusief gebouwd moet worden. In ons programma De Rijke Noordzee toonden we samen met de windsector de potentie van het natuur-inclusief bouwen aan. Vervolgens gebruikten we deze resultaten met succes in de onderhandelingen voor het Noordzeeakkoord. Ter illustratie: we zetten in 2021 binnen dit programma de eerste 30.000 gezonde oesterlarven uit in de Zeeuwse Voordelta. Afgelopen zomer bracht de kweeklijn de eerste gezonde platte oesters voort. Platte oesters kweken is lastig, maar nodig om de terugkeer van oesterbanken in de Noordzee mogelijk te maken.

Groene waterstof

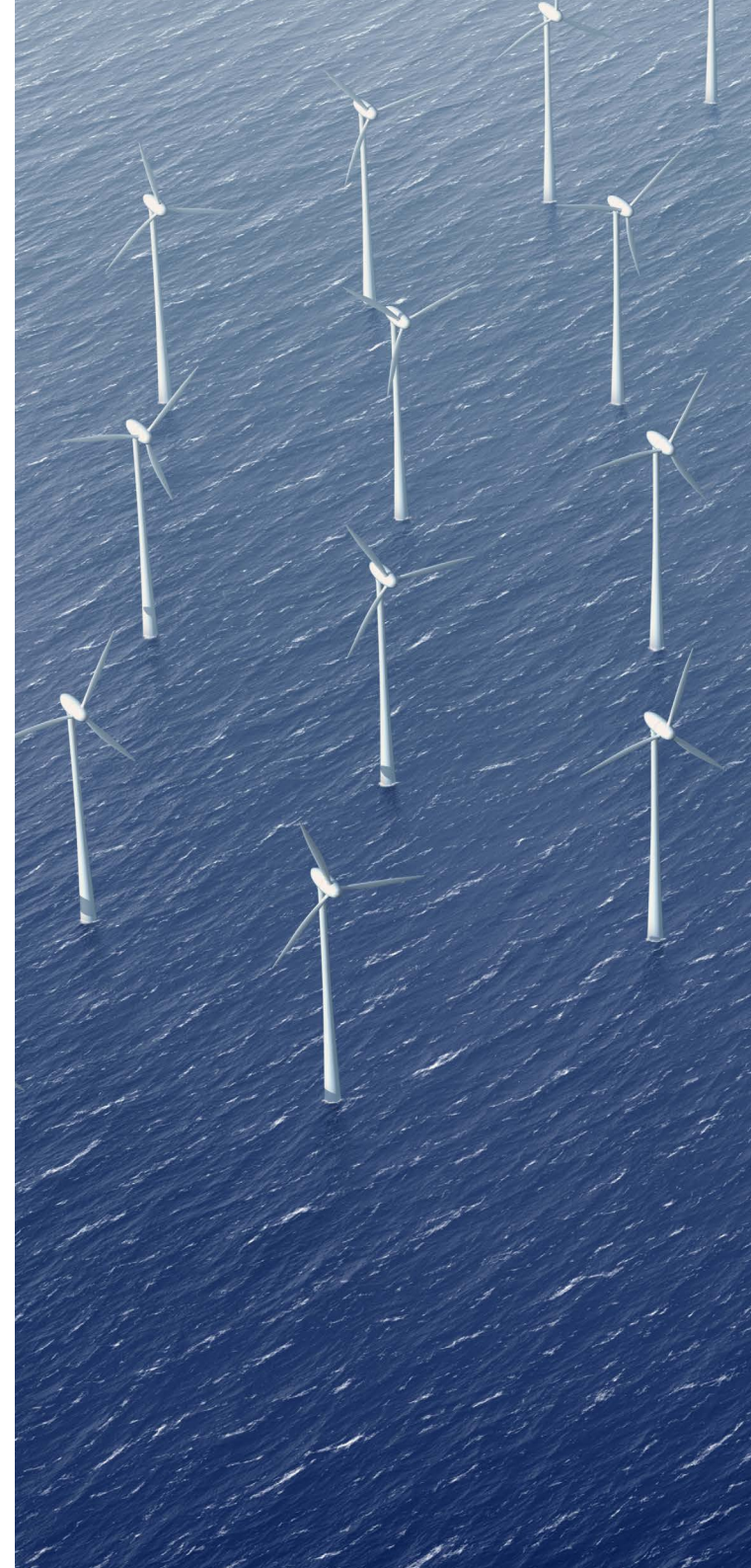
Versneld onze CO₂-uitstoot terugdringen, de zware industrie verduurzamen en over duurzaam opgewekte energie beschikken: groene waterstof maakt het mogelijk. Maar duurzame waterstof is schaars. Wij deden daarom mee met de oproep van de Waterstofcoalitie, net als 38 organisaties, van milieuorganisaties tot bedrijven uit de industrie. Onze oproep aan het nieuwe kabinet was om de komende vier jaar te zorgen voor investeringen in met name groene waterstof, omdat het een win-win is voor het klimaat én de economie. Onze oproep is geland in het regeerakkoord, waarin ongeveer 5 miljard euro wordt uitgetrokken voor waterstofinfrastructuur de komende jaren.

Samenspel van opwek van schone energie, omzetting, transport, opslag en gebruik

Om klimaatverandering te stoppen zullen we steeds meer elektriciteit moeten opwekken uit hernieuwbare energiebronnen, zoals wind en zon. Deze elektriciteit moeten we ook kunnen 'bewaren' voor momenten waarop er minder zon of wind is. Ook afnemers moeten de vraag kunnen aanpassen op momenten dat er veel of weinig elektriciteit beschikbaar is. Wij schreven samen met TenneT, Gasunie en Energie-Nederland een [handreiking](#) voor de benodigde goede integratie van systemen, met aanbevelingen voor het nieuwe kabinet. We spraken erover met verschillende stakeholders, ambtenaren en politici. Gedurende het jaar kreeg het onderwerp steeds meer aandacht in Den Haag.

Groene daken

Een groen dak aanleggen helpt de biodiversiteit vooruit: vogels en insecten vinden er voedsel en nieuw leefgebied. Groene daken zorgen daarnaast voor verkoeling en isolatie. Om mensen te helpen bij het aanleggen van een groen dak, lanceerden wij onze nieuwe succesvolle [campagne](#), waaraan diverse media in de weken erna aandacht besteedden. Meer dan 40.000 websitebezoeken en ruim 730 aanvragen leidden tot 245 gerealiseerde groene daken en ongeveer 3.000 m² groen dak.

Samenspel van opwek van schone energie, omzetting, transport, opslag en gebruik

Om klimaatverandering te stoppen zullen we steeds meer elektriciteit moeten opwekken uit hernieuwbare energiebronnen, zoals wind en zon. Deze elektriciteit moeten we ook kunnen 'bewaren' voor momenten waarop er minder zon of wind is. Ook afnemers moeten de vraag kunnen aanpassen op momenten dat er veel of weinig elektriciteit beschikbaar is. Wij schreven samen met TenneT, Gasunie en Energie-Nederland een [handreiking](#) voor de benodigde goede integratie van systemen, met aanbevelingen voor het nieuwe kabinet. We spraken erover met verschillende stakeholders, ambtenaren en politici. Gedurende het jaar kreeg het onderwerp steeds meer aandacht in Den Haag.

Groene daken

Een groen dak aanleggen helpt de biodiversiteit vooruit: vogels en insecten vinden er voedsel en nieuw leefgebied. Groene daken zorgen daarnaast voor verkoeling en isolatie. Om mensen te helpen bij het aanleggen van een groen dak, lanceerden wij onze nieuwe succesvolle [campagne](#), waaraan diverse media in de weken erna aandacht besteedden. Meer dan 40.000 websitebezoeken en ruim 730 aanvragen leidden tot 245 gerealiseerde groene daken en ongeveer 3.000 m² groen dak.

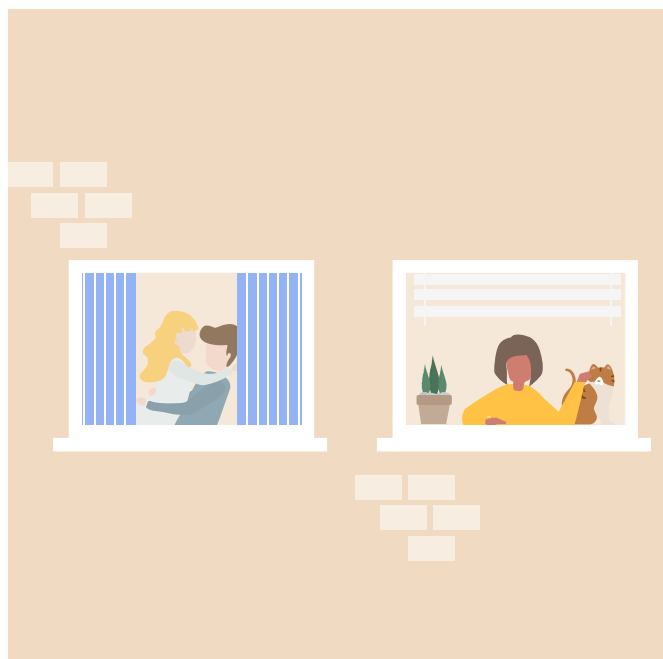
SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Binnen dit thema werken we aan de onderstaande SGD's:

PROJECT: GROOTSCHALIGE ISOLATIE

[Bekijk het nieuwsbericht](#)

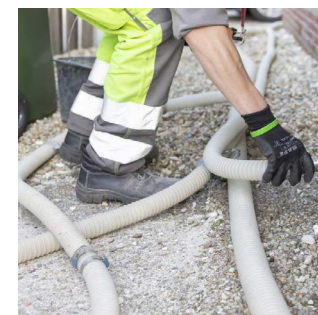
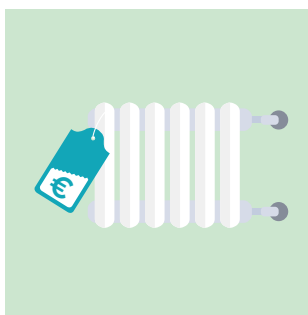
500
MILJOEN
EURO VOOR
ISOLEREN

Het is nodig dat de Nederlandse
overheid 'gas geeft op isolatie'
en we snel meer woningen
isoleren. Dit kan met een Nationaal
Isolatieprogramma in het nieuwe
regerakkoord.

IMPACTDOEL: 2,7 MILJOEN
SLECHT GEÏSOLEERDE HUIZEN
AANPAKKEN

IMPACTDOEL: VIA WET- EN REGELGEVING, EEN ACTIEVE ROL VAN HET RIJK EN FINANCIËLE STIMULERING WORDT GROOTSCHALIGE ISOLATIE UITGEROLD OM 2,7 MILJOEN SLECHT GEÏSOLEERDE HUIZEN AAN TE PAKKEN.

Wat houdt het project in?

Op dit moment zijn er in Nederland nog zo'n 2,7 miljoen woningen slecht geïsoleerd. De bewoners van deze huizen ervaren een laag wooncomfort en een hoge energierekening.

Het is nodig dat de Nederlandse overheid 'gas geeft op isolatie' en we snel meer woningen isoleren. Dit kan met een Nationaal Isolatieprogramma in het nieuwe regeerakkoord.

Wat hebben we gedaan?

- De opbouw van een brede coalitie - met Koninklijke Bouwend Nederland, Nederlandse Vereniging voor Duurzame Energie, Consumentenbond en Energie-Nederland - die pleit voor betere regels voor isolatie. Belangrijk onderdeel van ons pleidooi is de focus op de slechtst geïsoleerde woningen, de aanpassing van huidige subsidieregels, en de introductie van een vouchersysteem. Met een 'isolatievoucher' van 2.000 euro per huishouden kunnen jaarlijks 104.000 woningen verduurzamen.
- Wij plaatsten '2,7 miljoen' slecht geïsoleerde woningen bij Tweede Kamer, om aandacht te vragen van politici voor de noodzaak van woningisolatie. Dat deden we

WAT HEBBEN WE BEREIKT?

- De Tweede Kamer omarmde ons pleidooi en diende een aantal moties in om het nieuwe kabinet op dit spoor te zetten. Drie politieke partijen - ChristenUnie, CDA en GroenLinks - lanceerden een manifest met allerlei maatschappelijke organisaties, waar wij ons ook bij aansloten. In dit manifest was ook aandacht voor het door ons bedachte Isolatiegoed. **Tijdens Prinsjesdag werd veel geld voor isolatie vrijgemaakt: 500 miljoen voor de komende drie jaar.**
- Het nieuwe kabinet deed er nog een schep bovenop: het gaat aan de slag met een **langjarig Nationaal Isolatieprogramma tot ten minste 2030. Er wordt 3,3 miljard euro vrijgemaakt voor dit programma.** Het doel is om woningen sneller, slimmer en socialer te isoleren. Lage inkomens worden daarbij extra geholpen. **Daarnaast worden hybride warmtepompen gestimuleerd met 900 miljoen euro.**
- In het nieuwe regeerakkoord staat ook dat met normering en positieve prikkels verhuurders worden geprikkeld om hun huurwoningen met slechte isolatie te verduurzamen. Woningen met slechte isolatie mogen op termijn niet meer worden verhuurd. Met de koepel van woningbouwcorporaties (Aedes) zijn afspraken gemaakt over de uitfasering van slecht geïsoleerde woningen.

met 270 kartonnen huisjes geplaatst in de vorm van de landkaart van Nederland. De [video's met quotes](#) van politici werden via sociale media verspreid en de foto van de huisjes haalde zes regionale kranten.

“Als ik terugkijk op mijn eerste jaar als Kamerlid dan is misschien wel het hoogtepunt het manifest Nationaal Isolatieprogramma, dat we vooral samen met Natuur & Milieu (en de NVDE) hebben gemaakt. Het was niet alleen een fijne samenwerking op het eerste wat ons te doen staat in de energietransitie - energie besparen en energiearmoede voorkomen - maar deze samenwerking heeft ook enorme positieve gevolgen gehad voor zowel de Rijksbegroting als het coalitieakkoord, met in totaal bijna € 4 miljard voor het Nationaal Isolatieprogramma. Nu komt het aan op de uitvoering en ik weet zeker dat jullie ons en het kabinet daarbij scherp zullen houden.

Wat ik zo mooi vind: Natuur & Milieu stelt problemen aan de orde, maar daar blijft het niet bij. Door goed onderbouwd met oplossingen te komen en daarin gericht op samenwerking met anderen kom je verder. En dat doen jullie uitmuntend. Het Nationaal Isolatieprogramma is daar hét voorbeeld van. Dank jullie wel!

Met de extreem gestegen energieprijzen is de noodzaak voor een succesvol isolatieprogramma alleen maar groter geworden. Vanuit de Kamer blijf ik me ervoor inzetten dat het programma ook echt een succes wordt. Ik hoop dat Natuur & Milieu mij de komende tijd blijft aanvuren met een frisse, kritische blik op de plannen van en de uitvoering door de minister.”

Pieter Grinwis,
Tweede Kamerlid ChristenUnie

Wat doen we in 2022?

We gaan door met ons werk om ervoor te zorgen dat in 2050 heel Nederland van het aardgas af is. Uiteindelijk zullen alle huizen met nieuwe warmte verwarmd moeten worden. Maar deze transitie is extra urgent geworden door de oorlog in Oekraïne die pijnlijk blootlegt hoe afhankelijk we zijn van het Russisch gas, waar we zo snel mogelijk van af moeten. Daarvoor is het nog urgenter geworden dat veel mensen zo snel mogelijk overstappen op andere vormen van warmte. Om mensen te helpen, bedachten we de grote campagne ‘Hoe gasvrij ben jij?’. Tijdens deze campagne, die eind 2021 startte, dagen we mensen uit hun cv-ketel op 50 graden te zetten om te zien of hun huis geschikt is voor een (hybride) warmtepomp of dat ze eerst nog isolatiemaatregelen moeten nemen. Daarnaast blijven we ons achter de schermen ervoor inzetten dat het Nationaal Isolatieprogramma op een effectieve manier wordt georganiseerd, zodat zo snel mogelijk zo veel mogelijk huizen worden geïsoleerd. En starten we met een grote besparingscampagne zodat we versneld minder gas gebruiken in Nederland.

“Er is een noodzaak tot versnelling van de energietransitie. Het Nationaal Isolatieprogramma kan de katalysator zijn waardoor de warmtevraag en de CO₂-uitstoot versneld afneemt. Samen met Natuur & Milieu, Consumentenbond, Energie-Nederland en NVDE bepleitten we vanuit Koninklijke Bouwend Nederland dat dit programma onderdeel zou worden van het coalitieakkoord en schreven daarnaast 12 concrete voorstellen hoe dit programma eruit moet zien. En met succes want er komt totaal voor de komende 10 jaar €35 miljard beschikbaar voor de energietransitie, met een intensivering van het Nationaal Isolatieprogramma met meer dan €3 miljard.”

Joep Rats,
directeur beleid en vereniging bij Bouwend Nederland

Huiseigenaren willen meer financiële steun voor isolatiemaatregelen

02 april 2021 22:16

Laatste update: 02 april 2021 22:16

65 NUjj-reacties

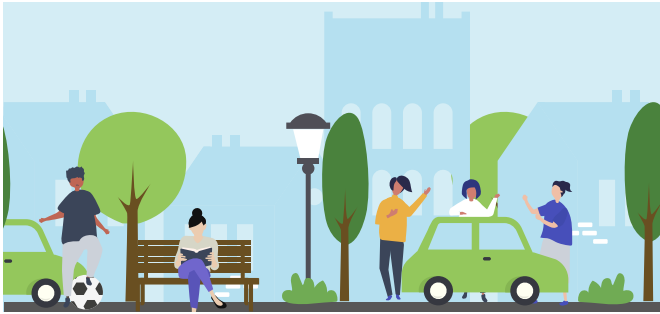

Als de formatieonderhandelingen eenmaal beginnen, moet het isoleren van woningen wat betreft huizenbezitters hoog op de agenda staan. Twee derde van de huiseigenaren vindt dat de nieuwe regering meer financiële steun moet geven, blijkt uit een enquête van I&O Research onder vijftienhonderd woningeigenaren, in opdracht van Natuur & Milieu.

Het onderzoek is representatief voor Nederlandse huizenbezitters. 81 procent van de woningeigenaren met een niet-geïsoleerde woning overweegt wél te isoleren als de overheid de subsidie voor isoleren verhoogt.

Tot 1 januari werden alleen twee isolerende maatregelen tegelijk voor 20 procent vergoed. Sinds dit jaar geldt die subsidie ook voor een tweede maatregel naast aanschaf van een (hybride) warmtepomp, waarmee de mogelijkheden tot de zogenoemde ISDE-subsidie dus al iets zijn uitgebreid.

THEMA: ANDERS REIZEN EN MINDER VLIEGEN

IMPACTDOEL: MINDER, ANDERE EN SCHONERE MOBILITEIT MET MINDER CO₂-UITSTOOT.

ONZE VISIE

Meer ruimte voor lopen en fietsen en leefbare steden met ruimte voor groen, recreatie en buitenspelen. Daar maken wij ons de komende jaren hard voor. Om dat te bereiken, moeten we anders gaan nadenken over de manieren waarop we ons verplaatsen. Wij stimuleren Nederland om te kiezen voor schoner, anders en minder reizen. Schoner: we nemen afscheid van fossiele auto's, zowel personenauto's als bestel- en vrachtauto's. Anders: we gaan meer vervoersmiddelen delen, slimmer vervoeren en pakken vaker de fiets en het openbaar vervoer. Minder: we rijden en vliegen minder vaak en ver, we gaan meer thuiswerken en zorgen dat vervoer minder ruimte in beslag neemt, zodat er meer ruimte komt voor groen.

2021 IN HET KORT

Vrachtwagenheffing

Bij Natuur & Milieu pleiten we al jaren voor invoering van een slimme kilometerheffing voor het vrachtverkeer.

Dit is in onze ogen noodzakelijk voor duurzaam en toekomstbestendig goederenvervoer over de weg. Eindelijk is in 2021, na vierenhalf jaar, het wetsvoorstel naar de Tweede Kamer gestuurd. Dat gebeurde na actief aandringen door Natuur & Milieu. Hiermee is een belangrijke afspraak uit het Klimaatakkoord ingelost, en door goede samenwerking met de sector verklaarde de Tweede Kamer het niet controversieel, waardoor de behandeling van het wetsvoorstel door het demissionaire kabinet toch door kon gaan. Wij lieten ons hierover uit in diverse media en begin 2022 is het wetsvoorstel eindelijk aangenomen door de Tweede Kamer.

Plan voor 'Betalen naar Gebruik'

Om de klimaatdoelen te halen, moeten we toe naar auto's die geen CO₂ uitstoten én fors minder auto's op de weg. Een van de stappen die hiervoor nodig zijn, is een andere manier van autobelasting. Een belasting waarbij je betaalt voor het gebruik van je auto, in plaats van voor het bezit. 'Betalen naar Gebruik', ook wel bekend als 'rekeningrijden', is daarvoor de uitkomst. Samen met ANWB, BOVAG, RAI Vereniging en VNA presenteerden wij een [plan](#) voor het nieuwe kabinet.

We zorgden voor een goede landing van het plan: we spraken met 56 politici en beleidsmakers, informeerden onze achterbannen via een speciale website met infographics, en hadden volop media-aandacht. D66 nam het over in haar openbare brief met daarin de inzet voor de formatie. En in het regeerakkoord werd opgenomen dat Betalen naar Gebruik wordt ingevoerd in 2030. Helaas koos het kabinet er niet voor schone auto's te belonen door een koppeling te maken met de CO₂-uitstoot van auto's.

Dit was zeer teleurstellend. Voor het vervolg bepleiten wij dat het kabinet zo snel mogelijk een Kaderwet schrijft. Daarin moet worden vastgelegd onder welke randvoorwaarden rekeningrijden wordt ingericht en wat het moment van invoering is. Bovendien willen wij dat het kabinet een variant invoert die goed is voor het klimaat en de huidige infrastructuur efficiënter benut. Daarvoor blijven wij in 2022 lobbyen.

“Het afgelopen jaar werkten we intensief samen met Natuur & Milieu, de RAI, ANWB en VNA aan het voorstel om het huidige autobelastingstelsel zo snel mogelijk te vervangen door “Betalen naar Gebruik”. Daarnaast maakten we voorstellen om de autobelastingen in Nederland eenvoudig, stabiel en voorspelbaar te maken en ze te laten bijdragen aan het halen van de aangescherpte klimaatdoelen van 55 procent minder CO₂-uitstoot in 2030. Het voorstel en de gezamenlijke inspanningen richting de politieke partijen hebben ertoe geleid dat ‘Betalen naar Gebruik’ is opgenomen in het coalitieakkoord. De rol van Natuur & Milieu was daarin zeer belangrijk. Ten eerste door de waardevolle inhoudelijke input en ten tweede omdat er zo een breed maatschappelijk draagvlak onder de plannen is gekomen waar de politiek van links tot rechts niet omheen kan.”

Han ten Broeke
Voorzitter van de BOVAG

Elektrisch rijden

De groei van elektrisch vervoer gaat gestaag, maar om burgers te stimuleren in een tweedehands elektrische auto te rijden, maakten wij ons in het Klimaatakkoord hard voor een aankoopsubsidie. Omdat de subsidiepot al snel leeg was, vroegen we met de ‘Betalen naar Gebruik’-coalitie (zie boven) aandacht van politiek en [media](#) voor extra financiële middelen, zodat burgers nog enige tijd gebruik zouden kunnen maken van de aankoopsubsidie.

De media namen onze oproep over en tijdens Prinsjesdag is aangekondigd dat het kabinet extra middelen vrijmaakt voor de stimulering (90 miljoen voor nieuwe en 10 miljoen voor tweedehands elektrische auto's). Helaas nam het nieuwe kabinet alle oproepen om de stimuleringsmaatregelen ook ná 2025 door te zetten niet

op in het coalitieakkoord. Experts en modellen gaven aan dat we zo het doel van 100 procent nieuwverkoop van elektrisch vervoer in 2030 niet halen. Hiervoor blijven we in 2022 lobbyen.

Meer autodelen

Autodelen is hét alternatief voor het bezit van een eigen auto. Autodelen is schoner en goedkoper, en de milieubelastende autoproduktie neemt af. Om mensen kennis te laten maken met een elektrische deelauto, organiseerde Natuur & Milieu in verschillende provincies weer de wedstrijd ‘Auto van de Straat’. In de provincie Gelderland bleek de campagne een succes: acht auto's zijn de deur uit gedaan in 2021, om meer speelruimte en extra groen te creëren. In 2022 starten we dit project onder andere in de provincie Noord-Holland.

Thuiswerken

In 2015 in de trein naar de klimaatop in Parijs namen wij het initiatief de coalitie Anders Reizen op te richten. Wat startte met vijftien CEO's, is in 2021 uitgegroeid tot een coalitie van ruim zeventig grote organisaties met een vertegenwoordiging van 500.000 medewerkers. De gezamenlijk ambitie is de CO₂-uitstoot van woon-werkverkeer te halveren in 2030 (ten opzichte van 2016). Nu we na corona blijvend meer thuiswerken en de beschikbaarheid van elektrische auto's met een grotere actieradius is toegenomen, is er een momentum.

De coalitie lanceerde de gezamenlijke campagne ‘[Zo willen we werken](#)’, met een magazine en filmpjes die enkele duizenden keren bekeken zijn. Onderdeel van de campagne was een afsluitend congres, waaraan honderdvijftig mensen deelnamen. Ook publiceerden we een aantal [gidsen die bedrijven helpen bij deze transitie](#) naar een schoner wagenpark en duurzamer zakelijk reizen. In de wijzers staan veel voorbeelden van bedrijven die hierin al grote stappen hebben gezet.

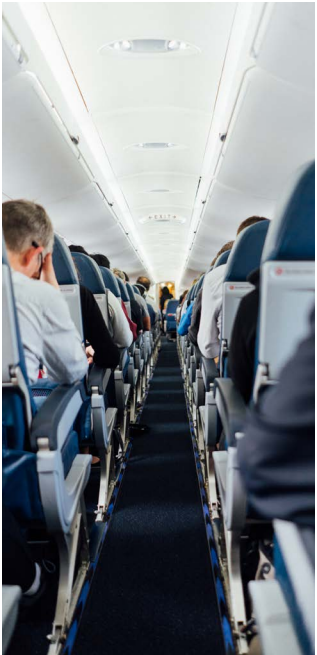

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Binnen dit thema werken we aan de onderstaande SGD's:

PROJECT: AANPAK LUCHTVAART

We inspireerden meer dan 12.000 mensen met een nieuwe digitale reisgids met Europese droombelevingen

EERLIJKE
BELASTING
OP VLEGEN

IMPACTDOEL: LUCHTVAART
WORDT VOLWAARDIG ONDER-
DEEL VAN HET NATIONALE
KLIMAATBELEID

SHEEPTICKETS
DE ECHTE PRIJS
VAN VLEGREIZEN

Pleidooi voor een
nationaal CO₂-
plafond voor de
luchtvaart

IMPACTDOEL: LUCHTVAART WORDT VOLWAARDIG ONDERDEEL VAN HET NATIONALE KLIMAATBELEID, IN LIJN MET DE DOELEN VAN HET PARIJSAKKOORD.

Wat houdt het project in?

Vliegen is de meest vervuilende manier van transport, maar toch blijft de luchtvaartsector groeien. Geluidsoverlast en luchtverontreiniging belasten de lokale omgeving onacceptabel. Door de wereldwijde coronacrisis daalde het aantal vluchten

sterk, maar de sector stuurt nog steeds aan op groei als de crisis voorbij is. Zonder ingrijpen door de overheid blijft de klimaatimpact van de luchtvaart alsmaar groeien.

De afgelopen drie jaar werkten wij actief aan de verduurzaming van de luchtvaart. Dat deden we met lobby, campagnes en samenwerking met bedrijven. We zien dat ons werk echt impact heeft gehad. Steeds meer mensen vinden het belangrijk dat de luchtvaart verduurzaamt. En er is veel meer aandacht vanuit de politiek voor schone luchtvaart. Bedrijven zoals KLM spreken zich weliswaar voor het eerst publiekelijk erover uit dat verduurzaming onvermijdelijk is, maar hechten een onrealistisch geloof aan technologische oplossingen. Om binnen de 1,5 graden opwarming van de aarde te blijven, moet ook de luchtvaart harde klimaatdoelen krijgen. In 2022 blijft luchtvaart een belangrijk speerpunt voor ons.

WAT HEBBEN WE BEREIKT?

- Mede door onze inzet staat in het regeerakkoord dat er een **CO₂-plafond per luchthaven** komt. Ambtenaren waren achter de schermen al een jaar bezig dit plafond uit te werken, omdat het ook aangekondigd was in de Luchtvaartnota (2020). Wij lieten juridische experts uitzoeken hoe het CO₂-plafond verankerd kan worden in wetgeving, en organiseerden stakeholderbijeenkomsten met het ministerie en andere experts.
- Ook staat in het regeerakkoord, mede door onze lobby en de publiekscampagne Sheeptickets, een **verdubbeling van de opbrengsten van de tickettaks**.
- **We inspireerden meer dan 12.000 mensen met een nieuwe digitale reisgids met Europese droombelevingen.**
- Uit onderzoek van Natuur & Milieu bleek dat **zakelijke treinreizen tot 700 kilometer een besparing tot ruim 40 procent van de vlieguren** oplevert. De Tweede Kamer nam hierover een motie aan. Daarin staat dat het kabinet afspraken moet maken met werkgevers over hun reisbeleid, zodat voor afstanden tot 700 kilometer het gebruik van de trein de norm wordt.
- De Vliegwijzer, gepubliceerd in 2020, is in 2021 op verzoek van een aantal bedrijven vertaald naar het Engels en gedistribueerd binnen veel landen. Met hulp van deze Vliegwijzer hebben eind 2021 31 bedrijven minimaal zeven van 21 beschreven best

Wat hebben we gedaan?

- We hielden met honderd bewonersorganisaties en experts tijdens de kabinetsformatie een pleidooi voor een nationaal CO₂-plafond voor de luchtvaart. Onze gezamenlijke boodschap: zonder ingrijpen vanuit het nieuwe kabinet blijft de klimaatimpact van de luchtvaart alsmaar groeien.
- Via media vroegen we aandacht voor harde klimaatdoelen voor de sector, bijvoorbeeld via een [opiniestuk](#) in NRC Handelsblad.
- Een belangrijke stap in de verduurzaming van de luchtvaart is de inzet van biobrandstoffen, maar dat kan niet zonder strenge voorwaarden. De Europese Unie stond op het punt om nieuwe doelstellingen bekend te maken voor duurzame luchtvaartbrandstoffen. We riepen samen met een coalitie van luchtvaartmaatschappijen (waaronder AirFrance-KLM en easyJet) en Europese milieuorganisaties op tot strenge voorwaarden aan de inzet van deze brandstoffen. Onze directeur sprak tijdens een grote Europese conferentie georganiseerd door de minister van Infrastructuur en Waterstaat over synthetische luchtvaartbrandstoffen (SAF).
- Vliegtickets zijn vrijgesteld van btw en er zit geen accijns op kerosine. Wij lobbyden tijdens de formatie voor een eerlijke belasting op vliegen. Met onze campagne '[Sheeptickets](#)' lieten we mensen kennismaken met de échte prijs van vliegreizen. Ter lancering openden wij in Utrecht een 'vliegwinkel' waar reizigers leerden over de impact van een vliegretourtje Madrid of Rhodos.

Wat doen we in 2022?

Met feiten, praktijkvoorbeelden en publieke steun hebben we een sterke positie opgebouwd om de groei van de luchtvaart te stoppen en alternatieven te verbeteren. Met deze steun maken we ons bij het nieuwe kabinet hard voor een CO₂-plafond voor de luchtvaart, meer duurzame brandstoffen, verdere beprijzing van milieuschade en een eerlijk verhaal over de werkelijke bijdrage van luchtvaart aan onze economie.

"Natuur & Milieu has played an important role in helping achieve consensus between civil society and industry on the best way to drive a transition to truly sustainable aviation fuels, with respect for both commercial realities and planetary boundaries. In particular, Natuur & Milieu has played a leading role in disseminating this thought-leadership into the Dutch policy debate."

Peter Harrison
Executive Director, EU Policy
European Climate Foundation

Brieven

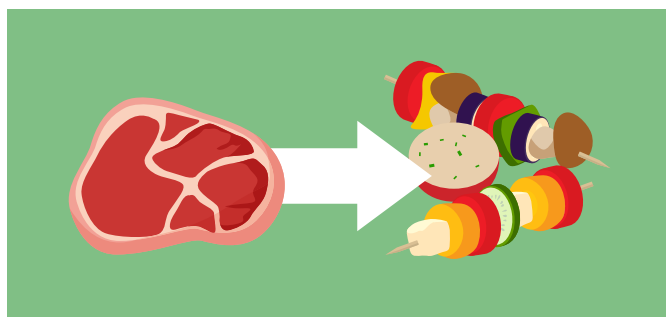
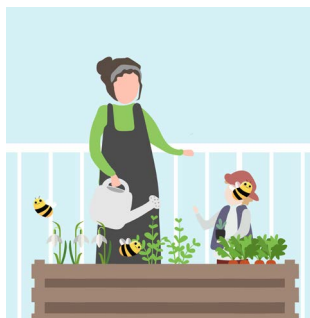
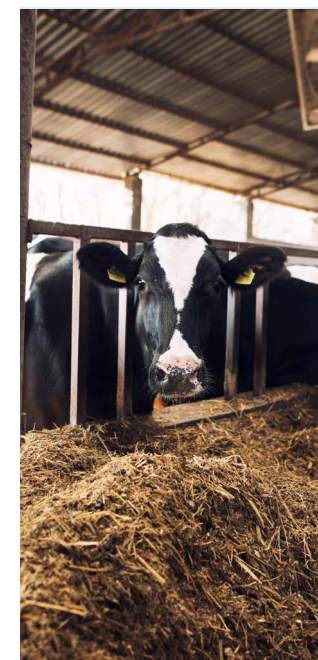
8 APR
2022
DUURZAME LUCHTVAART

Groei luchtvaart helpt klimaatdoelen om zeep

Rob van Tilburg & Koenraad Backers · 27 oktober 2021 · Leestijd 1 minuut

THEMA: OP WEG NAAR EEN NATUURINCLUSIEVE KRINGLOOPLANDBOUW

IMPACTDOEL: DE LANDBOUW PRODUCEERT IN NEDERLAND VOEDSEL ZONDER SCHADE AAN DE OMGEVING EN ZONDER BIJDRAGE AAN KLIMAATVERANDERING.

ONZE VISIE

Veel minder stikstof, een schone bodem en schoon oppervlaktewater rijk aan leven: daar willen we naartoe. Nu biodiversiteit onder grote druk staat, raakt ons ecosysteem steeds meer uit balans. Maar we zien een oplossing om biodiversiteit weer gezond te krijgen: een andere manier van voedsel produceren en consumeren. Daarvoor maken we de omslag naar natuurinclusieve kringlooplandbouw.

Daarbij zijn alle kringlopen lokaal gesloten, verminderen we de stikstofuitstoot die neerdaalt op onze natuur, en is de plantenteelt vrij van chemische bestrijdingsmiddelen. We willen dat samen met alle belanghebbenden per gebied wordt samengewerkt aan wat nodig is om natuur- en klimaatdoelen te halen.

2021 IN HET KORT

Vang de Watermonsters

Uit de derde editie van ons burgeronderzoek [‘Vang de Watermonsters’](#) met ASN Bank en waterschappen bleek dat meer dan 80 procent van de onderzochte wateren een

matige tot slechte kwaliteit heeft. Door ons onderzoek drong de urgentie van de slechte waterkwaliteit echt door tot de politiek en de waterschappen. Verschillende media, waaronder EenVandaag, besteedden aandacht aan ons onderzoek. We selecteerden ook tien wateren waarvan de kwaliteit wel goed is, en die als voorbeeld dienen om meer waterparels in Nederland te realiseren. De Tweede Kamer besprak de ernst van de situatie in een debat naar aanleiding van ons onderzoek. De meeste politieke partijen willen een tweede stikstofcrisis voorkomen. In het nieuwe regeerakkoord staat een aanpak centraal die zich niet alleen richt op stikstof, maar ook op de (Europese) normen en opgaven van de waterkwaliteit, bodem, klimaat en biodiversiteit. Dit is grote winst, maar onze lobby is nog niet klaar, want de invulling is nog onduidelijk.

“De afgelopen drie jaar werkten we actief samen met Natuur & Milieu, tien waterschappen, het NIOO en 4 ngo’s aan het burgeronderzoek ‘Vang de Watermonsters’. De resultaten van het onderzoek hebben ertoe geleid dat de urgentie van de slechte waterkwaliteit echt is doorgedrongen bij de politiek. Zij zien nu ook in dat een tweede stikstofcrisis voorkomen moet worden. Natuur & Milieu heeft daar als aanjager een belangrijke rol in gespeeld om alle partners bij elkaar te brengen, mensen te activeren de metingen te doen, media-aandacht te genereren en vooral politiek te activeren.”

Henk de Ligt
Senior Marketeer
ASN Bank

Milieulast van bestrijdingsmiddelen minimaliseren

Er is beter inzicht nodig in hoe bestrijdingsmiddelen de biodiversiteit schaden en wat er nodig is om de milieulast te minimaliseren. Daarom ontwikkelden we in samenwerking met WUR en CLM de milieu-indicator gewasbescherming. Deze indicator wordt toegepast

Bekijk het verhaal van Gup

Meer over Nederland Zoemt

voor de monitoring van het uitvoeringsprogramma gewasbescherming. In dit programma, geleid door het ministerie van LNV, maakten wij ons hard voor scherpe doelstellingen en betrouwbare voortgangsrapportages. We werkten daarnaast samen met Tuinbranche Nederland om tuincentra aan te jagen planten te verkopen die met zo min mogelijk bestrijdingsmiddelen worden gekweekt. Aan de hand van ons onderzoek riepen wij zeven retailers op een jaarlijks actieplan op te stellen en te werken met een bindend sanctiekader om het gebruik van verboden middelen uit te bannen. Deze retailers namen onze oproep serieus en gingen aan de slag met een gedetailleerd jaarplan. Omdat er niet minder verboden middelen in hun gebruik zijn waar te nemen, wordt op ons advies een sanctiekader opgesteld voor de middelen die bij wet verboden zijn. Doel is om het gebruik van deze illegale middelen volledig uit te bannen.

Supermarkten aanjagen in de omslag naar meer plantaardig en minder vlees

Uit onze jaarlijkse 'Vegamonitor' blijkt dat het veranderen van het gedrag om minder vlees te eten lastig is. Verschillende media namen ons bericht hierover over; zo verscheen het op de website van [RTL Nieuws](#), [NU.nl](#) en een interview op [BNR](#). Daarin vertelden wij dat wij een grote rol zien voor supermarkten, door bijvoorbeeld minder reclame te maken voor vlees.

Samen met Questionmark publiceerden we eerder in het jaar al de Superlijst Groen, waarin we supermarkten doorlichtten over hoe zij consumenten verleiden minder vlees te eten. Als vervolg daarop brachten we tijdens het Plant the Future-diner supermarkten en politici samen om uit te werken hoe de eiwittransitie te versnellen. We blijven de verantwoordelijkheid van de overheid benadrukken, omdat die onder andere moet zorgen voor een eerlijke prijs op vlees. Minder vlees en meer plantaardige producten zorgen voor een lagere milieu-impact en dat helpt in de strijd tegen klimaatverandering. Helaas maakte het nieuwe kabinet hierover geen concrete afspraken in zijn regeerakkoord.

Bijvriendelijkste gemeente

Met Nederland Zoemt zetten we ons in om uitsterven van de wilde bijen tegen te gaan. In Nederland zoemen 358 soorten wilde bijen, maar de helft van alle soorten is bedreigd. Ze hebben enorm te lijden van de intensieve landbouwmethoden, bestrijdingsmiddelen, verstening en ons 'traditioneel' groenbeheer. Om te overleven hebben wilde bijen meer voedsel en nestgelegenheid nodig.

We hielpen gemeenten op weg in bijvriendelijk groenbeheer met twee drukbezochte webinars en een handige online starttool waarmee de eerste stappen kunnen worden gezet. Daarnaast riepen we ook dit jaar weer de Bijvriendelijkste Gemeente van Nederland uit: Zuidplas. Om de stand van de wilde bijen in kaart te brengen, riepen we iedereen weer op bijen te tellen tijdens de Nationale Bijentelling op 17 en 18 april. Ruim 10.000 deelnemers telden 200.000 bijen. De Nationale Bijentelling kreeg veel aandacht op lokale nieuwssites, maar ook op [RTL Nieuws](#) en [NU.nl](#). Samen met Lidl deelden we daarnaast op ruim 3.500 scholen in Nederland biologische bloembollen uit met daarbij een lespakket over wilde bijen. De klassen plantten samen de bollen en leerden in een jaarrond programma meer over wilde bijen en het belang van biodiversiteit.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Binnen dit thema werken we aan de onderstaande SGD's:

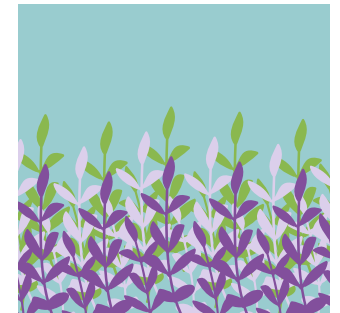
PROJECT: VERSNELLING REDUCTIE STIKSTOF

We presenteerden een plan namens een coalitie van natuurbeschermers, bouwers, boeren en bedrijven met een oplossing voor de stikstofcrisis. Veel punten uit ons plan belandden in het regeerakkoord.

IMPACTDOEL: PROBLEMEN MET DE BIODIVERSITEIT EN ONS KLIMAAT TEGELIJK AANPAKKEN MET DE STIKSTOFCRISIS

HERSTEL EN BEHOUD DE KWETSBARE NATUUR

Alleen door de uitstoot van stikstof flink te verlagen, kunnen we de kwetsbare natuur in Nederland behouden en herstellen.

IMPACTDOEL: PROBLEMEN MET DE BIODIVERSITEIT EN ONS KLIMAAT TEGELIJK AANPAKKEN MET DE STIKSTOFCRISIS, ZODAT DE KWETSBARE NATUUR IN NEDERLAND BEHOUDEN EN HERSTELD WORDT.

Wat houdt het project in?

Naast de grote opgave om klimaatverandering tegen te gaan, hebben we in Nederland ook te maken met een biodiversiteitscrisis.

De natuur heeft te weinig ruimte en wordt te zwaar belast, met name door stikstof.

Stikstof wordt samen met zuurstof en waterstof omgezet in stikstofoxiden (NO_x) of ammoniak (NH₃). Het is van zichzelf niet schadelijk voor mensen en de natuur. De problemen rondom stikstof gaan over de stikstofoxiden en ammoniak. De rechter oordeelde in 2019 dat de overheidsmaatregelen om de uitstoot terug te dringen niet werkten.

Alleen door de uitstoot van stikstof flink te verlagen, kunnen we de kwetsbare natuur in Nederland behouden en herstellen.

Minder stikstof betekent ook een forse verbetering van de waterkwaliteit, luchtkwaliteit en volksgezondheid. Wij werkten in 2021 aan een oplossing.

Wat hebben we gedaan?

We presenteerden een [plan](#) namens een coalitie van natuurbeschermers, bouwers, boeren en bedrijven met een oplossing voor de stikstofcrisis. Het plan versnelt de vermindering van de uitstoot van stikstof stevig, versterkt de natuur, biedt boeren toekomst en schept ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen. We voerden gezamenlijk veel gesprekken met relevante politici en hoge ambtenaren om de inhoud van het plan onder de aandacht te brengen. Veel media besteedden aandacht aan het plan.

Wat doen we in 2022?

In het regeerakkoord staan de hoofdlijnen beschreven, maar het gaat spannend worden hoe de invulling eruitziet, want veel details ontbreken nog. We zetten ons in 2022 actief in om ervoor te zorgen dat de uitwerking ook zo gedaan wordt zodat de natuur er het meeste voordeel van heeft.

WAT HEBBEN WE BEREIKT?

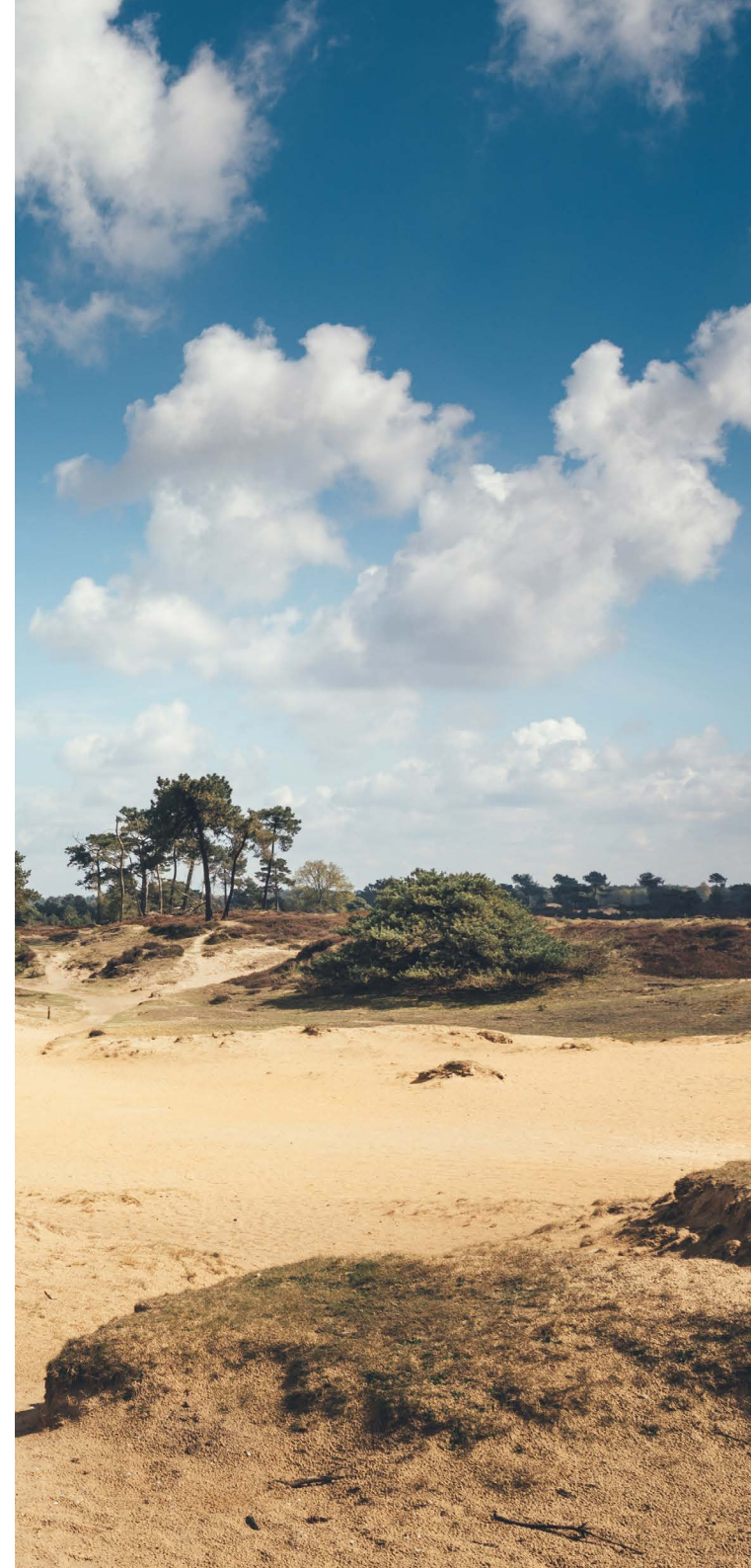
- **Veel punten uit ons plan belandden in het regeerakkoord. Het nieuwe kabinet trekt 25 miljard euro uit om de stikstofimpasse te doorbreken**, de stikstofuitstoot echt te verminderen en in 2030 met 50 procent te hebben teruggebracht. Dit kabinet legt de nadruk op een gebiedsgerichte aanpak, samen met boeren en bouwers, wat ook centraal stond in ons plan. Het kabinet gaat de boeren helpen met het omschakelen, zowel met advies als met financiële vergoedingen.

Boeren, ondernemers en natuurbeschermers komen met eigen stikstofplan om uitstoot terug te dringen

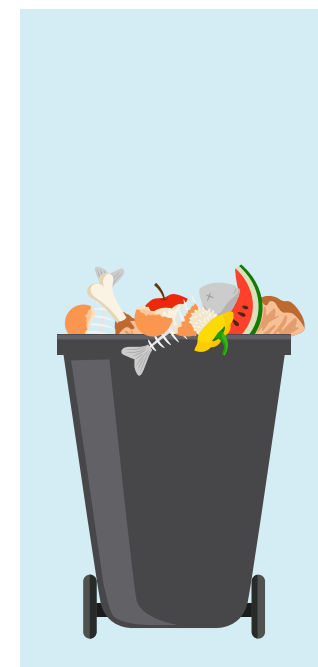
deVolkskrant

Belangenbehartigers van ondernemers, boeren en de bouwsector hebben samen met natuurorganisaties een voorstel ingediend om de stikstofuitstoot terug te dringen. Met 1,7 miljard euro per jaar, onder meer om boeren uit te kopen, moet de stikstofuitstoot in 2030 met 40 procent te verlagen zijn.

Niels Waarlo 25 mei 2021, 10:21

THEMA: CIRCULAIRE ECONOMIE IS ZUINIGER OMGAAN MET GRONDSTOFFEN

IMPACTDOEL: EEN ECONOMIE DIE ZUINIGER MET GRONDSTOFFEN OMGAAT, BINNEN DE KLIMAAT- EN BIODIVERSITEITSGRENZEN.

ONZE VISIE

Het einde van de wegwerpcultuur, échte herbruikbare oplossingen als standaard en gesloten grondstofkringlopen. Daar zetten wij ons voor in. We willen anders met grondstoffen omgaan om te voorkomen dat er steeds grotere tekorten en milieuschade ontstaan voor het klimaat en de biodiversiteit. Wij werken aan doorbraken waardoor minder en schonere grondstoffen worden gebruikt. Ook zetten we ons in voor een circulaire economie. Nederland moet een economie worden waarin grondstoffen en producten slimmer en zo hoogwaardig mogelijk worden benut en hergebruikt, zodat ze zo lang mogelijk meegaan.

2021 IN HET KORT

Mission Reuse

Grondstoffen zijn niet oneindig beschikbaar en het gebruik ervan en het afval dat het veroorzaakt kunnen

zeer milieubelastend zijn. Een omslag naar een circulaire economie waarbij we hergebruiken, repareren en minder nieuw produceren is daarom een belangrijke pijler. Binnen dit thema startten we in 2020 met het transitieprogramma Mission Reuse. Samen met organisaties Enviu en Recycling Netwerk Benelux maken we van herbruikbare oplossingen de norm waar het nu 'wegwerp' is. We testten nieuwe innovaties in de markt, lobbyden voor noodzakelijke regelgeving en lieten het publiek zien wat de impact van onze wegwerpmaatschappij is.

In 2021 richtten we ons op de 'to-go'-markt en testten innovaties voor herbruikbare koffiebekers en maaltijdcontainers. De implementatie van wetgeving over single use plastics in Nederland grepen we aan om op cruciale punten voor aanscherping te pleiten, bijvoorbeeld een verbod op gratis wegwerpproducten zoals dat voor plastic tasjes geldt. We deelden kennis met onder anderen gemeenteambtenaren via webinars, en maakten het publiek bekender met herbruikbare cadeauverpakkingen in de cadeaumaanden. We startten ook draagvlakonderzoek naar herbruikbare oplossingen voor verzendverpakkingen voor webwinkels. Door de enorme groei van online verkoop en de grote hoeveelheden karton en plastics bij de verzendingen, loopt de gemeentelijke afvalinzameling vast. Herbruikbare alternatieven vormen een enorme kans om de milieupact hiervan te verminderen. We legden bij Nieuwsuur uit welke maatschappelijke schade al die dozen opleveren en hoe de vervuiler de kosten niet betaalt, maar ook welke alternatieven er zijn.

Inprijzen milieuschade

Verspilling van grondstoffen levert veel milieuschade op. Toch is wegwerp in de praktijk vaak goedkoper. Dat komt doordat de milieuschade van productie en consumptie nog maar beperkt in de kostprijs van producten verdisconteerd is. Met eerlijke belastingen op milieuschade wordt duurzaam en circulair ondernemen concurrerender. Wij overhandigden samen met Ex Tax en MVO Nederland namens tweeduizend bedrijven en prominenten deze oproep aan de demissionair staatssecretaris Vijlbrief

en de voorzitter van het Klimaatberaad Ed Nijpels, om een slimmer belastingstelsel op te nemen in het nieuwe regeerakkoord. Het principe 'de vervuiler betaalt' heeft een centrale plek in het nieuwe regeerakkoord, al blijven concrete maatregelen uit, zoals een belasting op nieuwe plastics. We zetten in 2022 onze lobby hierop voort.

Eindelijk ook statiegeld op blikjes

Nederland krijgt na [statiegeld](#) op kleine plastic flessen ook eindelijk statiegeld op drankblikjes. Dat gaat in op 31 december 2022. Een mooi succes van onze jarenlange inspanning en een belangrijke stap om zwerfafval te verminderen, maar de strijd is nog niet klaar. Eind 2021 verzetten de supermarkten zich nog steeds tegen de inzameling van de blikjes. Die is cruciaal om een goed functionerend en consumentvriendelijk systeem te krijgen. In 2022 zet Natuur & Milieu zich in voor hoogwaardige retoursystemen, voor blikjes maar ook voor allerlei andere producten die een tweede leven verdienen.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Binnen dit thema werken we aan de onderstaande SGD's:

12 RESPONSIBLE
CONSUMPTION
AND PRODUCTION

17 PARTNERSHIPS
FOR THE GOALS

PROJECT: 'PLASTICS IN DE SUPERMARKT'

IMPACTDOEL: ZORGEN DAT
ER ALLEEN NOG MAAR GOED
RECYCLEBARE VERPAKKINGEN
WORDEN GEBRUIKT DOOR
PRODUCENTEN EN
SUPERMARKTEN

BIJNA 20 MILJOEN
KEER HEBBEN WE
MENSEN BEREIKT
MET ONDERZOEK

Tijdens het commissiedebat
in de Tweede Kamer een paar
dagen na de publicatie van ons
onderzoek refereerden vrijwel
alle politieke partijen aan ons
onderzoek.

IMPACTDOEL: ZORGEN DAT ER ALLEEN NOG MAAR GOED RECYCLEBARE VERPAKKINGEN WORDEN GEBRUIKT DOOR PRODUCENTEN EN SUPERMARKTEN.

Wat houdt het project in?

Verpakkingen moeten recyclebaar zijn tot een vergelijkbaar product. Alleen zo zorgen we ervoor dat er steeds minder aardolie nodig is voor nieuwe verpakkingen. In 2019 tekende Natuur & Milieu samen met tientallen bedrijven en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat het Plastic Pact. Hierin maakten we afspraken met bedrijven over minder en beter recyclebaar plastic. In 2021 onderzochten we of bedrijven zich aan deze afspraken houden.

Wat hebben we gedaan?

- Wij deden onderzoek naar herbruikbare en recyclebare plastic verpakkingen in de grootste supermarkten van Nederland. We bezochten veertien filialen van zeven grote supermarktketens. En we analyseerden 405 verpakkingen van huismerken en een aantal A-merken. Het zijn verpakkingen van producten die veel gebruikt worden in het dagelijks leven, en die vrijwel altijd een plastic verpakking hebben.
- Wat blijkt: het grootste gedeelte (65 procent) van de supermarktverpakkingen is niet of maar beperkt recyclebaar. Terwijl de oplossing vaak heel simpel is: met één of twee eenvoudige aanpassingen in het ontwerp zijn verpakkingen wel hoogwaardig recyclebaar.

Wat doen we in 2022?

In het nieuwe regeerakkoord is circulaire economie voor het eerst genoemd als een dossier waarop veel milieuwinst te boeken is. In 2022 gaan we aan de slag om nieuwe, harde overheidsdoelstellingen te krijgen op verschillende productgroepen, bijvoorbeeld op meubels, textiel en verbruiksartikelen. Onze inzet zal zijn om geen genoeg te nemen met alleen recycling. Wij willen producten die veel langer meegaan, zodat we überhaupt minder hoeven te produceren. Daarnaast gaan wij volop lobbyen voor goede inzamelsystemen. Een circulaire economie kan pas

WAT HEBBEN WE BEREIKT?

- Met alle aandacht op landelijke tv en in diverse landelijke dagbladen hadden we enorm bereik (**bijna 20 miljoen keer hebben we mensen bereikt**). **Tijdens het commissiedebat in de Tweede Kamer een paar dagen na de publicatie van ons onderzoek refereerden vrijwel alle politieke partijen aan ons onderzoek.**
- Ook lobbyden we in de Tweede Kamer voor een verplichte doelstelling op hoogwaardig recyclebare verpakkingen. Een motie die het kabinet hiertoe oepriep is aangenomen.
- We gingen met alle **supermarkten in gesprek** om te kijken hoe zij onze onderzoeksresultaten kunnen gebruiken om hun eigen **verpakkingen te verbeteren**. Dit zetten we voort in 2022.

succesvol worden als mensen hun spullen net zo makkelijk voor een tweede leven kwijt kunnen als in de afvalbak of bij de milieustraat.

Een tweede belangrijk punt wordt het voorkomen van het gebruik van allerlei materiaal als brandstof. Zowel

biomassa als (plastic) afval wordt nog te vaak ingezet voor warmte, transportbrandstof of elektriciteit. Terwijl het voor het klimaat veel beter is om er iets nuttigs van te maken.

▲ Albert Heijn stopte met de plastic zakjes bij de groente- en fruitafdeling. © ANP

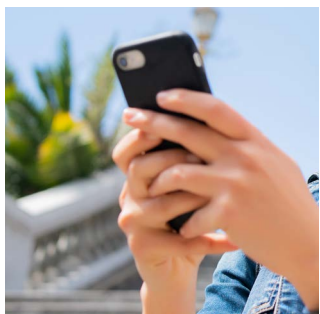

Natuur & Milieu: meeste plastic verpakkingen niet recyclebaar

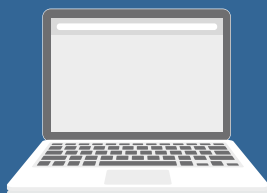
Bijna twee op de drie (65 procent) plastic verpakkingen van producten uit de supermarkt zijn niet of maar beperkt recyclebaar. Maar meer dan de helft van de verpakkingen die niet goed te recyclen zijn, wordt dat wel met een of twee simpele aanpassingen in het ontwerp van de verpakking. Dat meldt Natuur & Milieu na onderzoek.

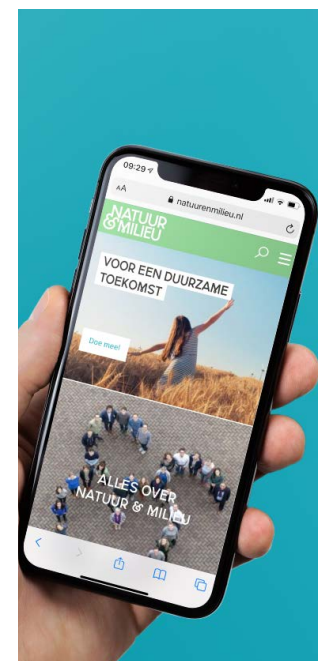
BEREIK EN ACHTERBAN

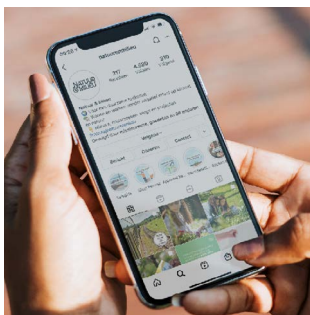
921.549 UNIEKE
WEBSITE-
BEZOEKERS

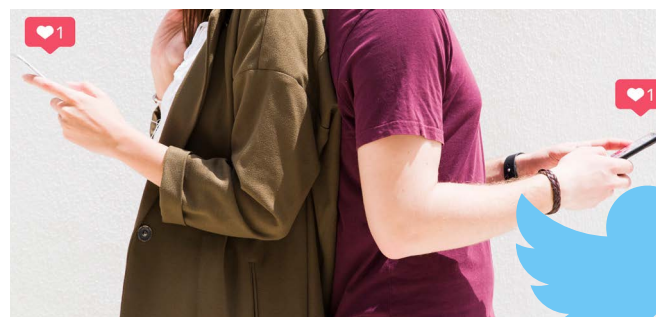
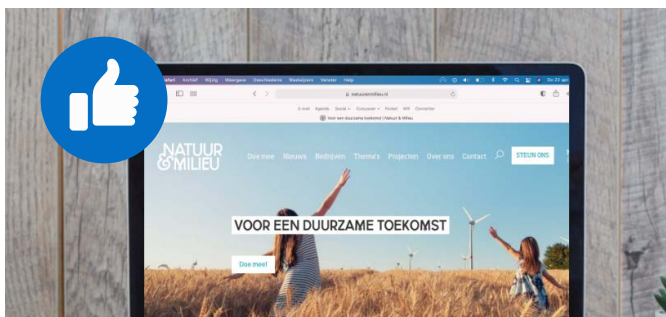
Het verpakkingenonderzoek leidde
via diverse landelijke kranten tot
213 items waarmee we 20 miljoen
keer mensen bereikten.

74.961 NIEUWS-
BRIEFABONNEES

71.658
VOLGERS OP
SOCIAL
MEDIA

In 2021 zetten we stappen om de online communicatie met onze achterban te verbeteren. We zochten op onze digitale platforms actief de interactie om ons bereik en de betrokkenheid te vergroten.

Achterban	Aantallen
Websitebezoekers	921.549*
Nieuwsbriefabonnees	74.961**
Volgers sociale media	71.658

*= Unieke bezoekers

**= Waarvan actieve ontvangers: 45.571

Websites

In 2021 had Natuur & Milieu meerdere websites in beheer. Bovenstaande cijfers zijn een optelsom van het aantal bezoekers van de corporate Natuur & Milieu-website en de campagneplatforms die in 2021 online waren. Dit zijn de platforms voor Nederland Zoemt, De Rijke Noordzee, Watermonsters, Mission Reuse, ons subdomein Rijelektrisch en diverse losse campagnepagina's. Het Slimwoner-platform is opgeheven. Alle informatie daaruit is dit jaar geïntegreerd op onze corporate website.

Op onze corporate website zagen we dit jaar opnieuw een daling van het aantal bezoekers. Daarom voerden we halverwege 2021 wijzigingen door in het ontwerp. Ook begonnen we met de voorbereiding van een geheel vernieuwde Natuur & Milieu-website. Deze heeft als doel de komende jaren onze doelgroepen beter te bereiken en websitebezoekers beter bij onze thema's te betrekken.

Sociale media

Op onze sociale media zagen we opnieuw een stijging van het aantal volgers, met daarbij een consistent

interactieniveau op onze posts. Dit bereikten we door actief en regelmatig te communiceren over onze activiteiten en in te spelen op de actualiteiten. Ook ons volgersaantal in bovenstaande tabel is een optelsom van de volgers op onze corporate accounts en op de sociale media-accounts die we beheren voor onze projecten De Rijke Noordzee en Mission Reuse.

Nieuwsbrieven

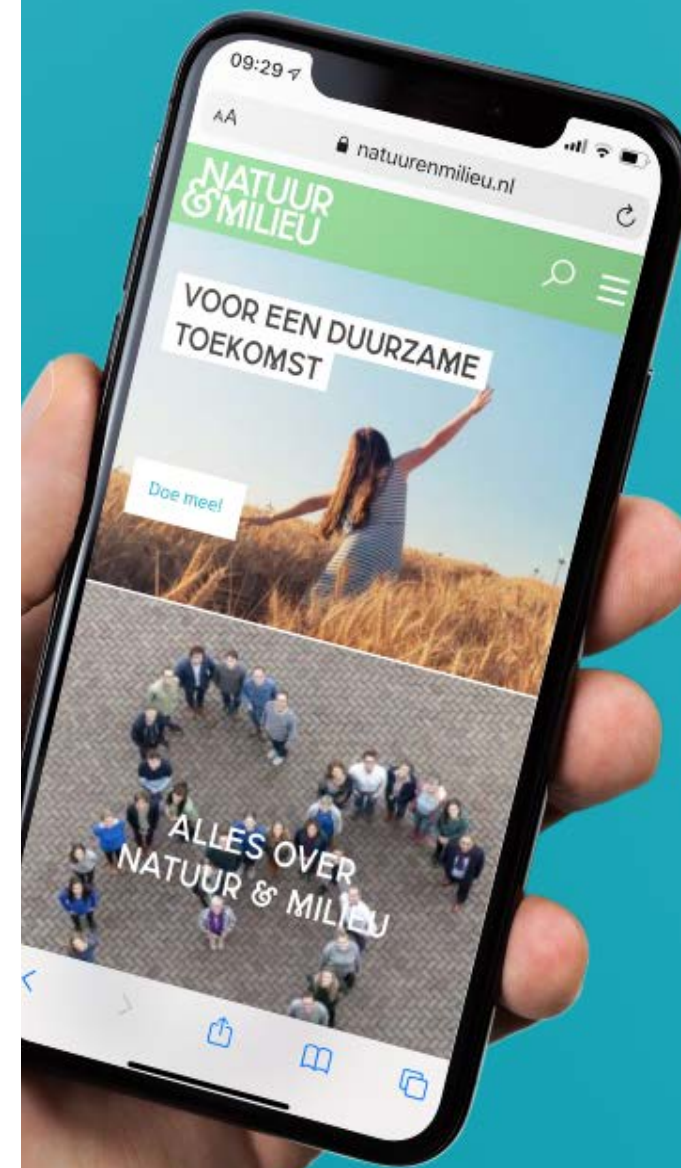
We verstuurden in 2021 vier verschillende nieuwsbrieven: de maandelijkse nieuwsbrief met actualiteiten en tips rondom onze thema's, de Zeekrachtnieuwsbrief voor Zeekracht-donateurs, de zakelijke mobiliteitsnieuwsbrief voor een selecte zakelijke doelgroep, en de nieuwe Mission Reuse-nieuwsbrief, voor ondernemers en beleidsmakers die zich bezighouden met circulaire economie.

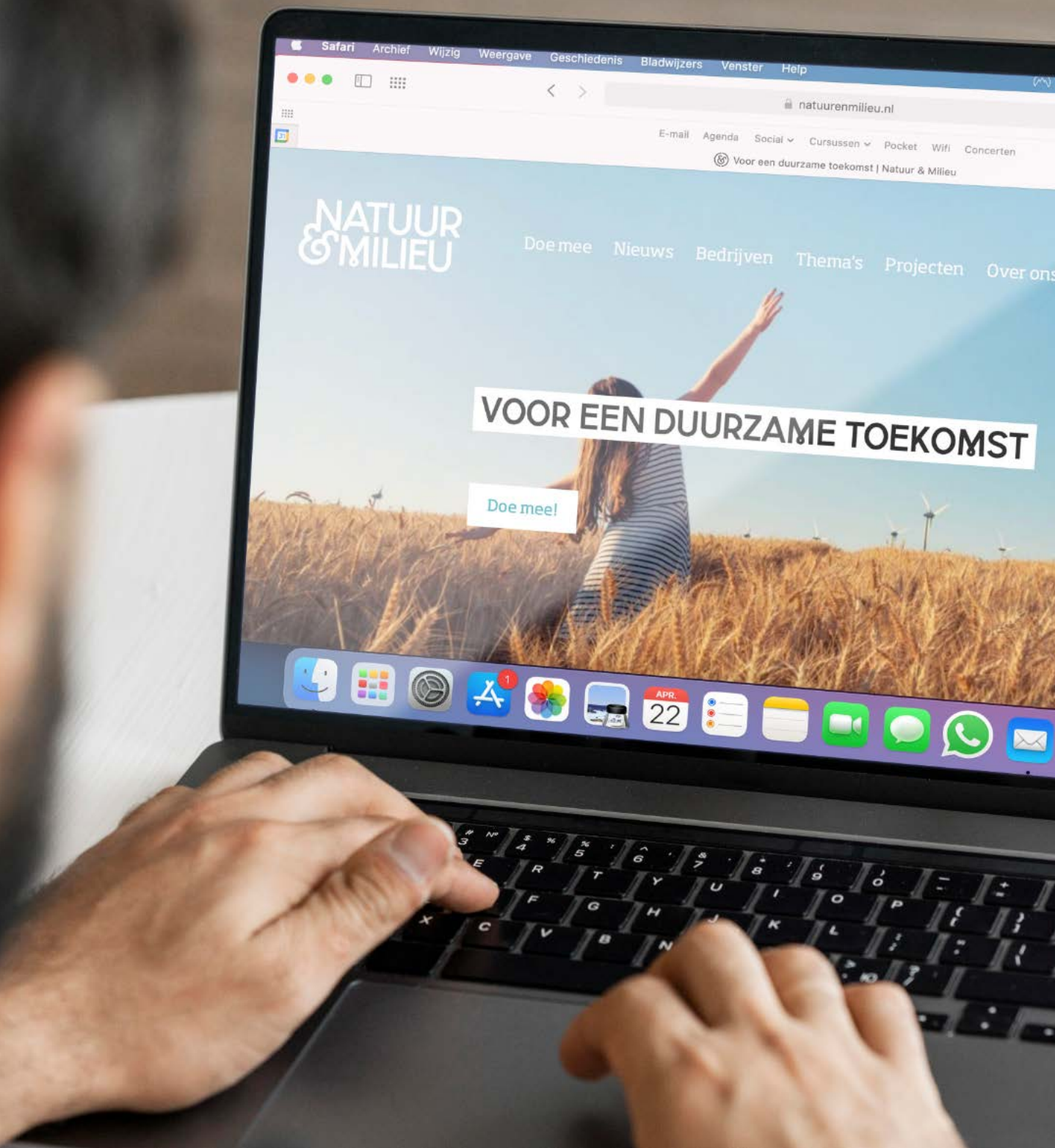
Door een wijziging in onze e-mailmarketingstrategie ligt het totale aantal mensen dat daadwerkelijk onze nieuwsbrieven ontvangt lager dan het aantal abonnees. Dat komt doordat we focussen op abonnees die graag onze mails lezen en deze regelmatig openen. In 2021 zijn de voorbereidingen gestart om de rest van de abonnees in 2022 te heractiveren.

MEDIABEREIK

Natuur & Milieu zoekt de pers op om onze onderwerpen op de publieke agenda te krijgen. We sturen onze onderzoeken naar de media en vragen aandacht voor onze campagnes. Ook reageren we in de media op politieke ontwikkelingen en laten we zien hoe we met partners en achterban werken aan verduurzaming. We doen dit alleen als onze bijdrages journalistiek interessant zijn en relevant voor een breed publiek. Omdat we dit jaar overgestapt zijn naar een nieuw mediamonitoringssysteem hebben we over ons mediabereik geen relevante jaarcijfers die zich laten vergelijken met eerdere jaren.

De grootste mediamomenten van afgelopen jaar waren: de lancering van het autobelastingplan 'Betalen naar Gebruik',

de publicatie van ons stikstofplan en een onderzoek naar de recyclebaarheid van plastic verpakkingen uit de supermarkt. Alle belangrijke landelijke media berichtten hierover, waarbij het autobelastingplan ook in [diverse tv-programma's](#) zat. Met de stikstofpublicatie bereikten we in de eerste twee weken zo'n 12 miljoen mensen. Zowel 'Betalen naar Gebruik' als de stikstofpublicatie zijn grotendeels beland in het nieuwe regeerakkoord. Het verpakkingenonderzoek leidde via diverse landelijke kranten tot 213 items waarmee we 20 miljoen keer mensen bereikten, en uiteindelijk ook tot Kamervragen en een aangenomen motie.

Net als in 2020 merkten ook wij dat corona en daarnaast de Tweede Kamerverkiezingen en de formatie veel aandacht kregen in de media. Het bleek lastig met onze campagnes over duurzaam eten, wonen en hergebruik vrije publiciteit te genereren.

ORGANISATIE & DUURZAAMHEID

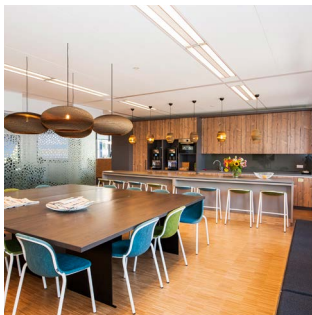
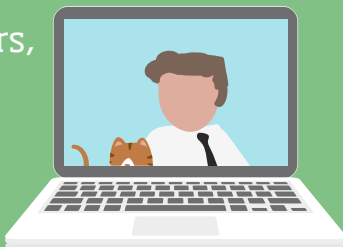
BESTUUR

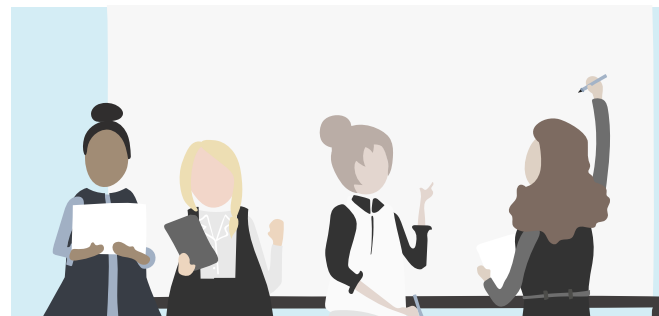
IN 2021 HEBBEN WE 1.299
ZAKELIJKE KILOMETERS IN DE
E-GOLF GEREDEN

54 medewerkers,
9 stagiaires en
7 vrijwilligers

RAAD VAN
TOEZICHT

ONZE MENSEN

Voor Natuur & Milieu zijn haar mensen de grootste kracht. We realiseren onze ambities alleen door te werken vanuit een goed functionerende organisatie. Om impact te behalen op onze doelen is het cruciaal dat mensen het naar hun zin hebben en goed toegerust zijn om de plannen uit te voeren. De hele organisatie van Natuur & Milieu werkt mee aan de doelen, direct of indirect.

Corona

Ook 2021 stond voor de medewerkers van Natuur & Milieu in het teken van corona. Een groot deel van het jaar werd vanuit huis gewerkt, maar gelukkig waren er ook periodes waarin medewerkers wel naar kantoor konden om te werken en om elkaar te zien en te spreken. Gedurende het jaar zijn er diverse initiatieven ontplooid om elkaar toch te blijven ontmoeten. Het MT en andere leidinggevenden hielden extra de vinger aan de pols om voeling te houden met hoe het met mensen ging, en er zijn regelmatig attenties toegestuurd. De gegeven feedback vanuit medewerkers over waaraan zij behoefte hebben in de coronaperiode, is goed opgepakt.

In het medewerkerstevredenheidsonderzoek (zie volgende pagina), dat werd uitgevoerd voor de zomer, ging veel aandacht uit naar werken in tijden van corona en naar de wensen en verwachtingen voor de periode daarna. Belangrijk voor de medewerkers bleek een goede balans tussen thuis- en kantoorwerken (gedeeltelijk thuis). Op kantoor wil men vooral collega's ontmoeten en socializen, onder meer ten behoeve van teamontwikkeling, en creatief samenwerken, brainstormen en vergaderen met collega's. In het eerste kwartaal van 2022 zal het kantoorpand hierop worden ingericht. In 2022 krijgt ook

het Nieuwe Werken zijn invulling, waarbij we in beginsel de helft van de tijd op kantoor en de helft van de tijd vanuit huis werkzaam zullen zijn.

Personele bezetting

Alle aantallen en percentages die betrekking hebben op de personeelsbezetting zijn inclusief de Groene11 en exclusief stagiaires, uitzend- en oproepkrachten. Eind 2021 had Natuur & Milieu 54 medewerkers in dienst (43,75 fte). Gemiddeld over 2021 was dit 42,59 fte.

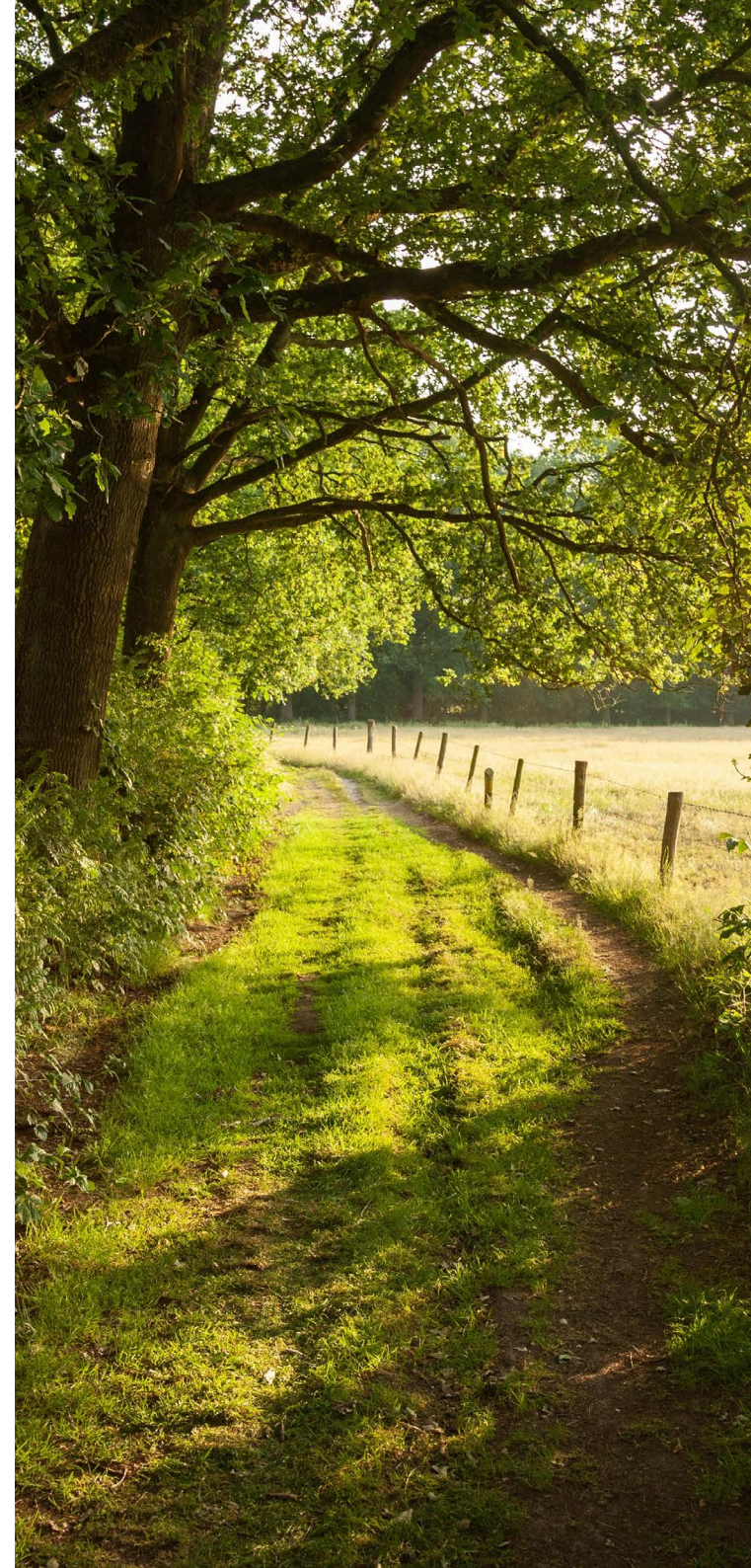
	Totaal	Fulltime	Parttime
Man	16 (30%)	2	14
Vrouw	38 (70%)	3	35
Totaal	54 (100%)	5	49

In- en uitstroom

In 2021 kwamen 9 medewerkers in dienst. Medewerkers die bij Natuur & Milieu in dienst traden, startten met een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd. In 2021 verlieten 5 medewerkers de organisatie.

Instroom	Totaal	Fulltime	Parttime
Man	3	0	3
Vrouw	6	0	6
Totaal	9	0	9

Uitstroom	Totaal	Fulltime	Parttime
Man	3	0	3
Vrouw	2	0	2
Totaal	5	0	5

Flexibele schil

Ook in 2021 werkten we met freelancers/zzp'ers of adviesbureaus. Het betreft professionals die passen bij Natuur & Milieu, met wie we een goede relatie onderhouden en die ons graag tijdelijk ondersteunen. We zetten de 'flexibele schil' in en werkten tijdelijk met een aantal oproep- en uitzendkrachten. Dit was voornamelijk ter vervanging bij ziekte of zwangerschap en/of als specifieke kennis of competenties nodig waren die we zelf niet in huis hadden. Tijdelijke krachten worden in onze teams opgenomen en op dezelfde wijze betrokken en meegenomen als collega's die bij ons in dienst zijn. De goede kwaliteit van onze flexibele schil is een belangrijke manier om pieken in werkdruk op te vangen en impact van ons werk te waarborgen.

Stagiairs/afstudeerders

Natuur & Milieu biedt studenten graag de mogelijkheid om stage te lopen of een afstudeeronderzoek te doen. Stagiairs worden in de teams opgenomen en draaien zo veel mogelijk mee. Hun frisse blik heeft toegevoegde waarde voor Natuur & Milieu. Via concrete opdrachten kunnen ze veel leren en een nuttige bijdrage aan projecten leveren. In 2021 hadden we 9 stagiairs.

Vrijwilligers

Natuur & Milieu is blij en dankbaar voor de steun van een aantal vrijwilligers die op regelmatige basis op ons kantoor werken. In 2021 namen enkele vrijwilligers afscheid. Eind 2021 werkten er 7 vrijwilligers. Zij beantwoordden bijvoorbeeld publieksvragen of ondersteunden bij onderzoeken en projecten.

Publieksservice

De Publieksservice van Natuur & Milieu behandelt alle vragen en informatieverzoeken die via e-mail of telefoon binnenkomen vanuit het publiek. Deze vragen hebben in veel gevallen betrekking op milieuvraagstukken die in de campagnes van Natuur & Milieu onder de aandacht

zijn gebracht door mediaoptredens, publicaties en nieuwsbrieven, zoals de campagne 'Watermonsters'.

Alle vragen werden in 2021 beantwoord door een team van 3 betrokken vrijwilligers, onder leiding van een coördinator. In 2021 zijn 1.031 publieksvragen verwerkt, een daling ten opzichte van 2020 (1.540). De daling was het gevolg van een beter georganiseerde Watermonsters-campagne (624 vragen in 2020 en 198 in 2021).

Van alle binnengekomen berichten waren er 10 kritisch over het handelen van Natuur & Milieu of een van onze partners. Deze klachten over leveranciers, onze inhoudelijke activiteiten of administratieve zaken zijn alle opgevolgd, of doorverwezen naar de betreffende leverancier. Hiermee daalde het aantal geregistreerde klachten ten opzichte van 2020 (13 kritische vragen). De gemiddelde afhandeltijd van de publieksvragen was 4,52 werkdagen.

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuimpercentage in 2021 was gemiddeld over het hele jaar 4,56 procent. De meldingsfrequentie (het gemiddeld aantal ziekmeldingen in een bepaalde periode) was 0,70. Vier langdurig zieken herstelden.

Medewerkerstevredenheidsonderzoek

In de zomer is het medewerkerstevredenheidsonderzoek gehouden. Dit doen we elke twee jaar. De Natuur & Milieu-brede uitkomsten zijn in een medewerkersbijeenkomst gepresenteerd en besproken. De collega's geven Natuur & Milieu een 8,6: men is vooral tevreden over de inhoud van het werk, het samenwerken met collega's, impact maken, vrijheid/zelfstandigheid en het werk zelf kunnen inplannen/flexibiliteit.

Tegelijkertijd zijn er ook aandachtspunten: de werkdruk en persoonlijke ontwikkeling, waaronder de doorgroeimogelijkheden. Onze HR-adviseur stelde

een plan van aanpak op, met nadruk op de aanpak van werkdruk. Zeker gezien de extra belasting door corona (kinderen vaker thuis, (bijna) niet naar kantoor) werd dit verbreed naar 'hoe omgaan met thuiswerken'. Daarnaast hebben we afgelopen jaren al stappen gezet op het vlak van aandacht voor ieders ontwikkeling en doorgroeimogelijkheden, en in 2022 wordt daaraan ook in de jaargesprekken (nog) meer aandacht besteed.

Opleidingen en coaching

Als kennisintensieve organisatie, en vanwege de impact van medewerkers op het resultaat, is investeren in ontwikkeling belangrijk. In 2021 waren er weer mogelijkheden voor trainingen en opleidingen. Deze mogelijkheden waren helaas door de coronacrisis wat beperkter, maar waar mogelijk kregen deze online hun invulling of zijn trainingen en opleidingen verzet naar 2022. In 2021 is het curriculum opgesteld, een overzicht van opleidingen en trainingen die bedoeld zijn voor meerdere medewerkers. Alle opleidingen die zijn gevolgd worden geëvalueerd en zo nodig aangepast op basis van de evaluatie. Zo blijven opleidingen en trainingen die herhaald worden altijd in ontwikkeling. Het curriculum omvat ook twee verplichte trainingen voor nieuwe medewerkers. Dit betreft de training met betrekking tot Insights (Discovery-profiel en kleurenmodel) en de training 'Beginnen met projectmatig werken'.

De jaarlijkse gesprekscyclus wordt in 2022 aangepast om formeel aan te sluiten bij de werkwijze die inmiddels is gegroeid in de praktijk, en die past bij een professionele organisatie met intrinsiek gemotiveerde medewerkers. Dat wil zeggen dat in deze cyclus de persoonlijke groei en het welzijn van mensen centraal staan, in plaats van de beoordeling.

Integriteit

Om te zorgen dat medewerkers en vrijwilligers in een prettige en veilige omgeving kunnen werken, willen we ongewenst gedrag voorkomen. We hebben een gedragscode en integriteitsbeleid en zijn sinds 2020 aangesloten bij een extern meldpunt voor

integriteitsschendingen waar iedereen laagdrempelig en veilig kan melden. Bij dit meldpunt kwamen ook in 2021 geen meldingen binnen. Ook intern zijn er geen meldingen gedaan.

Het onderwerp 'integriteit' staat minimaal één keer per jaar op de agenda van de maandelijkse medewerkersbijeenkomsten. In 2021 bespraken we met elkaar wat we belangrijke onderwerpen vonden met betrekking tot dit thema. Over het algemeen waren collega's tevreden over de integriteitscultuur. Wel was er behoefte aan meer communicatie over de interne besluitvorming, en aan communicatie met betrekking tot corona. Het MT heeft dit opgepakt.

Daarnaast zijn de collega's gewezen op de online training integriteit van Partos.

Collega's en vrijwilligers konden steeds terecht bij de vertrouwenspersoon. Misschien nog belangrijker dan het bieden van formele mogelijkheden, was dat we aandacht besteedden aan een open cultuur, waarin feedback kan worden gegeven en ontvangen. Zeker gezien de actualiteit besteden we ook in 2022 extra aandacht aan gewenst gedrag op de werkvloer.

We richten de werkprocessen zo in dat er geen aanleiding en gelegenheid zijn voor fraude en corruptie, en er voldoende controlemechanismen zijn ingebouwd. Dat doen we onder meer door het 'vier-ogenprincipe', waarbij er altijd (minstens) een tweede persoon meekijkt bij betalingen of het aangaan van verplichtingen.

Ondersteuning primaire processen

Het team Bedrijfsvoering zorgde voor de ondersteuning van de primaire processen en zorgde er onder meer voor dat de projectadministratie op orde was, de AVG werd nageleefd en de ICT-ondersteuning op orde was. Ook was het team verantwoordelijk voor (ontwikkeling van) het personeelsbeleid.

Ondernemingsraad

Naast de basistaken bekijkt de Ondernemingsraad jaarlijks welke speerpunten zij benoemen: in 2021 waren dit ziekteverzuim en acquisitie. De OR dacht onder meer mee over enkele verhelderingen in de arbeidsvoorwaarden, de opzet van het medewerkerstevredenheidsonderzoek, de meerjarenvisie, het plan voor aanpassingen aan het kantoor om het geschikter te maken voor hybride werken, en de corona-aanpak. Elke twee maanden, of vaker als nodig of gewenst, was er overleg tussen OR en directie. Ook waren er twee reguliere gesprekken met leden van de Raad van Toezicht. De ondernemingsraad bestond eind 2021 uit: Renske Aarnoudse, Monisha van Heteren, Atse van Pelt, Daphne Schoneveld (voorzitter) en Peter Soonius.

DUURZAAMHEID BIJ NATUUR & MILIEU

Sinds 2017 zit Natuur & Milieu in een duurzaam gerenoveerd kantoorpand: zo liggen er ruim tweehonderd zonnepanelen op de daken in combinatie met groene daken, en is het pand zo aangepast dat het energielabel B heeft. Onze inrichting is zo duurzaam mogelijk, door hergebruikte meubels en vloertegels, en energiezuinige apparatuur en verlichting, en we schenken fairtrade, biologische koffie en thee. De lunches of hapjes bij vergaderingen en bijeenkomsten zijn vegetarisch of veganistisch. Vanuit de afdeling Bedrijfsvoering wordt bij de aanschaf van spullen gelet op de duurzaamheid ervan. Papierverbruik wordt ontmoedigd doordat iedereen met een laptop werkt en de printer met een pasje wordt bediend. Ons eigen afval scheiden we in vijf stromen.

Het kantoor is op loopafstand van twee stations, zodat we voor gasten goed bereikbaar zijn met het ov, lopend of met de (ov-)fiets. Alle medewerkers van Natuur & Milieu reizen zowel voor hun woon-werkverkeer als voor zakelijke reizen zo veel mogelijk per fiets en met openbaar vervoer. Natuur & Milieu heeft een fietsregeling voor de medewerkers. Tot

eind juni 2021 leesten we een 100 procent elektrische e-Golf. Aangezien we er weinig gebruik van maakten, hebben we dit contract beëindigd. In 2021 hebben we 1.299 zakelijke kilometers in de e-Golf gereden. In de garage en voor het kantoor zijn diverse laadpalen aanwezig. Indien nodig wordt gebruikgemaakt van (elektrische) deelauto's. Verwarming en elektriciteitsverbruik in ons kantoor vormen de hoofdmoot van de CO₂-uitstoot van Natuur & Milieu. Jaarlijks compenseren we onze niet te vermijden CO₂-uitstoot via Fairtrade Carbon Credits van FairClimateFund. We compenseerden over 2021 voor 20 ton CO₂. Er is in 2021 gestart met de voorbereidingen van een kleine verbouwing om het kantoor geschikt te maken voor het hybride werken ook ná de coronapandemie, wanneer we deels blijven thuiswerken.

SAMENWERKING MET ANDERE NGO'S

Natuur & Milieu werkt zowel in Nederland als op Europees niveau samen met andere milieuorganisaties. Door slim samen te werken en af te stemmen kunnen we meer focus in ons werk aanbrengen en meer impact bereiken. Dat doen we onder andere in de Groene11, een samenwerkingsverband van inmiddels dertien Nederlandse natuur- en milieuorganisaties. De Groene11-medewerkers zijn een vast aanspreekpunt voor de politiek in Den Haag. Daarnaast informeren zij de aangesloten natuur- en milieuorganisaties over ontwikkelingen in de Tweede Kamer en adviseren zij hen bij hun beleidsbeïnvloeding. De Groene11-medewerkers zijn onze 'ogen en oren' in Den Haag, maar vertegenwoordigen ons niet inhoudelijk. Zij werken vanuit een klein bureau in Den Haag en zijn in dienst van Natuur & Milieu.

Het Klimaatakkoord is een van de thema's waarop we de afgelopen jaren veel samenwerkten met de provinciale Milieufederaties, Greenpeace en Milieudefensie. Natuur & Milieu en de Natuur- en Milieufederaties zegden in 2019 hun steun toe aan het Klimaatakkoord. Wij gingen

ook in 2021 samen hard aan de slag om de afspraken uit het akkoord uit te voeren en aan te scherpen. Daarnaast werkten we binnen de Groene11 samen aan het Noordzeeakkoord, aan een uitweg uit de stikstofcrisis en aan klimaatbeleid voor de luchtvaart. Ook ondersteunden we de Eerlijke Klimaatagenda van Milieudefensie en andere organisaties. Dit is een investeringsagenda met de nadruk op een groen herstel, waar niet alleen ons klimaat en onze economie bij gebaat zijn, maar waarvan ook mensen met lagere inkomens of zonder baan profiteren. Bij beleidsbeïnvloeding is vaak niet precies aan te geven wat het effect en de impact zijn van de specifieke inzet. Maar uit tal van gesprekken en evaluaties blijkt dat het samen optrekken van de natuur- en milieuorganisaties in de Groene11 een duidelijke meerwaarde heeft. Onze gezamenlijke stem in Den Haag werd er de afgelopen jaren krachtiger en effectiever door.

Europa

Daar waar onze inspanningen een internationale aanpak vergen, werkten we samen met onze buitenlandse zusterorganisaties en met onze contacten in het Brusselse circuit. Voorbeelden zijn de Internationale Unie voor Natuurbescherming (IUCN) en diverse Europese koepels van milieuorganisaties, zoals Transport & Environment (T&E) en het European Environmental Bureau (EEB).

Onafhankelijkheid

Onze onafhankelijkheid is onze grootste kracht. Die willen we niet op het spel zetten. De bedrijven en overheden waarmee we samenwerken willen bijdragen aan onze doelen. Ze helpen ons om het klimaatprobleem aan te pakken en te werken aan het herstel van biodiversiteit. Zij streven samen met ons naar een duurzame toekomst voor iedereen. We spreken geen exclusiviteit af voor langere tijd, zodat we in vrijheid kunnen inspelen op nieuwe ontwikkelingen. De beste oplossingen over een paar jaar zijn wellicht andere dan die van vandaag. De basis voor onze onafhankelijkheid is de jaarlijkse bijdrage van de Nationale Postcode Loterij van 1,8 miljoen euro. Daarnaast zijn de steun en bijdragen van onze donateurs en andere fondsen onontbeerlijk. Deze financiële steun biedt vaak

de mogelijkheid om een project stevig neer te zetten en maakt daarnaast juist die werkzaamheden mogelijk die hard nodig, maar lastig financieerbaar zijn.

RICHTLIJNEN EN GEDRAGSCODES

Natuur & Milieu is, net als circa 220 andere maatschappelijke organisaties, lid van Goede Doelen Nederland, de branchevereniging van goede doelen. Voor de leden van Goede Doelen Nederland gelden de volgende codes, regels en richtlijnen, die Natuur & Milieu dus ook onderschrijft:

- Code Goed Bestuur;
- Richtlijn 650 (onderdeel van richtlijnen voor de jaarverslaggeving van de Raad voor de Jaarverslaggeving) en aanbeveling Toepassing Richtlijn 650 'kostentoerekening beheer en administratie';
- Erkenningsregeling Goede Doelen;
- Regeling beloning directeuren van goede doelen;
- Richtlijn Handreiking Verantwoord Financieel Beheer;

Natuur & Milieu beschikt over de CBF Erkenning (CBF Toezicht op goeddoen). Jaarlijks toetst het CBF of erkende goede doelen voldoen aan de eisen, zodat mensen weten dat zij zich met een gerust hart kunnen verbinden aan goede doelen met een CBF erkenning zoals Natuur & Milieu. Ook heeft Natuur & Milieu de ANBI-status: dit houdt onder meer in dat donateurs hun giften kunnen aftrekken van de inkomsten- of vennootschapsbelasting.

DIRECTIE/BESTUUR

Natuur & Milieu kent één statutair directeur, Marjolein Demmers, tevens bestuurder van de stichting. De taken en bevoegdheden zijn vastgelegd in de [statuten](#) en het [bestuursreglement](#). In de uitvoering wordt de directeur ondersteund door het managementteam en de medewerkers. Het managementteam bestaat uit Mudi Allah Rakha, hoofd Bedrijfsvoering, Dorien Ackerman, hoofd Campagnes, en Rob van Tilburg, hoofd Programma's.

Marjolein Demmers
Statutair directeur

Peter C. Molengraaf
Voorzitter RvT

De directeur wordt benoemd door de Raad van Toezicht. De raad maakt jaarlijks in het eerste kwartaal met de directeur resultaatafspraken voor het nieuwe jaar. De realisatie daarvan wordt door de raad geëvalueerd en beoordeeld. De beloning van de directeur is gebaseerd op de [Adviesregeling Beloning Directeuren van Goede Doelen](#) van Goede Doelen Nederland, de brancheorganisatie van erkende goede doelen, en ligt lager dan het toegestane maximum. Meer informatie over de beloning staat in onze meest recente jaarrekening.

In 2021 bekleedde Marjolein Demmers de volgende nevenfuncties:

- Lid Raad van Commissarissen van Drift for transition, Erasmus Universiteit
- Lid Raad van Commissarissen van Aquaminerals
- Bestuurslid SKAO (schemabeheerder van de CO₂-prestatieladder)
- Lid Sustainability Board Van Oord
- Lid Strategische Adviesraad van TNO Strategic Analysis & Policy (SA&P)
- Lid Advisory Council Environmental Sciences Group (ESG), WUR
- Lid Raad van Toezicht Stichting Sustainable Industry Lab (SIL), UU
- Lid Raad van Commissarissen FMO

RAAD VAN TOEZICHT

Peter C. Molengraaf

Voorzitter, Lid remuneratiecommissie, lid Programmatoezicht De Rijke Noordzee

Einde periode: Juli 2022

Herbenoembaar: Ja

Hoofdfunctie: Toezichthouder en directieadviseur

Nevenfuncties:

- Voorzitter Bestuur HollandSolar
- Voorzitter Raad van Commissarissen AEB Amsterdam
- Lid Raad van Commissarissen Invest-NL
- Lid Raad van Toezicht Kadaster
- Voorzitter Raad van Commissarissen Greenflux en Ecovat
- Associate Partner Kalavasta

Kim Cramer
Lid

Pim Mol
Voorzitter auditcommissie

Jerphaas Donner
Lid

Marieke van der Werf
Lid auditcommissie

Kim Cramer

Einde periode: November 2025

Herbenoembaar: Ja

Hoofd functie: Oprichter-eigenaar van BR-ND People
Nevenfuncties:

- Founding Partner community-based research program 'Brand & Society' Hogeschool Utrecht
- Lid Veldadviesraad VU Communicatiewetenschap

Pim Mol

Einde periode: Mei 2023

Herbenoembaar: Ja

Hoofd functie: Directeur-bestuurder Rabo Foundation, Directeur-bestuurder Rabo Rural Fund en Directeur-bestuurder Stichting Nieuwe Fondsen
Nevenfuncties:

- Lid Raad van Toezicht en voorzitter auditcommissie Nederlandse Bachvereniging
- Lid Curatorium Post doc Verandermanagement VU
- Chairperson of the Board Agribusiness Development Centre Uganda | ADC in Uganda
- Boardmember NMB Foundation for Agricultural Development | NFAD in Tanzania
- Lid Commissie Ontwikkelingssamenwerking van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV)

Jerphaas Donner

Einde periode: December 2023

Herbenoembaar: Nee

Hoofd functie: Strategisch adviseur duurzaamheid, gemeente Barneveld
Nevenfuncties:

- Bestuurslid Stichting wAarde

Marieke van der Werf

Einde periode: September 2022

Herbenoembaar: Nee

Hoofd functie: Partner Dröge & van Drimmelen/ Directeur MW Adviesgroep BV
Nevenfuncties:

- Voorzitter Raad van Commissarissen Spaarnelanden BV
- Voorzitter Raad van Commissarissen FSFE, Fonds Schone Friese Energie
- Lid Raad van Toezicht Social Enterprises NL (eindigend Q2 2022)
- Lid Raad van Toezicht Lucia Marthas Institute for Performing Arts
- Lid Raad van Advies Thorizon
- Bestuurslid KVG N
- Voorzitter Recycling Forum Nederland
- Voorzitter Springtide International
- Voorzitter Raad van Advies NUDGE
- Lid Raad van Advies ACRRES

Maarten Hajer
Lid

Martijn Visser
Lid

Maarten Hajer

Einde periode: November 2024

Herbenoembaar: Ja

Hoofdfunctie: Hoogleraar Universiteit Utrecht

Nevenfuncties:

- Lid van het International Resource Panel (IRP), van UNEP
- Buitengewoon hoogleraar bij de School for Public Leadership and the Centre for Sustainability Transitions (CST), University of Stellenbosch
- Ere-hoogleraar, Department of Political Science, University of Copenhagen

Martijn Visser

Einde periode: December 2024

Herbenoembaar: Ja

Hoofdfunctie: Manager duurzaamheid Lidl

Nevenfuncties:

- Lid DJ100- de 100 duurzaamste jonge koplopers van Nederland
- Lid Worldconnectors
- Lid Commissie 2100

Afgetreden

Ellen Kooij is afgetreden per 1 oktober 2021 na twee termijnen.

VERSLAG RAAD VAN TOEZICHT

Algemeen

De Raad van Toezicht van Natuur & Milieu houdt integraal toezicht op het beleid van - en de algemene gang van zaken in - de organisatie. De raad staat de directeur, gevraagd en ongevraagd, met advies terzijde. Taken en bevoegdheden van de raad zijn vastgelegd in de statuten en het Reglement Raad van Toezicht.

De Raad van Toezicht van Natuur & Milieu bestaat uit vijf tot negen personen, en is samengesteld aan de hand van een profielschets gebaseerd op de aard en werkzaamheden van de organisatie en de gewenste deskundigheid, ervaring en onafhankelijkheid van de leden.

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen geen financiële beloning. De raad houdt in een jaarlijkse evaluatie de uitoefening van zijn toezichthoudende rol tegen het licht en bekijkt elk jaar of de samenstelling nog steeds adequaat is in relatie tot de ontwikkeling van de organisatie.

De Ondernemingsraad heeft met betrekking tot één van de leden van de Raad van Toezicht een voordrachtsrecht.

Samenstelling

In 2021 nam de Raad van Toezicht, na acht jaar, afscheid van Ellen Kooij tijdens de vergadering met aansluitend een afscheidsetentje op 6 september. Ellen heeft ons in deze

periode als voorzitter van de remuneratiecommissie, ook op lastigere momenten, op betrokken en deskundige wijze bijgestaan. Wij danken haar voor haar vertrouwen, open en enthousiaste instelling en haar actieve meedenken over tal van onderwerpen.

Zij werd in november opgevolgd door Kim Cramer. Kim is medeoprichter en eigenaar van BR-ND People en helpt organisaties in transitie om hun mensen te inspireren richting een duurzame toekomst. Kim is gepromoveerd in communicatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam en heeft verschillende wetenschappelijke onderzoeken gepubliceerd op het gebied van merkenstrategie. Ze is initiatiefnemer van 23plusone Friends, een internationaal trainings- en licentieprogramma voor professionals die een positief verschil willen maken op het gebied van onder andere branding, innovatie en cultuur.

Daarmee bestond de Raad van Toezicht op 31 december 2021 uit zeven leden, actief in het bedrijfsleven, de financiële en advieswereld, wetenschap en maatschappelijke ondernemingen en organisaties.

Vergadering en bijeenkomsten

De Raad van Toezicht van Natuur & Milieu vergaderde in 2021 vijf keer plenair. Alleen in september was het mogelijk de vergadering op locatie te doen. De overige vergaderingen vonden online plaats.

De meeste leden waren alle vergaderingen aanwezig. Maarten Hajer was twee keer verhinderd. Maarten heeft deelgenomen aan de strategiesessie van het MT en is buiten de RvT-vergadering geïnformeerd door de directeur-bestuurder.

Martijn heeft een bijeenkomst geleid met de junior medewerkers van Natuur & Milieu, en deelgenomen aan discussies over de Meerjarenvisie.

Ellen heeft meermaals gesproken met de senior adviseur public affairs en externe positionering en met de directeur Campagnes. En Kim heeft gereageerd op de koepelcampagne.

De remuneratiecommissie sprak twee keer met de OR-leden van Natuur & Milieu om zich zo een breder beeld te vormen van zaken die in de organisatie spelen. Dat was zeker belangrijk nu niet alleen de collega's, maar ook de leden van de raad niet op kantoor waren tijdens vergaderingen of andere bijeenkomsten. Ook was er een kennismakingsgesprek met de interne vertrouwenspersoon van Natuur & Milieu. Het waren goede, informatieve gesprekken. Daarnaast had een aantal leden contact met collega's van Natuur & Milieu over specifieke onderwerpen, zoals over een overkoepelend communicatieconcept. Door corona was het ook dit jaar niet mogelijk voor de leden om op kantoor mee te doen aan bijvoorbeeld lunchbijeenkomsten; wel zijn de leden uitgenodigd voor, en hebben zij deelgenomen aan, enkele digitale kennis- en inspiratiesessies door gastsprekers.

Als ieder jaar stonden de formele onderwerpen op de agenda, zoals het goedkeuren van de jaarrekening en het bestuursverslag (mei), de begroting en het jaarplan (december), de financiële en strategische kwartaalrapportages, zelfevaluatie van de raad en, als werkgever van het bestuur, ook het jaarlijkse voortgangsgesprek en de resultaatafspraken met de directeur.

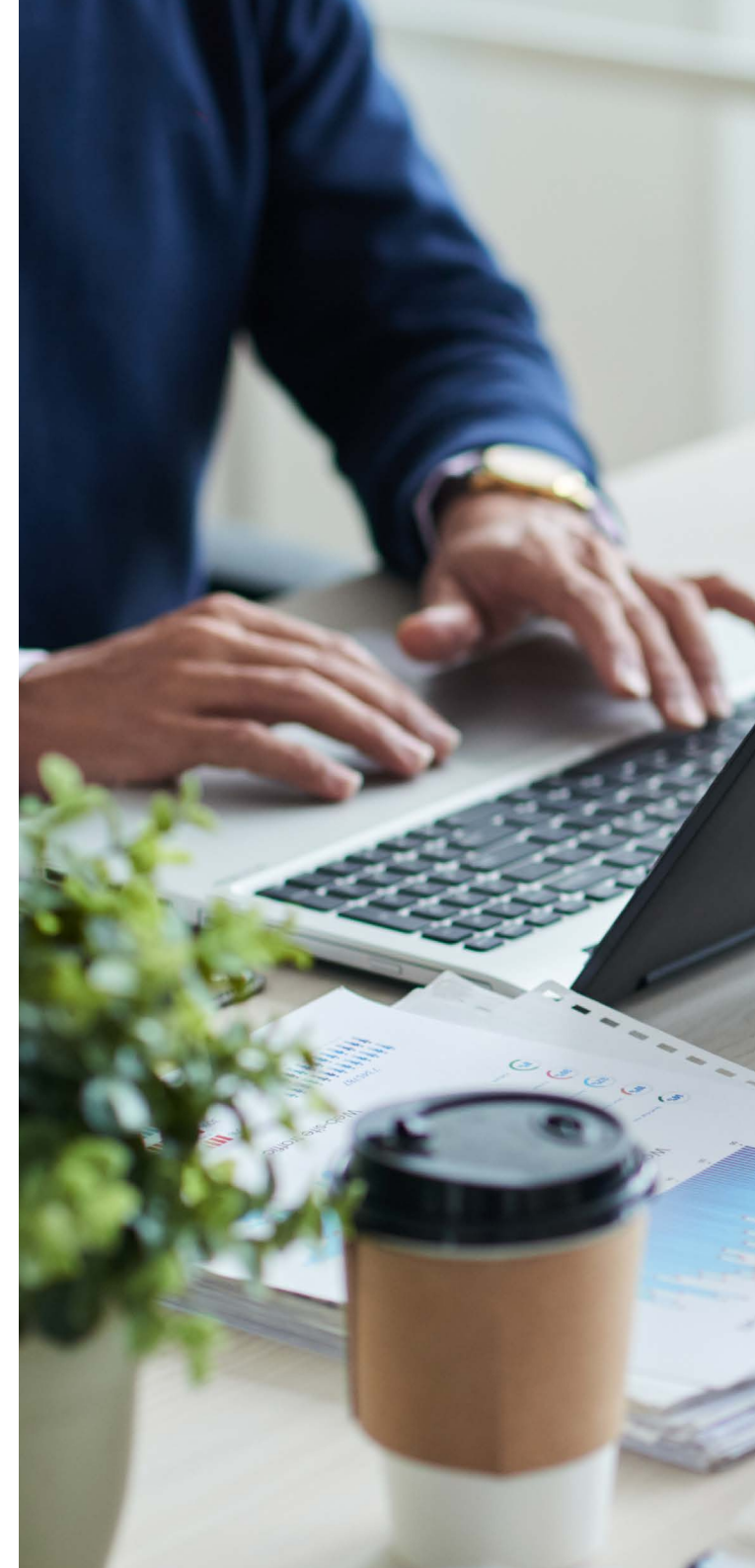
In 2021 stonden een aantal specifieke onderwerpen de agenda.

- **Meerjarenvisie.** Natuur & Milieu heeft in 2021 een nieuwe Meerjarenvisie opgesteld voor de periode 2022-2025. Een periode waarin grote resultaten betreffende de transities geboekt moeten worden als het gaat om stikstof en CO₂-uitstoot. Vanuit de raad is hierover meegedacht en zijn suggesties aangedragen.

- **De Rijke Noordzee.** De directeurs van Natuur & Milieu en Stichting De Noordzee en de programmadirecteur van De Rijke Noordzee hebben de leden van de raad bijgepraat over de stand van zaken van dit Droomfondsprogramma van de Nationale Postcode Loterij, uitgevoerd door Natuur & Milieu en Stichting De Noordzee. Om het toezicht vanuit beide organisaties goed te borgen, vindt er tijdens dit vijfjarige project minimaal één keer per jaar een vergadering plaats met twee vertegenwoordigers van beide raden (het Programma Toezicht), de programmadirecteur en de directeurs van Natuur & Milieu en Stichting De Noordzee. Besproken worden dan onder meer de stand van zaken, de risico's, financiën, jaarplan en begroting. In 2021 werden ook de eerste ideeën besproken over het vervolg op dit programma na 2023.
- **Corona.** Ook in 2021 kwam het mogelijke effect van de pandemie op Natuur & Milieu regelmatig aan de orde en werd besproken wat dit voor invloed had op de medewerkers (mentale en fysieke gezondheid) en op de financiële situatie.
- **Diversiteit.** Tijdens de zelfevaluatie in 2019 kwam aan de orde dat we graag een meer diverse samenstelling van de raad willen, ook omdat Natuur & Milieu zich op een meer diverse doelgroep gaat richten. Om die reden wordt voor de opvolging van Marieke van der Werf in 2022 een extern bureau betrokken voor de werving van een kandidaat.
- **Permanente educatie.** Dit jaar zijn we gestart met het organiseren van een jaarlijkse bijeenkomst waarin we een onderwerp bespreken waarop de raad verdieping wil. In 2021 was dit de Haagse politiek in relatie tot Natuur & Milieu, met als gast oud-Kamerlid Carla Dik-Faber.

Auditcommissie

De auditcommissie kwam zes keer bijeen. Bij twee van de vergaderingen waren de accountants aanwezig: in verband met de bespreking van het accountantsverslag 2020 (mei) en de managementletter (november). De

auditcommissie bereidde de vergaderingen van de Raad van Toezicht voor waarin de jaarrekening 2020 en de managementletter op de agenda stonden. Ook bespraken zij in hun vergaderingen de risicoanalyse, de financiële kwartaalrapportages, prognoses en begroting 2022. In 2021 was het mogelijke effect van de coronacrisis op Natuur & Milieu een onderwerp waarnaar de aandacht van de auditcommissie uitging, en werd gesproken over de investering die Natuur & Milieu in 2022 wil doen door het aanstellen van een 'dedicated' fondsenwerver om de financiering vanuit fondsen en grote gevers een extra impuls te geven.

De raad bedankt de directeur en het managementteam, de overige medewerkers en vrijwilligers van Natuur & Milieu hartelijk voor hun betrokken en succesvolle inzet voor de organisatie. Ook bedanken zij alle partners, financiers, donateurs en volgers van Natuur & Milieu voor hun vertrouwen en steun.

Namens de Raad van Toezicht,
Utrecht, mei 2022
Peter Molengraaf

FINANCIEEL JAARVERSLAG

FINANCIËN 2021

Resultaat

Zoals uit het jaarverslag blijkt, kunnen we, ondanks de coronapandemie, terugkijken op een goed jaar. De afgelopen jaren hebben we er bewust voor gekozen om de impact van ons werk zeker te stellen en geplande programma's goed uit te voeren door extra te investeren in onze mensen en de continuïteit van de organisatie. Dit resulteerde de afgelopen jaren in negatieve resultaten, maar heeft in 2021 zijn vruchten afgeworpen. We hebben 2021 dan ook kunnen afsluiten met een positief resultaat van € 216.083. Van het positieve resultaat in 2021 is € 162 duizend bestemd voor lopende en Zeekracht-projecten, wordt er € 8 duizend onttrokken aan de herwaarderingsreserve en wordt € 62 duizend toegevoegd aan de continuïteitsreserve. De totale baten in 2021 bedragen € 7.910.970.

Opbrengsten

In 2021 zijn de opbrengsten hoger uitgevallen dan begroot, met name door een toename in baten van overheden en vermogensfondsen zijn de totale baten ruim 6% hoger dan begroot. Er is in 2021 weer hard gewerkt aan vele projecten, die konden worden uitgevoerd door de steun van onze partners en financiers. Fijn om te merken dat de organisaties waarmee wij samenwerken bereid zijn geld beschikbaar te stellen voor een duurzame toekomst.

Lasten

De totale lasten in 2021 van € 7,7 miljoen zijn in lijn met de begroting. Onder andere de lagere lasten voor bureau- en reiskosten (door het vele thuiswerken) en de vrijval uit 'onvoorzien' (voor tegenvallers) compenseerden de hogere materiele kosten (o.a. voor de grote campagne 'Zet je CV op 50') en de hogere afschrijvingskosten (o.a. voor investeringen in goede thuiswerkplekken).

Ratio's

Uitgedrukt in percentage van de totale lasten is de post Beheer en Administratie 4,4%, dit is in lijn met de begroting. Voor het percentage van Beheer en Administratie ten opzichte van de som der lasten wordt gestreefd naar een percentage onder de 8%.

Aan doelstellingen is € 7,1 miljoen besteed, dit is € 1 miljoen meer dan in 2020. Doordat 2021 is afgesloten met een positief resultaat, tegenover een verlies in 2020, is het percentage van de totaal aan de doelstellingen bestede middelen ten opzichte van de totale inkomsten van de organisatie met 90% lager dan voorgaand jaar (94%). Ten opzichte van de totale lasten is 93% aan de doelstellingen besteed, dit is hoger dan vorig jaar (92%).

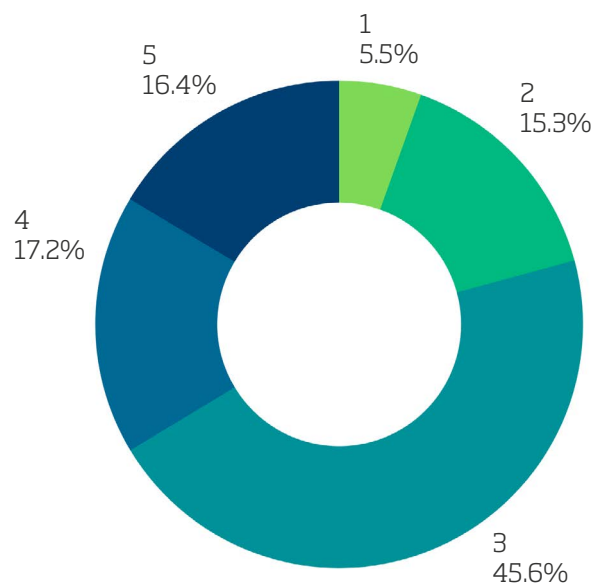
De financiële situatie

De financiële situatie van Natuur & Milieu is goed. De continuïteitsreserve is op het gewenste niveau van circa € 4 miljoen en ook de liquiditeiten zijn ruim. Van de in totaal € 8,7 miljoen aan liquide middelen is € 5 miljoen vooruit ontvangen ten gunste van toegekende projecten. Dit is een stabiele financiële basis waarop we verder kunnen bouwen

INKOMSTEN

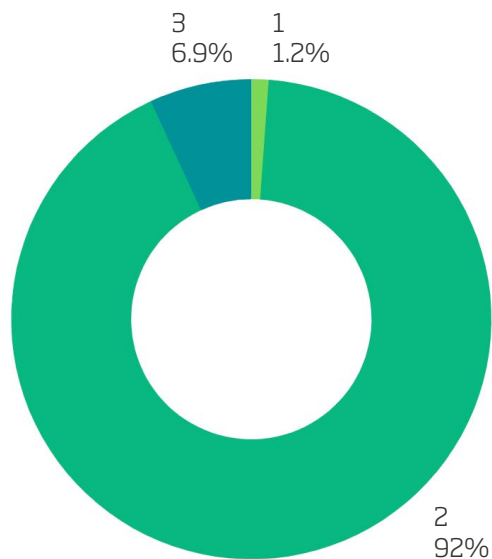
Natuur & Milieu heeft projectgebonden inkomsten van onder andere bedrijven, fondsen en overheden, waarvoor we soms structureel, maar meestal op projectbasis de samenwerking opzoeken. Daarnaast maken onze donateurs en de Nationale Postcode Loterij met een jaarlijkse bijdrage het mogelijk dat wij onze onafhankelijke positie behouden en kunnen werken aan onze missie. Wij zijn bijzonder dankbaar voor deze steun.

Diagram met inkomsten 2021 van particulieren, bedrijven, loterijorganisaties, overheden en organisaties zonder winststreven

1. Baten van particulieren	€424.214
2. Baten van bedrijven	€1.191.900
3. Baten van loterijorganisaties	€3.547.477
4. Overige baten van overheden	€1.340.712
5. Baten van andere organisaties zonder winststreven	€1.276.870
Som van de geworven baten	€ 7.781.173

Diagram met inkomsten 2021 van donateurs en nalatenschappen

1. Nalatenschappen	€4.897
2. Donatiebedrag Natuur & Milieu	€390.163
3. Donatiebedrag Zeekracht	€29.154
Totaal donatiebedrag	€424.214

BATEN VAN PARTICULIEREN

Fondsenwervende activiteiten

Natuur & Milieu is financieel afhankelijk van donaties. Die zijn van groot belang voor ons werk voor een duurzame toekomst. We gebruiken verschillende fondsenwervende activiteiten om onze projecten te kunnen realiseren, zoals giftenmailings, inzet van fondsenwervende campagnes via diverse media en kanalen, en samenwerkingen met bedrijven.

Particuliere donateurs

Eind 2021 zijn we gegroeid naar 9.240 donateurs. Velen daarvan machtigden ons om periodiek een bedrag van hun rekening af te schrijven. Zij zorgen voor een solide financiële basis om ons werk te kunnen doen. Daarnaast doneerden steeds meer mensen eenmalig. En dan is er ook nog de bijzondere groep 'erflaters' die Natuur & Milieu in hun testament hebben opgenomen. Zij zijn ook ná hun leven nog van betekenis voor de natuur en het milieu.

Dankzij een aantal mooie grote giften én extra steun van nieuwe en bestaande donateurs, ontvingen wij in 2021 een bedrag van € 424.214, inclusief de bijdrage van € 29.154 voor Zeekracht en € 4.897 aan nalatenschappen. Dit is een stijging ten opzichte van de begroting 2021 en de ontvangen donaties in 2020.

De baten uit nalatenschappen zijn geflatteerd omdat baten uit nalatenschappen vanaf huidig boekjaar pas verantwoord worden in het boekjaar waarin de akte van verdeling, of als er geen akte van verdeling is, de rekening en verantwoording is ontvangen. In het verleden werden baten uit nalatenschappen verantwoord in het boekjaar waarin de omvang betrouwbaar kon worden vastgesteld.

Het blijft bijzonder als mensen ons, na hun overlijden, willen blijven steunen met een bijdrage voor ons werk. Het aantal donateurs en de totale donateursinkomsten zijn

vooral gestegen door succesvolle fondsenwerving rond onze inspanning voor Duurzame Luchtvaart en Stikstof, maar ook grote giften van particulieren en bedrijven.

Zeekracht

Met de bijdrage van 2.067 donateurs kunnen wij blijven werken aan onze gedeelde droom: bijna 8 miljoen huishoudens voorzien van duurzame energie van onze eigen Noordzee. Bij elkaar mochten we in 2021 een mooi bedrag van € 29.154 ontvangen.

Wervingskosten

De wervingskosten als percentage van de som van de geworven baten waren in 2021 2,9 procent. Dit is lager dan de begroting, maar hoger dan in 2020. Om onze financieringsbasis te verbreden en te verstevigen wil Natuur & Milieu ook in de toekomst meer investeren in het werven van meer grote(re) fondsen en grote gevers.

Dankbaar en betrokken

Om te benadrukken hoe blij we zijn met elke gift, krijgt iedere donateur een bedankje. Ook inspireren en vertellen we over de voortgang en resultaten van onze projecten via direct mails, e-mails, onze nieuwsbrief, webinars, sociale media en ons donateursblad UPDATE.

NATIONALE POSTCODE LOTERIJ

Ook in 2021 ontvingen wij weer de jaarlijkse bijdrage van € 1,8 miljoen van de Nationale Postcode Loterij om ons werk te steunen. Een aanzienlijke bijdrage, waarvoor wij de Postcode Loterij en al haar deelnemers bijzonder dankbaar zijn.

“De Nationale Postcode Loterij gelooft in de kracht van maatschappelijke organisaties om de wereld groener en rechtvaardiger te maken. Een van de organisaties die de Postcode Loterij daarom steunt is Natuur & Milieu. Al 50 jaar gelooft Natuur & Milieu in een duurzame toekomst voor iedereen, en ik ben trots dat we dankzij de deelnemers van de Postcode Loterij al ruim 25 jaar een bijdrage kunnen leveren aan thema's waarop Natuur & Milieu werkzaam is, zoals natuurherstel op de Noordzee, de wilde bij, anders reizen en duurzame energie. Zodat uiteindelijk iedereen kan leven, wonen en werken zonder negatief effect te hebben op klimaat en de natuur.”

Dorine Manson,
Managing Director Nationale Postcode
Loterij

De Nationale Postcode Loterij levert al vele jaren een fantastische bijdrage aan het werk van veel goede doelen in Nederland. Ze schenkt minimaal 40 procent van de inleg van elk lotnummer aan organisaties die werkzaam zijn op het gebied van mens en natuur in binnen- en buitenland. Natuur & Milieu hoort al sinds 1996 bij de goede doelen die op een bijdrage mogen rekenen. Deze financiële steun biedt vaak de mogelijkheid om een project stevig neer te zetten en maakt juist die werkzaamheden mogelijk die hard nodig, maar lastig financieerbaar zijn.

Droomfondsprogramma De Rijke Noordzee

Sinds 2019 werken Natuur & Milieu en Stichting De Noordzee aan het vijfjarige Droomfondsprogramma De Rijke Noordzee. Hiermee biedt de Nationale Postcode Loterij ons een unieke kans om in de windmolenparken op de Noordzee de onderwaternatuur te versterken. Dit project is volop in uitvoering en dankzij het Droomfonds

liggen nu de eerste [kunstrippen](#) op de Noordzeebodem en is er een [kweeklijn](#) opgezet voor de bedreigde platte oester ([link naar nadere toelichting](#)). Meer over de Postcode Loterij en haar goede doelen is te vinden op postcodeloterij.nl.

BEDRIJVEN

We werken met verschillende bedrijven samen. Enkele voorbeelden van onze samenwerkingen in 2021: de bijdrage van de ASN Bank maakte ons project rond waterkwaliteit en biodiversiteit (Watermonsters) mede mogelijk, waarbij veel mensen watermonsters verzamelden om de waterkwaliteit in beeld te brengen. Met Greenchoice en Volksbank werkten we actief samen aan de verduurzaming van woningen, met TenneT, Eneco en Van Oord aan de versnelling van de energietransitie, waaronder in het programma De Rijke Noordzee, en met Lidl kwamen we in actie voor de wilde bij met Nederland Zoemt.

FONDSEN & OVERIGE INKOMSTEN

Naast de financiering door de Nationale Postcode Loterij, de bijdragen van onze donateurs en bedrijven waarmee we samenwerkten, ontvingen we ook projectsubsidies van overheden en projectgebonden bijdragen van fondsen en andere organisaties zonder winststreven. Zo maakten de Adessium Foundation en Climate Works onze luchtvaartcampagne mogelijk en droeg de Adessium Foundation bij aan onze activiteiten op het gebied van verpakkingen en grondstoffen. Daarnaast droeg de European Climate Foundation (ECF) onder meer bij aan onze publicatie over laadinfrastructuur voor elektrische vrachtwagens, aan onze investeringsagenda voor groen herstel, en aan verschillende onderwerpen binnen het thema energie. Eind 2021 kende het ministerie van

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een subsidie toe om de campagne 'Zet je cv-ketel op 50°' onder de aandacht te brengen.

BELEGGINGEN

In 2010 besloot Natuur & Milieu niet langer beleggingen aan te houden in de vorm van aandelen of obligaties. Daarop is in 2012 een uitzondering gemaakt. In dat jaar is in vervolg op afspraken met het voormalig bestuur van de coöperatie Zeekracht een investering gedaan in participaties Meewind. Dit is een beleggingsfonds dat investeert in duurzame energie. De beleggingen waren ultimo 2021 € 152.282 waard. De waarde van de beleggingen is in 2021 met € 7.967 gedaald. Aan dividend Meewind is € 13.503 uitgekeerd in 2021.

ACCOUNTANTSVERKLARING

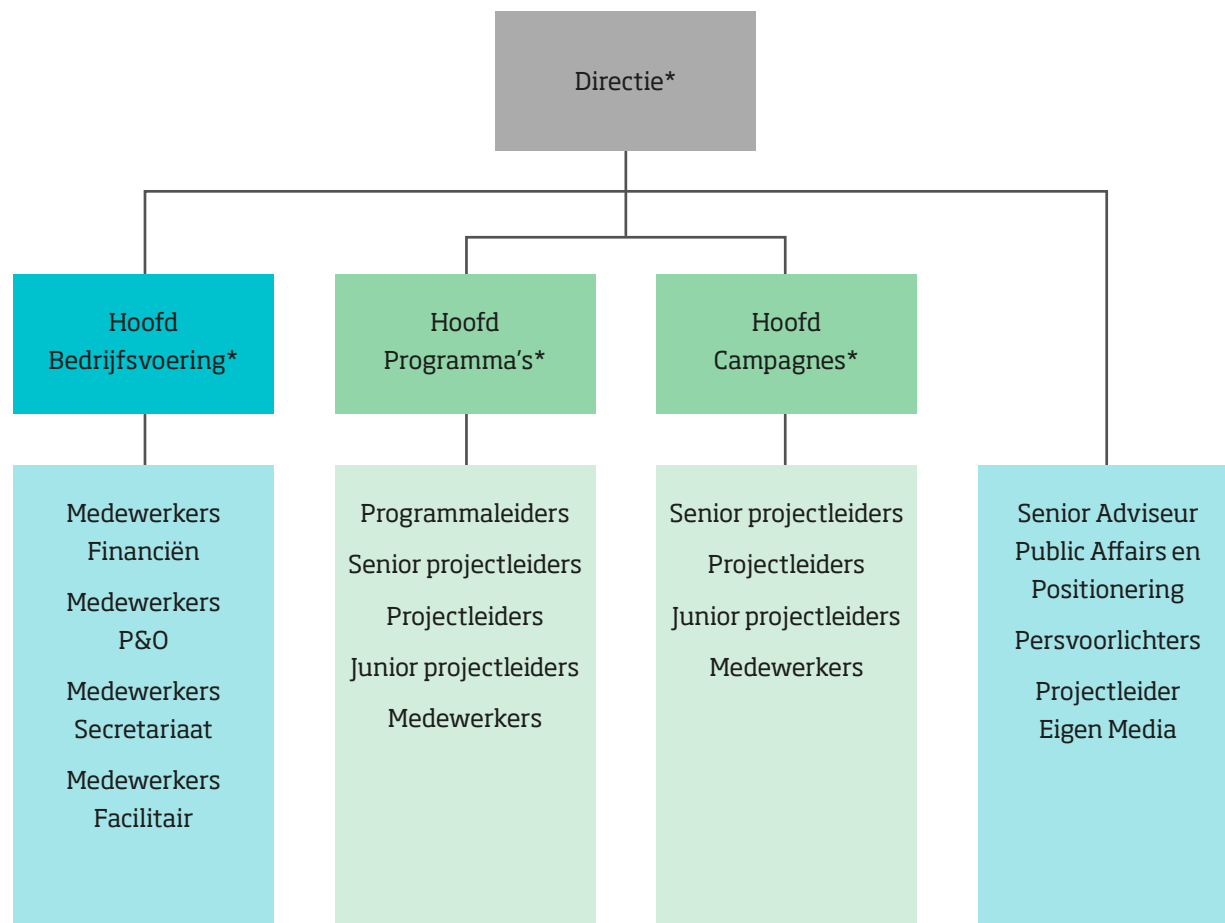
De controleverklaring van de accountant is te lezen op p. 92.

Utrecht, 16 mei 2022

Marjolein Demmers
directeur-bestuurder

BIJLAGEN

BIJLAGE 1. ORGANOGRAM

* Lid van het Managementteam

BIJLAGE 2. SAMENVATTING MEERJARENVISIE

Bekijk de meerjarenvisie

BIJLAGE 3 VERANTWOORDINGSVERKLARING

Directie/bestuur en de Raad van Toezicht onderschrijven een verantwoordingsverklaring. Daarmee onderschrijven zij dat:

1. er een duidelijk onderscheid is tussen de functie 'toezicht houden' en de functies 'besturen' en 'uitvoeren';
2. de organisatie effectief en efficiënt werkt, opdat haar middelen optimaal worden aangewend voor het realiseren van de doelstelling;
3. de organisatie streeft naar optimale relaties met belanghebbenden.

De verklaring voldoet aan de eisen van het CBF-Keur van het Centraal Bureau Fondsenwerving.

Ad 1.

Natuur & Milieu heeft een bestuursstructuur waarin de directie formeel het bestuur vormt met de daarbij horende verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Het 'toezicht houden' is neergelegd bij de Raad van Toezicht. Deze keurt de strategie, het jaarplan, de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag goed. De raad bewaakt daarbij de missie en de statutaire doelstellingen van de organisatie. Ook bewaakt de raad de ontwikkeling van de financiën en de beheersprocessen. De raad heeft uit eigen gelederen een auditcommissie ingesteld die de ontwikkeling van de financiën van de organisatie tot in detail bewaakt. De bevoegdheden van bestuur, Raad van Toezicht en auditcommissie zijn vastgelegd in de statuten van de stichting en nader uitgewerkt in de reglementen. Daarin staan ook de bepalingen om functievermengingen en onafhankelijkheidsconflicten van bestuurders en/of toezichthouders te voorkomen.

Ad 2.

Natuur & Milieu werkt met een voortschrijdende meerjarenbegroting op hoofdlijnen en een meer gedetailleerde jaarbegroting. Directie/bestuur en Raad van Toezicht evalueren regelmatig de effectiviteit en efficiëntie van de werkzaamheden. Omdat Natuur & Milieu een projectenorganisatie is, worden de voortgang van de projecten, financieel en inhoudelijk, op kwartaalbasis tegen het licht gehouden. De Raad van Toezicht keurt de jaarrekening goed en voert minimaal tweemaal per jaar een gesprek met de accountant van de organisatie. Deze gesprekken vinden plaats:

- nadat de accountant de jaarrekening heeft gecontroleerd;
- na een tussentijdse controle, aan de hand van een door de accountant opgestelde interim managementletter.

De Raad van Toezicht evalueert, samen met de directeur, jaarlijks het functioneren van de accountant.

Ad 3.

Natuur & Milieu heeft drie kernactiviteiten:

1. stimuleren van duurzaam, innovatief overheidsbeleid;
2. motiveren van bedrijven om groene businesscases te ontwikkelen;
3. consumenten handelingsperspectief bieden op het gebied van duurzaamheid.

Coalities bouwen, campagnes en opinievorming zijn daarbij belangrijke instrumenten. Natuur & Milieu zet deze in om milieudoelen versneld te realiseren, draagvlak en mobilisatiekracht te ontwikkelen en duurzaamheid een belangrijke beslissingsfactor te laten zijn. Steevast is communicatie een cruciaal onderdeel bij de inzet van genoemde instrumenten. Deze communicatie betreft intensief contact met veel verschillende partijen in bestuur, politiek, bedrijfsleven, wetenschap, maatschappelijke organisaties en media. Maar het betreft

ook contact met belanghebbenden zoals financiers, donateurs en samenwerkingspartners. Hierbij zijn een aantal informatiestromen en -vormen te onderscheiden, gericht op specifieke doelgroepen:

- **financiers:** tussen- en eindverslagen van projecten en campagnes, al dan niet voorzien van een accountantsverklaring;
- **donateurs:** digitale en papieren nieuwsbrieven, de jaarbrief, het jaarverslag en de jaarrekening, voorzien van een goedkeurende accountantsverklaring;
- **samenwerkingspartners:** bijeenkomsten, overleggen, nieuwsbrieven en schriftelijke rapportages;
- **geïnteresseerden:** website, digitale nieuwsbrieven, sociale media.

BIJLAGE 4 RISICOMANAGEMENT

In het huidige tijdsgewricht van dynamische maatschappelijke en politieke ontwikkelingen is het meer dan ooit noodzakelijk mogelijke risico's voor de continuïteit van de organisatie in kaart te brengen en deze waar mogelijk en nodig te minimaliseren. In de gemaakte analyses worden de risico's ingeschat langs drie wegen: kans, impact en prioriteit. Het oordeel op deze drie punten leidt al of niet tot een beheersmaatregel, waarbij geldt dat de eerste verantwoordelijkheid voor zo'n maatregel ligt bij degenen wier werk wordt geraakt door dat risico. Als voorbeeld: het bewaken van het imago risico bij uitingen in de pers ligt bij de persvoorlichters en de woordvoerders van de organisatie. Het overall bewaken van de in de risicoanalyse geïdentificeerde risico's en de daarbij benoemde beheersmaatregelen is de verantwoordelijkheid van het MT van Natuur & Milieu, met als eerste aanspreekpunt het hoofd Bedrijfsvoering. In haar reguliere rapportages aan de Raad van Toezicht neemt de directeur de ontwikkelingen ten aanzien van de risico's mee.

Mogelijke risico's

Natuur & Milieu onderscheidt drie categorieën van risico's:

- risico's ten aanzien van haar maatschappelijke en politieke positie;
- financiële risico's;
- risico's op het gebied van bedrijfsvoering.

Binnen deze drie categorieën heeft het MT de onderstaande belangrijkste risico's geïnventariseerd, beoordeeld en voorzien van een beheersmaatregel. Naast deze materiële risico's zijn er ook risico's geïnventariseerd die klein zijn en die goed voorzien zijn van beheersmaatregelen. Deze zijn niet in deze verantwoordingsverklaring opgenomen.

Voor een organisatie als Natuur & Milieu is de reputatie bij politiek, donateurs, bedrijven en samenwerkingspartners van essentieel belang. Naleving van wet- en regelgeving staat dan ook hoog op onze agenda. Ook de fiscale regelgeving heeft de aandacht van het MT en de Raad van Toezicht, zodat er tijdig ingespeeld kan worden op relevante ontwikkelingen, zoals ook in de jaarrekening is aangegeven.

De medewerkers van de Groene11 houden ook de voor de lidorganisaties, zoals Natuur & Milieu, relevante ontwikkelingen in wet- en regelgeving nauwlettend in de gaten, zodat hierop vroegtijdig kan worden geanticipeerd. Als het gaat om haar positie bewaakt Natuur & Milieu haar onafhankelijkheid, reputatie en geloofwaardigheid. Dat geheel geeft de organisatie namelijk de vrijheid om zich kritisch op te stellen ten opzichte van beleid en gedrag van overheden en bedrijven, ook als de onderwerpen zeer gevoelig liggen. De reputatie en geloofwaardigheid van Natuur & Milieu zijn gebaseerd op heldere analyses en de onderbouwde alternatieven en aangedragen oplossingen. Bovendien is Natuur & Milieu open, zorgvuldig en transparant in handelwijze en berichtgeving. De directeur is op de hoogte van alle externe uitingen van de organisatie.

Risicoanalyse projecten

Risicoanalyse maakt vast onderdeel uit van het werk van Natuur & Milieu, zeker ook omdat we graag innovatieve projecten ontwikkelen. Nieuwe projecten worden dan ook vóór de start zowel inhoudelijk als financieel gecheckt op realisme, fiscaliteit, imago- en debiteurenrisico. Uiteraard nemen we maatregelen om geconstateerde mogelijke risico's af te dekken: een onderbouwde keuze voor eventuele 'risk responses'. Daarbij gaan we uit van een vooraf te bepalen 'risk appetite': welk risiconiveau is Natuur & Milieu bereid te aanvaarden voordat maatregelen noodzakelijk zijn?

Als een project loopt zijn adequate informatievoorziening en kwartaalcontroles op resultaat, tijd en geld het adagium. Daarmee kunnen we controleren of de risicoanalyse nog up-to-date is, of dat bijstelling nodig is omdat er een verandering is opgetreden in de vooraf verwachte ontwikkelingen (bijvoorbeeld inhoudelijk en/of financieel) van het project.

Ervaren risico's in 2021

De risico's in 2021 hadden voor een deel nog steeds te maken met de wereldwijde coronapandemie en de onzekerheid over het verloop van de crisis en de effecten op Natuur & Milieu. De risico's die we voorzagen voor 2021 lagen op het terrein van:

- Coronapandemie. Aan het eind van 2021 konden we constateren dat Natuur & Milieu weinig financiële nadelen heeft ondervonden van de coronapandemie: acquisities en de uitvoering van projecten liepen grotendeels gewoon door, waarbij soms de precieze invulling van een project aangepast moest worden aan de coronaomstandigheden en er bijvoorbeeld minder activiteiten op locatie plaats konden vinden. In 2021 hadden we weer te maken met een periode van volledige lockdown en sluiting van scholen, waardoor met name collega's met kinderen minder

uren konden werken dan normaal. Ook anderen hadden soms moeite met het vasthouden van de energie en motivatie. Het ziekteverzuimpercentage lag gelukkig lager dan in 2020, en medewerkers en leidinggevendenden besteedden veel aandacht aan het werkplezier en de (mentale) gezondheid van collega's.

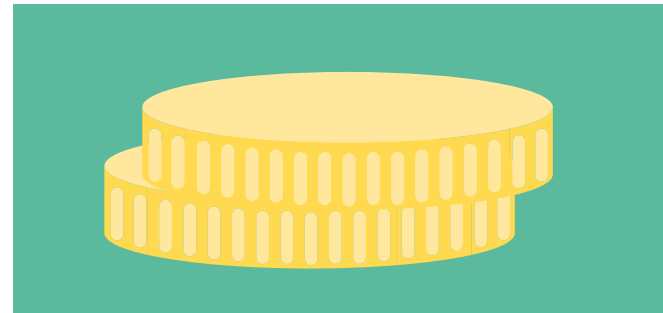
- Bemensing. In 2021 konden we ziekteverzuim en ontstane vacatures goed opvangen met mensen uit de flexibele schil. In 2021 was het aantal reacties op vacatures klein. Hoewel we goede mensen konden aannemen, voorzien we met de krappe arbeidsmarkt wel een risico voor de toekomst. Daarom besteden we in 2022 extra aandacht aan onze positie op de arbeidsmarkt.

In 2021 hebben we een nieuwe Meerjarenvisie opgesteld die vanaf 2022 wordt uitgevoerd. Om de impact te bereiken die we willen, zetten we in 2022 vol in op fondsenwerving en het werven van grote gevers, en hebben we de functie relatiemanager vermogensfondsen en major donors in het leven geroepen. Dit is een van de investeringen om het uiteenlopen van kosten en opbrengsten aan te pakken.

Wat de effecten zijn van de huidige crisis in Oekraïne op de wereld en misschien ook op maatschappelijke organisaties in Nederland, weten we niet. We hopen in ieder geval dat dit menselijk drama snel eindigt.

[Zie hier een totaaloverzicht van mogelijke risico's.](#)

JAARREKENING

INHOUDSOPGAVE

1. Jaarrekening 2021	67
1.1 Balans per 31 december 2021	67
1.2 Staat van baten en lasten over het boekjaar 2021	68
1.3 Kasstroomoverzicht	69
1.4 Grondslagen voor waardering en van resultaatbepaling	70
1.5 Toelichting op de balans per 31 december 2021	73
1.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2021	80
1.7 Specificatie en verdeling kosten naar bestemming	88
1.8 Toelichting verdeling kosten naar bestemming	89
2. Overige toelichtingen	89
2.1 Vaststelling en goedkeuring	89
2.2 Resultaatbestemming	89
3. Bijlage: Begroting 2022	90

1.1 BALANS

Na verwerking resultaatbestemming

		31 december 2021	31 december 2020
ACTIVA	ref.		
Immateriële vaste activa	1.5.1	44.625	79.619
Materiële vaste activa	1.5.2	75.494	144.212
Vorderingen en overlopende activa	1.5.3	2.866.526	3.486.070
Effecten	1.5.4	152.282	160.249
Liquide middelen	1.5.5	8.709.222	9.338.466
		11.728.030	12.984.785
Totaal		11.848.149	13.208.616
PASSIVA			
Reserves en fondsen	1.5.6		
- Reserves			
. Continuïteitsreserve		3.947.589	3.885.956
. Bestemmingsreserves		517.759	376.162
. Herwaarderingsreserves		17.608	25.575
		4.482.956	4.287.693
. Bestemmingsfondsen		<u>49.545</u>	<u>28.725</u>
		4.532.501	4.316.418
Kortlopende schulden	1.5.7	7.315.648	8.892.198
Totaal		11.848.149	13.208.616

1.2 STAAT VAN BATEN EN LASTEN

		Werkelijk 2021	Begroot 2021	Werkelijk 2020
Baten:				
- Baten van particulieren	1.6.1	424.214	330.000	403.331
- Baten van bedrijven	1.6.2	1.191.900	1.618.571	1.093.064
- Baten van loterijorganisaties	1.6.3	3.547.477	4.000.000	3.352.888
- Baten van overheden	1.6.4	1.340.712	632.723	324.601
- Baten van andere organisaties zonder winststreven	1.6.5	1.276.870	842.706	1.264.274
Som van de geworven baten		7.781.173	7.424.000	6.438.158
- Baten als tegenprestatie producten en/of diensten	1.6.6	129.798	260.000	162.143
Som van de baten		7.910.971	7.684.000	6.600.301
Lasten:				
Besteed aan doelstellingen				
- Campagnes	1.6.7	2.038.236	1.391.232	1.516.667
- Programma's (Voedsel, Energie en Mobiliteit)		4.579.528	5.129.611	4.146.755
- Overige		512.370	554.212	511.699
		7.130.134	7.075.055	6.175.121
Wervingskosten	1.6.8	222.099	272.028	149.339
Beheer en administratie	1.6.9	337.743	321.917	370.506
Som van de lasten		7.689.976	7.669.000	6.694.966
Saldo voor financiële baten en lasten		220.995	15.000	94.665-
- Saldo financiële baten en lasten	1.6.10	4.912-	15.000-	5.462
Saldo van baten en lasten		216.083	-	89.203-
Resultaat bestemming				
Toevoeging/onttrekking aan:				
- Continuïteitsreserve		61.633	-	110.492-
- Bestemmingsreserves				
Dotatie Reserve Ziekteverzuim		-	-	-
Dotatie (onttrekking) Bestemmingsreserve projecten		141.597	-	11.611-
Bestemmingsreserve Zeekracht		-	-	-
Bestemmingsreserve nog af te wikkelen nalatenschappen		-	-	-
- Herwaarderingsreserve				
Dotatie reserve waardeverschillen beleggingen		7.967-		11.049
- Bestemmingsfondsen				
Dotatie Donateursbaten Zeekracht		20.820	-	21.851

1.3 KASSTROOMOVERZICHT (VOLGENS DE INDIRECTE METHODE)

(De cijfers tussen haakjes verwijzen naar de toelichting)

Bedragen * € 1.000

	2021	2020
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Bedrijfsresultaat	216	89-
Aanpassingen voor:		
- Afschrijvingen	142	141
- Veranderingen in werkkapitaal		
- Kortlopende vorderingen (1)	618	615-
- Kortlopende schulden (2)	134-	218
- Effecten	8	11-
- Nog te besteden projectgelden	1.442-	1.490-
	950-	1.898-
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	592-	1.846-
Kasstroom uit operationele activiteiten	592-	1.846-
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in materiële vaste activa	39-	108-
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	39-	113-
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Aflossing leningen o/g	-	-
Toename/Afname geldmiddelen	631-	1.959-
Liquide middelen per 1 januari	9.339	11.298
Netto toename/afname	631-	1.959-
Liquide middelen per 31 december	8.708	9.339

Toelichtingen (zie voor de cijfers de toelichting op de balans)

1. Kortlopende vorderingen

	31-12	01-01
Te vorderen opbrengsten	427	811
Debiteuren	331	795
Overigen	2.109	1.880
	2.867	3.486

2. Kortlopende schulden

Crediteuren	441	358
Belastingen en premies sv	161	162
Overige schulden	942	1.158
	1.544	1.679

1.4 GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN VAN RESULTAATBEPALING ALGEMEEN

Algemeen

Natuur & Milieu is gevestigd aan de Arthur van Schendelstraat 600, 3511 MJ te Utrecht.

De statutaire doelstelling van de stichting is:

“Het leveren van een herkenbare bijdrage aan een duurzame samenleving, nationaal en internationaal. Daarbij zet de stichting zich in voor de ecologische dimensie van duurzame ontwikkeling (een schoon milieu voor huidige en toekomstige generaties, een rijke natuur en een divers landschap) met oog voor de sociale en economische aspecten ervan en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords. Het maken van winst wordt niet beoogd.” De statuten van de stichting zijn voor het laatst gewijzigd op 27 november 2019.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroom- overzicht bestaan uit de liquide middelen, waarbij vreemde valuta direct zijn verantwoord tegen de koersen, waartegen zij zijn ver- of gekocht. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest of belegging zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten.

Onder de investeringen in materiële vaste activa zijn alleen de investeringen opgenomen waarvoor in het lopende boekjaar geldmiddelen zijn opgeofferd.

Transacties waarbij geen in- of uitstroom van kasmiddelen plaatsvindt, waaronder waardeinstijging beleggingen en financiële leasing, zijn niet in het kasstroomoverzicht opgenomen.

Schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt de directie van Natuur & Milieu zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het vereiste inzicht noodzakelijk is zijn de aard van de oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningpost.

GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING ACTIVA EN PASSIVA

Algemeen

Als houder, sinds 2003, van het CBF-Keurmerk is de jaarrekening van Natuur & Milieu ingericht conform de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving voor Fondsenwervende organisaties (Richtlijn 650). Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans, de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichting. Indien noodzakelijk wordt op vorderingen een voorziening in mindering gebracht voor oninbaarheid.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd op het bedrag van de bestede kosten, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen gebaseerd op de economische levensduur en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen. Voor de ontwikkelde software is de economische levensduur gesteld op 3 jaar.

Materiële vaste activa

De bedrijfsmiddelen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs onder aftrek van afschrijvingen gebaseerd op de economische levensduur. Voor meubilair is de economische levensduur gesteld op 5 jaar, voor automatiseringsapparatuur op 3 jaar, en voor interne verbouwingen op 5 jaar.

De stichting beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort. In zoverre wordt vastgesteld dat een bedrijfsmiddel niet langer economisch rendabel is, wordt dit bedrijfsmiddel door middel van een extra afschrijving tot op nihil afgeschreven.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Handelsvorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering. Vorderingen hebben een looptijd van korter dan 1 jaar, tenzij expliciet anders is vermeld in de betreffende toelichting.

Effecten

De participaties zijn gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum. Op- en afwaarderingen muteren in de herwaarderingsreserve.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas-, banktegoeden en direct opeisbare deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Reserves en fondsen

Het eigen vermogen van de stichting wordt ingedeeld in diverse reserves. Jaarlijks wordt het resultaat door het bestuur bestemd. De stichting heeft een continuïteitsreserve gevormd voor de dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat zij ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen. In de bestemmingsreserve is een reserve donateursbaten opgenomen voor gelden die bestemd zijn voor projecten die over het jaar heen lopen. Als gevolg van een stelselwijziging is in 2013 een bestemmingsreserve gevormd voor de reguliere opbrengsten van de Nationale Postcode Loterij gelden in doorlopende projecten. De reserve Ziekteverzuim is gevormd voor het afdekken van financiële risico's met betrekking tot langdurig ziekteverzuim.

De reserve Zeekracht en het reserve waardeverschillen beleggingen hebben beiden betrekking op de participaties meewind. Voor de baten van de donateurs Zeekracht is een bestemmingsfonds opgenomen. De reserve nog af te wikkelen nalatenschappen is gevormd voor nalatenschappen met zuiver vruchtgebruik.

Schulden en overige passiva

Schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde. De schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Transactiekosten die direct zijn toe te rekenen aan de verwerving van de schulden worden in de waardering bij de eerste verwerking opgenomen.

Operationele leasing

Bij de stichting kunnen er leasecontracten bestaan waarbij een groot deel van de voor- en nadelen die aan het eigendom verbonden zijn, niet bij de stichting liggen. Deze leasecontracten worden verantwoord als operationele leasing. Verplichtingen uit hoofde van operationele leasing worden, rekening houdend met ontvangen vergoedingen van de lessor, op lineaire basis verwerkt in de winst-en-verliesrekening over de looptijd van het contract.

GRONDSLAGEN VAN RESULTAATBEPALING

De geworven baten zijn projectgerelateerde baten met een contractueel vastgelegde bestemming en op te leveren prestaties. De betreffende baten en lasten worden ten gunste van het resultaat gebracht in het jaar waarop deze betrekking hebben. Dit gebeurt conform de 'percentage of completion methode' van de tot de rapportagedatum verrichte prestaties ten behoeve van het project. De bepaling van het % gereed vindt plaats op basis van de tot de rapportagedatum gemaakte projectlasten in verhouding tot de geschatte totale projectlasten.

Een positief resultaat op een project wordt pas bij realisatie genomen; een negatief resultaat op projecten wordt genomen indien voorzien. De opbrengsten van de Nationale Postcode Loterij worden in totaliteit ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in het jaar waar de baten betrekking op hebben. De in het resultaat vrijgevallen baten worden aan de daartoe gevormde bestemmingsreserve toegevoegd. Subsidies van overheden worden eerst gepassiveerd en komen ten gunste van het resultaat naar gelang de gesubsidieerde lasten zich voordoen.

Met ingang van 2021 worden baten uit nalatenschappen verantwoord in het boekjaar waarin de akte van verdeling, of als er geen akte van

verdeling is, de rekening en verantwoording is ontvangen (prospectieve stelselwijziging). De kosten worden toegerekend aan de verslagperiode waarop zij betrekking hebben. Verliezen worden genomen zodra deze voorzienbaar zijn.

Lasten

De lasten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Personeelsbeloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers. Natuur & Milieu heeft alle pensioenregelingen verwerkt volgens de verplichtingenbenadering. De pensioenregeling is ondergebracht bij de Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw (BPL).

De stichting is uitsluitend verplicht tot betaling van de vastgestelde premies. De te betalen premie wordt als last in de staat van baten en lasten verantwoord. De stichting heeft geen verplichting tot het verrichten van bijstortingen in het fonds, anders dan het betalen van toekomstige hogere premies.

Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa

Immateriële en materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikname afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief. Indien een schattingswijziging van de toekomstige gebruiksduur plaatsvindt, dan worden de toekomstige afschrijvingen aangepast. Boekwinsten en - verliezen uit de incidentele verkoop van materiële vaste activa zijn begrepen onder de afschrijvingen.

Rentebaten en rentelasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de betreffende activa en passiva. Bij de verwerking van de rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen die als onderdeel van de berekening van de effectieve rente worden meegenomen.

Toelichting op de specificatie en verdeling kosten naar bestemming (2.7)

De toerekeningssystematiek van de lastenverdeling is gebaseerd op daadwerkelijk gerealiseerde declarabele uren en personele omzet binnen de doelstellingen.

De lasten op de verdeelstaat worden als volgt aan de activiteiten toegerekend:

- Kosten worden eerst zoveel mogelijk aan de doelstelling toegewezen.
- De kosten van Publiciteit en Communicatie worden verdeeld over de doelstellingen aan de hand van het gemiddelde aantal fte's.
- De salariskosten van uitvoerende medewerkers worden toegekend op basis van de gerealiseerde declarabele uren en het gemiddelde aantal fte's op maandbasis.
- De kosten van ondersteunende medewerkers met betrekking tot payroll, facilitair en Personeel en Organisatie worden op basis van FTE toegerekend.
- De kosten van overige ondersteunende medewerkers worden, voor zover er een rechtstreeks verband is, gedeeltelijk toegerekend aan de doelstellingen.
- De kosten van uitzendkrachten worden toegewezen aan een onderwerp.
- De overige personele kosten, huisvestingskosten, bureaunkosten, organisatiekosten, algemene kosten en afschrijvingen worden verdeeld aan de hand van het gemiddeld aantal fte's per doelstelling/activiteit. Waar mogelijk worden kosten direct toegerekend.
- De toedeling van de wervingskosten is gebaseerd op de verhouding van de daadwerkelijk geschreven uren fondsenwerving ten opzichte van het totaal aantal geschreven uren voor het realiseren van de doelstellingen.
- Materiële projectkosten zijn kosten gemaakt binnen de thema's ten bate van een specifiek project. Deze kosten zijn dan ook direct aan de doelstellingen toe te rekenen.

1.5 TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2021

1.5.1 Immateriële vaste activa

	Software
Stand per 1 januari 2020	
Aanschafwaarde	286.199
Cum. waardeverm. en afschrijv.	206.580
Boekwaarde per 1 januari 2020	79.619
Mutaties	
Investeringsen	95
In gebruik genomen Software	1.529
Desinvesteringen	20.177
Afschrijvingen	36.618
Afschrijvingen desinvesteringen	20.177
Stand per 31 december 2021	
Aanschafwaarde	267.646
Cum. waardeverm. en afschrijv.	223.021
Boekwaarde per 31 december 2021	44.625
Afschrijvingspercentages	33,3%

Immateriële vaste activa betreft de softwareontwikkeling van het project- en urenregistratiesysteem en aangeschafte licenties.

1.5.2 Materiële vaste activa

	Meubilair en inrichting	Automati- sering	Verbouwingen	TOTAAL
Stand per 31 december 2020				
Aanschafwaarde	155.140	186.458	316.688	658.285
Cum. waardeverm. en afschrijv.	119.006	167.800	227.268	514.073
Boekwaarde per 31 december 2020	36.134	18.659	89.420	144.212
Mutaties				
Investeringsen	3.369	33.643	-	37.012
Desinvesteringen	-	75.899	-	75.899
Afschrijvingen	25.075	17.573	63.082	105.730
Afschrijvingen desinvesteringen	-	75.899	-	75.899
Stand per 31 december 2021				
Aanschafwaarde	158.509	144.202	316.688	619.398
Cum. waardeverm. en afschrijv.	144.081	109.474	290.350	543.904
Boekwaarde per 31 december 2021	14.428	34.729	26.338	75.494
Afschrijvingspercentages	20,0%	33,3%	20,0%	

1.5.3 Vorderingen

	2021	2020
De post kan als volgt worden toegelicht:		
Debiteuren	330.516	795.172
Nog te ontvangen Nationale Postcode Loterij gelden	1.800.000	1.800.000
Te ontvangen opbrengsten (1)	426.653	810.821
Te ontvangen nalatenschappen	-	27.410
Nog te ontvangen rente	-	69
Vooruitbetaalde kosten (2)	298.468	41.604
Overige vorderingen (3)	10.889	10.994
	<u>2.866.526</u>	<u>3.486.070</u>

Ultimo 2021 zijn alle vorderingen op inbaarheid beoordeeld. De voorziening van € 5.000 is vrijgevallen in 2021.

(1) In de post te ontvangen opbrengsten zijn de opbrengsten en subsidies opgenomen die contractueel zijn toegekend en conform betaalschema nog gefactureerd mogen worden.

(2) In 2021 is een grote mediacampagne vooruitbetaald, die in 2022 van start is gegaan

(3) De post overige vorderingen bestaat uit vorderingen op zusterorganisaties voor vooruitbetaalde NS abonnementen.

Het verloop van de voorziening op debiteuren kan als volgt worden weergegeven:

	2021	2020
Stand per 1 januari	5.000	-
Bij: toevoeging	-	5.000
Af: Afboeking t.l.v. de voorziening	<u>5.000-</u>	<u>-</u>
Stand per 31 december	<u>-</u>	<u>5.000</u>

1.5.4 Effecten

Ultimo 2010 is besloten niet langer beleggingen aan te houden in de vorm van aandelen of obligaties.

Daarop is in 2012 een uitzondering gemaakt.

In dat jaar is in vervolg op de afspraken met het voormalig bestuur van de Coöperatie Club Zeekracht UA als invulling op de doelstelling van haar bestemmingsreserve door Natuur & Milieu een investering gedaan in participaties Meewind.

De portefeuille bestaat uit 90,9796 participaties Zeewind bestaande Parken en 22,6064 participaties Zeewind Nieuwe Parken.

Waardering van deze participaties vindt plaats tegen actuele waarde.

	2021	2020
Stand per 1 januari	160.249	144.527
Aangeschaft in het boekjaar	-	4.673
Verkocht in het boekjaar	-	-
Waardeverandering van beleggingen	7.967-	11.049
Stand per 31 december	<u>152.282</u>	<u>160.249</u>
% van de Continuïteitsreserve	3,9%	4,1%

De effecten staan ter vrije beschikking van de stichting.

1.5.5 Liquide middelen

	2021	2020
Stand per 1 januari	9.338.466	11.298.176
Mutaties boekjaar	629.244-	1.959.710-
Stand per 31 december	<u>8.709.222</u>	<u>9.338.466</u>

Hieronder zijn opgenomen de direct opeisbare gelden bij bank- en giro-instellingen.

Betalingsverkeer loopt via de rekening bij de Rabobank. Daarnaast zijn er rekeningen bij de Triodos, ABN AMRO, ING en ASN Bank.

De Rabobank heeft een garantie afgegeven ten bate van de verhuurder van de Arthur van Schendelstraat 600 groot € 61.895,93. Deze garantie heeft als onderpand een depositorekening bij de Rabobank van dezelfde omvang als de garantie. De overige liquide middelen zijn allen ter vrije beschikking van de stichting.

1.5.6 Reserves en fondsen

Continuïteitsreserve	2021	2020
Stand per 1 januari	3.885.956	3.996.448
Cumulatief effect stelselwijziging		
Mutatie n.a.v. resultaatverdeling	61.633	110.492-
Stand per 31 december	<u>3.947.589</u>	<u>3.885.956</u>

Het beleid van de stichting ten aanzien van de functie en gewenste hoogte van de reserves en fondsen is in 2017 aangepast en vastgesteld. De gewenste hoogte van de continuïteitsreserve is 4,0 mln. Hiermee kan Natuur & Milieu een jaar lang aan de vaste verplichtingen voldoen. Daarnaast is een analyse opgesteld waarin de huidige risico's financieel in kaart zijn gebracht. Deze zijn gelijk aan de gewenste hoogte van de continuïteitsreserve.

Bestemmingsreserves

<i>Doorlopende projecten:</i>	2021	2020
Stand per 1 januari	5.162	16.773
Bestemming resultaat	141.597	11.611-
Stand per 31 december	<u>146.759</u>	<u>5.162</u>

Veel projecten lopen over het kalenderjaar heen. Financiering wordt bij het begin van een project voor de gehele looptijd begroot. Dit heeft tot gevolg dat er aan het einde van een jaar financiering (in dit geval gelden van de postcodeloterij) op lopende projecten is bestemd waarvoor nog geen kosten zijn gemaakt. Omdat deze kosten wel gemaakt zullen gaan worden voor deze projecten is hiervoor een bestemmingsreserve gevormd.

<i>Ziekteverzuim:</i>	2021	2020
Stand per 1 januari	225.000	225.000
Bestemming resultaat		
Dotatie	65.000	104.000
Onttrekking	65.000-	104.000-
Stand per 31 december	<u>225.000</u>	<u>225.000</u>

De reserve kan worden ingezet om de kosten van vervanging van langdurig zieken te financieren, zodat de organisatie haar ambitie kan blijven waarmaken.

De gewenste omvang van de reserve moet het mogelijk maken 3 langdurig zieken (tegen een gemiddeld salaris van € 75.000) gedurende een jaar te vervangen.

<i>Zeekracht:</i>	2021	2020
Stand per 1 januari	130.000	130.000
Bestemming resultaat	-	-
Stand per 31 december	<u>130.000</u>	<u>130.000</u>

Deze reserve is gevormd om tekorten binnen het project Zeekracht mee te dekken en om, indien de toekomstige herwaarderingsreserve niet toereikend blijkt te zijn, waardevermindering van de participaties Meewind mee op te vangen.

<i>Reserve nog af te wikkelen nalatenschappen</i>	2021	2020
Stand per 1 januari	16.000	16.000
Bestemming resultaat		
Stand per 31 december	<u>16.000</u>	<u>16.000</u>

De bestemmingsreserve nog af te wikkelen nalatenschappen is gevormd voor een nalatenschap met zuiver vruchtgebruik.

Totaal bestemmingsreserves:	<u>517.759</u>	<u>376.162</u>
------------------------------------	----------------	----------------

Herwaarderingsreserve

<i>Reserve waardeverschillen beleggingen</i>	2021	2020
Stand per 1 januari	25.575	14.526
Dotatie/Onttrekking	<u>7.967-</u>	<u>11.049</u>
Stand per 31 december	<u>17.608</u>	<u>25.575</u>

De reserve waardeverschillen beleggingen is in 2013 gevormd ter beheersing van het risico van waardeverschillen van de participaties Meewind. De herwaardering van de intrinsieke waarde van de participaties is per 31 december 2020 aan deze reserve toegevoegd.

Bestemmingsfondsen

<i>Bestemmingsfonds Donaties Zeekracht</i>	2021	2020
Stand per 1 januari	28.725	6.874
Bestemming resultaat	20.820	21.851
Stand per 31 december	<u>49.545</u>	<u>28.725</u>

Wanneer door derden aan een deel van de middelen een specifieke besteding is gegeven dient dit deel aangemerkt te worden als bestemmingsfonds.

In 2013 is een bestemmingsfonds gevormd voor donateursbaten Vrienden van Zeekracht die ingezet kan worden voor het realiseren van projecten met betrekking op wind op zee.

1.5.7 Schulden korter dan 1 jaar

<i>Belastingen en premies sociale verzekeringen</i>	2021	2020
Loonbelasting	137.960	106.641
BTW	23.212	55.820
Totaal belastingen en premies		
sociale verzekeringen	<u>161.172</u>	<u>162.461</u>
 <i>Overige schulden en overlopende passiva</i>		
Crediteuren	441.419	358.364
Nog te besteden projectgelden (1)	5.771.233	7.213.556
Te betalen oude verlofrechten	110.378	136.173
Nog te betalen pensioenpremies (2)	124.830	71.402
Vooruitontvangen bedragen	226.014	336.782
Nog te betalen salariskosten (vakantiegeld)	109.590	108.783
Ontvangen borggelden inwonende organisaties	7.428	7.428
Overige schulden (3)	<u>363.584</u>	<u>497.249</u>
	<u>7.154.476</u>	<u>8.729.737</u>
 Totaal schulden korter dan 1 jaar	<u>7.315.648</u>	<u>8.892.198</u>

(1) De hier vermelde bedragen betreffen zowel vooruitontvangen projectgelden als toezeggingen waarvan de realisatie in 2021 of later plaatsvindt. In dit saldo is € 4,670k aan Droomfonds Nationale Postcode Loterij opgenomen voor project De Rijke Noordzee.

(2) De pensioenpremies betreffen de nog te betalen openstaande nota's aan het BPL.

(3) De overige schulden bestaan uit vooruitgefactureerde bedragen en nog te betalen bedragen (o.a. Investeringsbijdrage nieuwe pand, accountantskosten en eenmalige uitkeringen).

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

<u>Huurcontracten:</u>	looptijd tot	Korter dan 1 jaar	Tussen 1-5 jaar	Langer dan 5 jaar
Plein 8D, Den Haag	30-9-2023	19.866	14.900	
Arthur van Schendelstraat 600, Utrecht	1-4-2027	<u>273.086</u>	<u>1.092.344</u>	<u>68.272</u>
		<u>292.952</u>	<u>1.107.244</u>	<u>68.272</u>

Per 1 juli 2017 is het pand aan de Arthur van Schendelstraat betrokken.

Het huurcontract is aangegaan voor een periode van 10 jaar.

Per 1 oktober 2017 is het pand aan Plein 8D te Den Haag betrokken.

De opzegtermijn van het huurcontract van Plein 8D in Den Haag bedraagt ten minste 6 maanden.

<u>Leasecontracten:</u>	looptijd tot	Korter dan 1 jaar	Tussen 1-5 jaar
Printers	31-12-2026	14.006	56.026

In oktober 2021 is een nieuw huurovereenkomst aangegaan, voor een periode van 5 jaar.

Erfenissen en legaten:

Vanaf 2021 worden baten uit nalatenschappen verantwoord in het boekjaar waarin de akte van verdeling, of als er geen akte van verdeling is, de rekening en verantwoording is ontvangen.

In 2017 is Natuur & Milieu in bezit gekomen van 1/9 gedeelte van een erfenis die belast is met vruchtgebruik. De waarde van het Legaat is niet bekend gemaakt. Ook in 2021 heeft Natuur & Milieu een legaat ontvangen die belast is met vruchtgebruik, de waarde van dit legaat bedraagt €58.703.

In 2022 heeft Natuur & Milieu 2 erfenissen ontvangen voor een totaalbedrag van €122.466.

Stichting de Noordzee

Natuur & Milieu is met Stichting de Noordzee in 2019 een samenwerkingsverband aangegaan voor het programma De Rijke Noordzee, dit project is voor rekening en risico van beide partijen. Het toezicht wordt geregeld door de vertegenwoordigers van de raden van toezicht van beide organisaties.

CO2-emissie

Verwarming en elektriciteitsverbruik in ons kantoor vormen de hoofdmoot van de CO2-uitstoot van Natuur & Milieu. Jaarlijks compenseren we onze niet te vermijden CO2-uitstoot. Over 2021 compenseren we een CO2-emissie van 20 ton via Fairtrade Carbon Credits van FairClimateFund.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan die hier vermeld dienen te worden.

1.6 TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2021

Baten

1.6.1 Baten van particulieren

	werkelijk 2021	begroot 2021	werkelijk 2020
<u>Baten particulieren:</u>			
- Donaties en giften	419.317	330.000	391.921
- Nalatenschappen	4.897	-	11.410
Totaal baten particulieren	424.214	330.000	403.331

Toelichting Baten particulieren:

- <i>Donaties</i>	werkelijk 2021	begroot 2021	werkelijk 2020
Donatiebedrag Natuur & Milieu	390.163	295.000	362.076
Donatiebedrag Zeekracht	29.154	35.000	29.845
Totaal donatiebedrag	419.317	330.000	391.921
Aantal ontvangen donaties	18.564		19.525
Gemiddeld ontvangen bedrag	23		20

- *In Kind bijdrage projecten*

Onder "in kind" bijdragen worden niet financiële bijdragen aan projecten verstaan, bijvoorbeeld in de vorm van producten of uren die "om niet" worden verstrekt. De fysieke bijdragen zijn gewaardeerd zowel aan de batenkant als aan de lastenkant (materiële lasten). De in kind bijdragen zijn verantwoord onder desbetreffende partnerbaten.

1.6.2 Baten van bedrijven

	werkelijk 2021	begroot 2021	werkelijk 2020
Het bedrag kan als volgt gespecificeerd worden:			
Volksbank N.V.	206.688		155.111
Lidl Nederland GmbH	141.034		157.870
ASN Bank	119.832		59.345
WRI/FedEx Nederland	117.402		-
Greenchoice	73.161		120.001
Jumbo Supermarkten BV	70.000		30.733
Nijsen/Granico	62.336		26.664
Van Oord Nederland BV	44.800		9.523
Tennet TSO B.V.	40.043		81.832
Agrifirm Group	39.933		3.746
Nederlandse Gasunie	32.712		52.610
Overig	243.959		395.629
Totaal	<u>1.191.900</u>	<u>1.618.571</u>	<u>1.093.064</u>

De baten bedrijven blijven achter op de begroting, maar worden ruimschoots gecompenseerd door hogere baten van overheden en van organisaties zonder winststreven.

1.6.3 Baten van Loterijorganisaties

	werkelijk 2021	begroot 2021	werkelijk 2020
<u>Baten Nationale Postcode Loterij</u>			
Jaarlijkse bijdrage	1.800.000	1.800.000	1.800.000
Reguliere baten Nationale Postcode Loterij	1.800.000	1.800.000	1.800.000
Saldo 1 januari doorlopende projecten extra trekking/Droomfonds	6.402.087		8.052.631
Toekenning Droomfonds Rijke De Rijke Noordzee	-		-
Mutaties in onderhanden werk extra trekkingen			48.828
Saldo 31 december doorlopende projecten extra trekking/Droomfonds	4.669.610		6.402.087
Baten projectgelden extra trekkingen NPL	1.732.477	2.200.000	1.601.716
Extra bijdrage Nationale Postcode Loterij	15.000		
Mutaties in onderhanden werk doorlopende projecten extra trekkingen Nationale Postcode Loterij	-		48.828-
Totaal baten Loterijorganisaties	3.547.477	4.000.000	3.352.888

Tussen de Stichting Nationale Postcode Loterij en Natuur & Milieu is in 1996 een vijfjarige overeenkomst gesloten, waarin is bepaald dat Natuur & Milieu als beneficiënt zal delen in de opbrengst van de loterij.

Deze overeenkomst is, net als in voorgaande jaren, in 2020 met vijf jaar verlengd tot 2026.

De jaarlijkse bijdrage voor 2021 is vastgesteld op € 1.800.000.

Bijdrage projectgelden extra trekkingen NPL:

Natuur & Milieu heeft in februari 2019 het Droomfonds project 'De Rijke Noordzee' toegekend gekregen dat samen met Stichting De Noordzee wordt uitgevoerd. Het gaat om een bedrag van € 8,5 miljoen euro, de looptijd van het project is vijf jaar.

De projectgelden extra trekking betreft het project Nederland Zoemt. Dit is een project van LandschappenNL, Naturalis, IVN en Natuur & Milieu. Gezamenlijk is € 1.446.000 ontvangen van de Nationale Postcode Loterij. In 2020 zijn de laatste gelden besteed van deze toekenning.

1.6.4 Baten van overheden

Opbrengsten die toe te rekenen zijn aan het lopend boekjaar zijn als volgt te verdelen:

	werkelijk 2021	begroot 2021	werkelijk 2020
Ministerie van Binnenlandse Zaken	694.953		1.930
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland RVO	224.448		6.779
Ministerie van Infrastructuur en Milieu	114.917		76.351
Overige	306.394		239.541
	1.340.712	632.723	324.601

De baten van overheden zijn groter dan begroot oa door de campagne "Zet je CV op 50" en compenseert daarmee de lagere baten van bedrijven.

1.6.5 Baten van andere organisaties zonder winststreven

	werkelijk 2021	begroot 2021	werkelijk 2020
<u>Baten andere organisaties zonder winststreven</u>			
European Climate Foundation (ECF)	452.658		379.850
Adessium Foundation	231.948		122.327
Stichting Oxfam Novib	71.156		48.606
ENVIU	70.517		79.500
Natuurmonumenten*	57.089		46.368
Tuinbranche Nederland	39.975		-
Milieu Centraal*	31.702		53.983
ClimateWorks Foundation	31.498		-
Greenpeace Nederland*	30.867		30.667
Transport & Environment (T&E)	30.458		42.042
Wereld Natuur Fonds*	30.290		28.167
Overige	198.712		432.764
Totaal	1.276.870	842.706	1.264.274
Som van de geworven baten	7.781.173	7.424.000	6.438.158

De baten zijn hoger dan begroot en compenseren daarmee de lagere baten van bedrijven.

* Deze organisaties dragen (ook) bij aan de Groene 11. Groene 11 is een samenwerkingsverband voor public affairs van verschillende natuur- en milieuorganisaties.

1.6.6 Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

De baten zijn als volgt samengesteld:

	werkelijk 2021	begroot 2021	werkelijk 2020
Verhuur pand	92.116		113.989
Administratieve ondersteuning andere org. zonder winststreven	32.448		35.854
Projecten met als tegenprestatie product en/of dienst	2.800		9.145
Overige	2.434		3.155
Totaal	129.798	260.000	162.143

Baten worden als "Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten" verantwoord en niet als geworven baten als één van onderstaande situaties van toepassing is. 1) de partner heeft het exclusieve recht op het geleverde product dienst. 2) Het product/dienst betreft activiteiten anders dan geformuleerd in onze doelstelling.

1.6.7 Besteed aan doelstelling

De hier verantwoorde kosten hebben allen betrekking op uitvoeringskosten van eigen activiteiten.

Natuur & Milieu verstrekt geen subsidies aan derden.

Onder de som der lasten is een bedrag aan personele kosten opgenomen, zonder opsplitsing naar doelstelling als volgt gespecificeerd:

	werkelijk 2021	begroot 2021	werkelijk 2020
Lonen en salarissen	2.679.314		2.540.628
Sociale lasten	426.710		406.970
Pensioenkosten	397.558		354.403
	3.503.582	3.544.000	3.302.001
Inhuur tijdelijk personeel	412.866		430.048
Overige personeelskosten	86.943		123.596
1.7	4.003.391	4.059.000	3.855.645

Een verdere specificatie van deze kosten is te vinden in hoofdstuk 1.7.

Het percentage van de totaal aan de doelstellingen bestede kosten ten opzichte van de totale baten van de stichting bedraagt voor 2021: 90% (2020: 94%) en ten opzichte van de totale lasten: 93% (2020: 92%).

De pensioenregeling is ondergebracht bij de Bedrijfspensioenfonds voor de landbouw (BPL). Er wordt vrijwillig aangesloten op de pensioenregeling. De regeling is een zogenaamde middelloonregeling waarop geen indexatie plaats vindt. Het opbouwpercentage bedraagt 1,875% en de dekkingsgraad bedraagt ultimo 2021 105,6%

1.6.8 Wervingskosten

De wervingskosten worden verdeeld op basis van de uren per project.

	werkelijk 2021	begroot 2021	werkelijk 2020
Wervingskosten	222.099	272.028	149.339
Som van de geworven baten	7.781.173	7.424.000	6.438.158
<i>Kosten in % van de som van de geworven baten</i>	<u>2,9%</u>	<u>3,7%</u>	<u>2,3%</u>

Aan fondsenwerving is 2021 minder besteed dan begroot, maar meer dan in 2020. Hierdoor is het percentage ten behoeve van de fondsenwerving ook lager dan begroot, maar hoger dan in 2020.

1.6.9 Beheer en Administratie

Deze kosten worden volgens de richtlijn RJ 650 niet toegerekend aan de doelstellingen en de post wervingskosten, maar als separate kostenpost zichtbaar gemaakt in de staat van baten en lasten.

De kosten van de organisatie worden volgens de volgende sleutel aan de kosten Beheer en Administratie toegerekend:

	Doelstelling	Wervingskosten	Beheer en Administratie
Directie	80%	4%	16%
Management ondersteuning	63%	4%	33%
Personeel en Organisatie	81%	4%	15%
Financiën (Incl. projectadministratie)	65%	4%	31%
Totaal	72%	4%	24%

De sleutel is gebaseerd op een inschatting van de uren besteding van directie, managementondersteuning en financiën.
 De werkzaamheden met betrekking tot payroll, facilitair en Personeel en Organisatie worden op basis van FTE toegerekend.
 De toedeling van de wervingskosten is gebaseerd op de verhouding van de daadwerkelijk geschreven uren
 fondsenwerving ten opzichte van het totaal aantal geschreven uren voor het realiseren van de doelstellingen.
 Hantering van de sleutel leidt tot de volgende bedragen en percentages:

	werkelijk 2021	begroot 2021	werkelijk 2020
Kosten Beheer en Administratie	337.743	321.917	370.506
Som der lasten	7.689.976	7.669.000	6.694.966
	4,4%	4,2%	5,5%

De kosten beheer en administratie zijn lager dan in 2020 en in lijn met de begroting.
 Voor het percentage van kosten Beheer en Administratie ten opzichte van de som der lasten wordt met de
 nieuwe verdeelsleutel gestreefd om onder de 8% te blijven.

1.6.10 Saldo voor financiële baten en lasten

Het resultaat uit beleggingen kan als volgt worden gespecificeerd:

	werkelijk 2021	begroot 2021	werkelijk 2020
Dividend/ uitkering herbeleggingsreserve Meewind	13.503	-	10.609
Rente	16.390-		4.322-
Totaal	2.887-	15.000-	6.287
Dividendbelasting (-/-)	2.025	-	825
Resultaat	4.912-	15.000-	5.462

De negatieve rente wordt veroorzaakt door lage rente standen en bankkosten.

1.6.11 Directie en Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Periodiek wordt dit geactualiseerd, in 2017 is dat ook gebeurd. Bij deze vaststelling heeft de Raad van Toezicht de Regeling Beloning Directeuren van Goededoelenorganisaties van GDN gevolgd. De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. Bij Natuur & Milieu leidde dit tot een zogenaamde BSD-score tussen 411 en 450 punten waarbij in 2021 een maximaal jaarinkomen hoort van € 125.011 bij een full-time dienstverband conform schaal H. De beloningen bleven binnen de geldende maxima. De belaste vergoedingen/bijtellings, de werkgeversbijdrage pensioen en de overige beloningen op termijn stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen.

De voor de toetsing relevante bedragen over 2020 zijn vermeld in de tabel hieronder.

Overzicht bezoldiging directie	2021	2020
Naam	M. Demmers	M. Demmers
Functie	directeur	directeur
Dienstverband		
Aard (looptijd)	onbepaald	onbepaald
Uren (per week)	40	40
Part-time %	100%	100%
Periode	1/1-31/12	1/1-31/12
Bezoldiging (Eur)		
Jaarinkomen		
Bruto salaris	115.395	112.693
Vakantiegeld	9.196	9.015
Vaste eindejaarsuitkering	-	-
<i>GDN normjaarinkomen</i>	124.591	121.708
Pensioenlasten (wg deel)	18.098	17.438
Belaste vergoedingen	522	-
Overige beloningen	-	-
Totaal	143.211	139.146

Raad van Toezicht

Sinds boekjaar 2007 is Natuur & Milieu overgegaan naar een Raad van Toezicht model, waarbij de directeur tevens bestuurder is. De leden (7) van de Raad van Toezicht van de stichting ontvangen geen bezoldiging en aan hen is in dit boekjaar geen lening, voorschot of garantie verstrekt.

1.7 SPECIFICATIE EN VERDELING KOSTEN NAAR BESTEMMING

Bestemming	Doelstelling			Wervingskosten	Beheer en administratie	Totaal 2021	Begroting 2021	Totaal 2020
	Campagnes	Programma's	Overige *					
Gemiddeld aantal medewerkers (FTE)	9,85	25,02	3,62	1,35	2,75	42,59	42,50	40,30
Publiciteit en communicatie	3.862	9.808	1.420	527	1.076	16.693	5.000	7.983
Salariskosten	810.634	2.058.444	298.002	110.692	225.812	3.503.584	3.544.000	3.302.000
Overige personele kosten	95.374	339.871	46.533	2.747	15.284	499.809	515.000	553.644
Huisvestingskosten	58.783	149.267	21.610	8.027	16.375	254.062	249.000	222.648
Bureaunkosten	14.831	37.660	5.452	2.025	4.131	64.099	76.000	70.090
Organisatiekosten	20.804	52.827	7.648	2.841	5.795	89.915	133.000	103.663
Algemene kosten	33.425	84.875	12.287	4.564	60.095	195.246	544.000	165.974
Afschrijvingen	32.936	83.633	12.108	4.497	9.175	142.349	120.000	141.286
Totaal kosten organisatie	1.070.649	2.816.385	405.060	135.920	337.743	4.765.757	5.186.000	4.567.287
Materiële projectkosten	967.587	1.763.143	107.310	86.179	0	2.924.219	2.483.000	2.127.679
Totaal	2.038.236	4.579.528	512.370	222.099	337.743	7.689.976	7.669.000	6.694.966
Bestedingspercentage uitgedrukt t.o.v. de som van de baten volgens Staat van baten en lasten	25,8%	57,9%	6,5%	2,8%	4,3%	97,2%	96,9%	133,9%
Lasten t.o.v. de som van de lasten volgens Staat van baten en lasten	26,5%	59,6%	6,7%	2,9%	4,4%	100,0%	100,0%	100,0%

* De activiteiten onder de doelstelling "overige" betreffen onder andere:

- Activiteiten met betrekking tot samenwerkingsverbanden met andere partijen;
- Overige strategische activiteiten.

1.8 TOELICHTING VERDELING KOSTEN NAAR BESTEMMING

Algemeen

In de kosten Beheer en Administratie zijn de kosten voor de ondersteunende processen opgenomen. Deze kosten hebben geen rechtstreeks verband met de projecten van Natuur & Milieu. Kosten van administratieve ondersteuning, voor zover deze direct toerekenbaar zijn aan de projecten, zijn wel opgenomen als kosten ten laste van de doelstelling.

Op de begrotingsposten

Publiciteit en communicatie:

Aan publiciteit en communicatie is meer besteed dan begroot door hogere kosten voor mediamonitoring.

Salariskosten:

De salariskosten zijn lager dan begroot doordat de sociale verzekeringspremies en pensioenen lager uitvielen dan begroot.

Overige personele kosten:

De overige personeelskosten zijn €15k lager dan begroot, voornamelijk doordat er minder uitgegeven is aan wervingskosten t.o.v. de begroting.

Huisvestingskosten:

De huisvestingskosten zijn in lijn met de begroting.

Bureaukosten:

De besparing op de bureaukosten van € 12k is het resultaat van meer thuiswerken vanwege Corona.

Organisatiekosten:

De organisatiekosten zijn € 43k lager dan begroot doordat de reiskosten lager zijn uitgevallen vanwege Corona.

Algemene kosten:

De Algemene kosten vallen €349k lager uit dan begroot onder andere door lager advies- en ict-kosten en doordat de begrote onvoorziene ruimte niet is aangesproken.

Afschrijvingen:

De afschrijvingen zijn hoger dan begroot doordat er meer is geïnvesteerd in goede thuiswerkplekken.

Materiële projectkosten:

De materiële opbrengsten zijn gelijk aan de materiële uitgaven en sterk afhankelijk van de omvang van de gecontracteerde campagnes. De materiële bestedingen bij het De Rijke Noordzee project waren lager dan begroot, daarnaast zijn er voor onder andere de campagne "Zet je CV op 50" en de watermonsters campagne meer materiële kosten gemaakt dan begroot. De materiële kosten bedragen in totaal bijna € 3m. Deze materiële kosten zijn extern gefinancierd en zijn resultaat neutraal. De inkind bijdragen over 2021 bedragen €25k. Inkind bijdragen worden niet begroot.

2. OVERIGE TOELICHTINGEN

2.1 Vaststelling en goedkeuring

Na goedkeuring door de Raad van Toezicht op 16 mei 2022 is deze jaarrekening vastgesteld door de directeur/bestuurder van de stichting.

2.2 Voorstel resultaatbestemming

De directie stelt de resultaatbestemming vast overeenkomstig de resultaatverdeling zoals opgenomen in de staat van baten en lasten.

3. BEGROTING 2022

Baten:	Begroting 2022	Realisatie 2021	Begroting 2021
- Baten van particulieren	457.000 (1)	424.214	330.000
- Baten van bedrijven	713.000	1.191.900	1.618.571
- Baten van loterijorganisaties	3.566.000 (2)	3.547.477	4.000.000
- Overige baten van overheden	612.000	1.340.712	632.723
- Baten van andere organisaties zonder winststreven	2.009.000	1.276.870	842.706
Som van de geworven baten	7.357.000	7.781.173	7.424.000
- Baten als tegenprestatie producten en/of diensten	83.000	129.798	260.000
Som der baten	7.440.000 (3)	7.910.971	7.684.000
Lasten:			
Besteed aan doelstellingen			
- Campagnes	1.316.000	2.038.236	1.391.232
- Programma's (Voedsel, Energie en Mobiliteit)	4.938.000 (2)	4.579.528	5.129.611
- Overige	621.000 (4)	512.370	554.212
	6.875.000	7.130.134	7.075.055
Wervingskosten	299.000	222.099	272.028
Beheer en administratie	356.000	337.743	321.917
Som der lasten	7.530.000	7.689.976	7.669.000
Saldo voor financiële baten en lasten	-90.000	220.995	15.000
- Saldo financiële baten en lasten		-4.912	-15.000
Saldo van baten en lasten	90.000-	216.083	-

Overschot/tekort is toegevoegd/onttrokken aan:

- Continuïteitsreserve	61.633
- Bestemmingsreserves	
Dotatie Bestemmingsreserve projecten	141.597
- Herwaarderingsreserve	
Dotatie reserve waardeverschillen beleggingen	7.967-
- Bestemmingsfondsen	
Onttrekking Donateursbaten Zeekracht	20.820

(1) Om onze financieringsbasis te verbreden wordt er extra ingezet op het werven van grote gevers.

(2) Droomfonds De Rijke Noordzee is begroot bij de baten uit loterijorganisaties en besteed aan de doelstellingen Programma's voor € 1,77 miljoen.

(3) De opbrengsten zijn over 2021 uit detailniveau opgebouwd.

(4) De activiteiten onder de doelstelling "overige" betreffen onder andere:

- Activiteiten met betrekking tot samenwerkingsverbanden met andere partijen;

- Overige strategische activiteiten.

De jaarrekening 2021 is opgemaakt op 16 mei 2022.
Ondertekend door:

P.C. Molengraaf, voorzitter

M.A. Hajer, lid

P.W. Mol, voorzitter auditcommissie

M.L.A. Visser, lid

K.V.B Cramer, lid

M.C.I. van der Werf, lid

J. Donner, lid

Marjolein Demmers, directeur-bestuurder

Stichting Natuur en Milieu
Arthur van Schendelstraat 600
3511 MJ UTRECHT

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting Natuur en Milieu

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2021 van Stichting Natuur en Milieu te Utrecht gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag op pagina 65 tot en met 91 opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Natuur en Milieu per 31 december 2021 en van het resultaat over 2021 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 'Fondsenwervende organisaties'.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2021 met een balanstotaal van € 11.848.149;
2. de staat van baten en lasten over 2021 met een resultaat van € 216.083 (overschot); en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Natuur en Milieu zoals vereist in de Verordening inzake de Onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van RJ-Richtlijn 650 'Fondsenwervende organisaties' is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening. Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met RJ-Richtlijn 650 'Fondsenwervende organisaties'.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 'Fondsenwervende organisaties'. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Was getekend te Sliedrecht, 18 mei 2022.

WITH accountants B.V.
A.M. Tromp MSc RA

Bijlage

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2021 van Stichting Natuur en Milieu

Wij hebben onze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

NATUUR & MILIEU

Colofon

Natuur & Milieu
Utrecht, mei 2022

Vormgeving

O Merel

Contact

E-mail: info@natuurenmilieu.nl
Telefoon: +31 (0)30 233 13 28

 [@natuurenmilieu](https://www.instagram.com/natuurenmilieu)

 [@natuurenmilieu](https://twitter.com/natuurenmilieu)

 [Facebook.com/natuurenmilieu](https://www.facebook.com/natuurenmilieu)

 [Linked.in/natuurenmilieu](https://www.linkedin.in/natuurenmilieu)

 [YouTube.com/natuurenmilieu](https://www.YouTube.com/natuurenmilieu)

